

Börszke László és Szállás Ester

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

1894. évi oklevél a Magyar Királyságban

Benke László

És hirtelen
leszáll az este

— Öregek menedéke —

Benke László
És hirtelen leszáll az este

Ez a könyv a

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

és a

NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM,
valamint a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány
támogatásával készült

© Benke László

A címlapon: Gyulai Líviusz linómetszete

Lektorálta:

Prof. Dr. Iván László és Siklós László

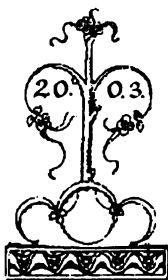
ISBN: 963 8250 84 4

Hét Krajcár Kiadó, Budapest, 2003
Felelős kiadó: a „Hét Krajcár” igazgatója
Tördelte: Benke Attila
Készült a G-print nyomdában,
felelős vezető Wilpert Gábor

BENKE LÁSZLÓ

És hirtelen
leszáll
az este

ÖREGEK MENEDÉKE

HÉT KRAJCÁR KIADÓ

Előszó

Amikor Benke László megkeresett, hogy adnék-e interjút idősekről szóló írásához, mert hogy hallgatta az általam alapított Battyhány Strattman László Idősek Akadémiáján tartott előadásomat, azonnal igent mondtam. Olyan egyszerűen és olyan csendes meghatottsággal beszélt, hogy megéreztem, lélekből érdeklő az öregek élete, világa. Aztán igencsak gyorsan meghozta kéziratát, azzal a címmel, teljes meglepetésemre, mely az előadásomon kedvenc költőm, Salvatore Qasimodo epigrammájából hangzott el: „...és hirtelen leszáll az este” Aztán a kéziratát nem tudtam letenni, csak olvastam és ittam szavait, ízes magyar kifejezéseit, halovány hajnalok és bíborba fúló alkonyatok jajdulásait életről, öregekről, múltról és jelenről, keserűségekről és szép szomorúságokról, egyéni sorsokról, széthulló családokról, mitikusan lebegő, fogyatkozó nemzetünkről, egyszóval folyamatokról, melyek a végtelenből a végtelenbe tartanak.

Saját sorsával kezdi, az *Édesanyjáról*, igen, saját édesanyjáról szól, a vele megélt szenvedésekről, a vívódásokról, hol és hogyan enyhítette az öregség támadásait a test, a lélek, az élhető élet ellen. Vívódásait egy sohanemvolt Világ zavarodottságai közepette, függőségekkel, kiszolgáltatottságokkal és tehetetlenségekkel. Édesanyja sorsán át indult meglesni az élet kuszaságait a múlt időben, a felragyogó szemek fátyolosodását, a csúzgyötrött testek kínjait és a magányosodások végtelenné váló napjait. Megkereste az egyedi embert, meg azt is, aki „kihullott Isten tenyeréből, a családból”, de

azt is, aki újraszötte régen porosodott álmait. Akárcsak egy végtelen Dürer-i festmény, vagy egy Beethoven-i szimfónia és akár egy Madách-i tragédia súlyos üzenete, áradnak emlékei, képei múltból, jelenből és a végtelenből. Ilyen az életünk, ilyenek a mindennapok öregjei és az őket segítőik, vagy az őket megbélyegzők, az őket hősi kitartással, húnyczó erővel is „muzájgondozók”, de ilyenek az emberi élet hivatalos őrei, a „meg sem szótték, máris lyukas” szociális hálók halászhálói, ilyenek a halványuló szemekbe is ősz nap sugarat varázslók és a véges földi élet végtelenbe átsegítő pillanatok felebarátai, a kihűlő kezek megsimogatói. Bizony az „OTT-HON”, a „CSALÁDI FÉSZEK”, a megszentelt vasárnapok együttes bédelése, a szociális otthonok kényszerű üldögélése, vagy fel-felvillanó emlékéneklése, citerák remegése, ügyességek mesterségei és mesterségek versengése, meg a soha nem múlt idő sárga fényképei a falakon, mondókaversikékkal, csigatészta húslevesek gőzölgő álmaival, egy-egy felkodácsoló tyúk kapirgálásaival az Ő kis portájának nyári, szikrázó nap sugarában – bizony ezek, és még sok-sok kincs a „történelem tanúinak” kincstárából –, mint pántos, óarany színű imakönyvek finom lapjaira írt népballadák.

Újra és újra elgondolkoztam, mi is ez az írás? Dráma? Tragédia? Valamiféle Igazság-esszé? Vádirat? Megbékélő áhítat-ima? Lehet, hogy a tudásalapú társadalom kemény tételeinek érzékenyülő és szelíd ellenfénye? Vagy akár a mindent elárasztó techno-élet újfajta méregtelenítő természetgyógyász tankönyve? Sorsvideózás? Szociálpolitikai röpirat a mai magyar valóságról, nemzedékek bajvívásairól? Vagy szép csendes, de szívbemarkoló

requiem újra és újra felhangzóan volt-nemzedékek ravalánál? Esetleg az élet élni akar és próbálkozik újrateemtő isteni erejével, mielőtt fénné válna? Útmutató embernek, családnak, közösségnek, társadalomnak és politikának, „szociálisan érzékeny” avitt mondókák hierarchiájának?

Mindez lehet, de mégis kikívánkozik belőlem, hogy Benke László írása ÜZENET LÉLEKTŐL LÉLEKIG, ÖREGKRŐL ÉS FIATALOKRÓL, a JÖVENDŐ IDŐSÖDŐINEK, istenhívőknek és hitetleneknek, szegényeknek és gazdagoknak, a várakozóknak és elköszönőknek, kicsiknek és nagyoknak, multiknak és globalistáknak, hazaszeretőknak és világpolgároknak, egyszóval élőknek és holtaknak.

És mindezekén túl maradandó emlékmű az önzetlen szeretetnek, megértésnek, szívet-lelket simogató emberiségnek, mert *„az asszonytól született ember rövid életű, háborúságokkal bővelkedő, – mint a virág kinyílik és elhervad és nem állandó”* (Jób könyve).

Prof. Dr. Iván László

Édesanyám utolsó ajándéka

Halottak napja van. Emlékezés ideje. Gyertyát gyújtok, nézem a lángot. Nem vagyok otthon, messze szakadtam a szülőföldemtől.

Magyarország sok száz idősek otthonában sok ezer öregember és öregasszony mereng e csodálatos életen. Fáradt, ráncos arcukkal oda-oda néznek a vénasszonyok nyarának pazar színeire, s mint megőszült lombban, az elmúlás fájdalmas szépsége hallgat és kavargog a szívükben.

Ó, élet! Hogyan lehetne összefogni széthullt családunkat? Mindazokat, akik messze és közel vannak. Élőket és holtakat, barátainkat és ellenségeinket. Akiket szerettünk, szeretünk és szeretnünk kellene e háborús, feldúlt világban. Jézusom, jön a karácsony!

Én hogyan lehetnék ott mindenütt?

Szétszóródtunk országban, világban. Apám 1910-ben, még az első világháború előtt született Újvárfalván. 1987. június 16-a óta egyedül fekszik a somogysárdi temetőben. Ő meglelte végső otthonát. Nagyanyánk vrácsiki, nagyapánk kiskorpádi földben nyugszik. Külön-külön – nyugszanak?

Az élők nem nyugszanak. Mert hibát hibára halmozunk egymás ellen és magunk ellen. Széthullunk. Széthullik közösségünk, családunk, nemzetünk. Részekre hullunk mi magunk. És halálig teljes életre szomjazunk.

Nem tudom elfelejteni, milyen komor arccal, milyen hallgatagon vittük anyánkat azon az augusztusi reggelen a kaposvári szociális otthonba. Mint a bűnös, úgy suhant ve-

lünk bátyám autója az országúton. Nyugtattuk magunkat, hogy anyánk döntött az otthon mellett, igaz, mi nem tudtuk megoldani a gondját, nem találtunk neki megfelelő gondviselőt. Ő egész életében értünk élt, értünk dolgozott, minket szeretett; s tehetetlenek vagyunk, nem érünk rá, nem törődünk vele eleget, más dolgunk van. Otthagytuk, mint ő a házát. Üresen.

***

Fiaimnak eszükben sincs, hogy vidékre költözzenek, hogy öreg nagyanyjuk gondozására vállalkozzanak. Önmagukról sem tudnak gondoskodni. Falun miből élhetnének? Pedig a mama négyszobás házában volna helyük bőségesen!

Laci fiam, a legidősebb gyerekem már 38 éves, ő még az első házasságomból született. Hatéves volt, mikor kimondták a válást. Felesége és két gyereke van, vagyis, hogy el ne felejtsem, nagyapa vagyok. Alig hiszem. A gyakorlat nem vall rá nagyapaságomra. Ritkán találkozunk.

Laci arcára kiült a fájdalom, mikor együtt látogattuk meg anyámat, vagyis az ő ritkán látott, beteg, kicsi, görbe, sovány, negyvenkilós nagyanyját a négyszintes kaposvári szociális otthonban.

– Mama! Gyere el hozzánk Dánosra! – vette nagy tenyerére anyám vékony kis karját az én erős, 98 kilós, szép szál fiam. – A garázs már majdnem kész van, Tüszí fitness-szallonnak akarta berendezni, ott egy-kettőre kialakítjuk a konyhát, te pedig beköltözöl a középső szintre, a mostani ebédlőbe. Ott is lehet ágyad, asztalod, széked, mindened. Berendezkedünk. Ott vannak a dédunokáid, Bálint és Dani. Boldogan körülugrálnának. Beszélgetsz velük, nézed a televíziót, velünk leszel reggeltől estig, estétől reggelig. Örökké.

– Jaj, édes gyerekem, hogy mehetnék oda, abba a meszszeségbe? – könnyezett a mama. – Hogyan hagyhatnám el a te drága nagyapádat?

– De mama, nem hagyod el! Ha rágondolsz, ott is veled lesz. Ha pedig elhagyod, itt Kaposváron is elhagyod! Nem mindegy, hogy itt vagy, ebben az otthonban, ebben a kis szobában, a harmadik emeleten? Egyedül nem tudsz a botoddal lemenni az udvarra sem. Beülünk az autómba, aztán havonta egyszer Dánosról is elmehetünk Sárdra, a temetőbe, papa sírjához. Aztán majd, hogy végleg a papával lehess, hazaviszünk. Mama, hallod!

– Jól van, édes fiam, majd elmegyek. Látogatóba hogyan mennék el hozzátok! Hol van az a Dános? Milyen meszsze van?

– Kétszázhatvan kilométer, Cegléd közelében. Még sosem voltál nálunk...

– Mondd meg a Tüszinek, jól van. Köszönöm, hogy eljött a nyáron, megpucolta az ablakaimat. Majd elmegyek.

– Mama, nekem nem kell a házad, legyen az apuém meg Jóska bátyámé. Én csak azt akarom, hogy neked jó legyen, hogy megtaláld az otthonod, ne itt légy, ne ezen a tömegszálláson.

Mikor elindultunk újra Pest felé s az autóban rápillantottam legnagyobb fiamra, látom ám: patakokban csorognak a könnyei.

Legalább kisírta magát.

***

Testvérem is elváltan él. Földi halandónak hogyan is juthatna eszébe az a gondolat, hogy miért nem viseli inkább édesanyjának a gondját e nőfaló tudós, aki reggel hattól este hatig dolgozik, miért nem megy haza a faluba, vagy mi-

ért nem veszi magához háromszobás, kényelmes városi lakásába az édesanyját, miért hiszi, hogy az ő munkássága az anyjánál is előbbre való.

Igaz, ami igaz: abból a dunántúli városból ő is tett annyit anyánkért, amennyit én tettem érte Budapestről. S mint-hogy írni, számítógépezni mindenütt lehet, s mert nem várhatunk örökké a másokra, évekig tartó lelkifurdalás, vádak és önvádak nyomán cselekvésre szántam el magamat.

***

A hitelesség megköveteli, hogy nyíltan előadjam azt is, miért oly késve, de talán mégsem elkésve döntöttem úgy, hogy hazaköltözöm édesanyámhoz. Viszem a számítógépet is, melyen nemcsak írni lehet, hanem számolni is. Könnyen kiszámolhatom, hogy a gyerekeim is jól járnak, ha itthagynom a lakásom. Élhetik világukat, akkor nem zavarom őket. Nekik is joguk van az élethez és lakhatáshoz. Én is jobban járok anyám négyszobás, összkomfortos házával, szép rózsakertjével, még ha ott mindennel együtt csak négy-ötmilliót ér is. A fővárosban 20-25 milliót érne. De ott minden gondunk megoldódna. Tartanánk tyúkokat, kacsákat, hizlalnánk disznókat, nevelnénk marhákat, művelnénk kertünket... Bátyám régóta mondja: – Menj haza, lemondok a részemről.

Ha mégsem, én nem tudnám kifizetni a részét.

Anyám és apám tizenhat éves koromig gondomat viselte, ők vették később a pesti lakásomat is. Túrták a földet, gondosan művelték hét hold földjüket és a kertjüket, tartottak állatokat, építettek házat, kettőt is. Tanították nagyobbik fiukat. Másokért éltek, haltak. Most rajtam a sor, igyekezzem megkönnyíteni anyám életének utolsó hónapjait, napjait, perceit. Valahogy úgy fürdessem, ha kell, ahogy ő fürdetett engem csecsemőkoromban.

Uram, Teremtőm, mennyit képzelődtem lelkesült – gyermeki – jóságomban-rosszaságomban! És mégsem tudtam elképzelni, hogy mit csinálok az én sovány, törekeny csontozatú, görnyedt kis anyámmal, ha már nem tud ki-menni a WC-re, a fürdőszobába, ha majd etetni, itatni, fürdetni kell.

***

Kaposváron találtam rá (második) Zsuzsannámra, sor-som szerint, akit – mint minden nőt az életemben – már megint majdnem feleségül vettem. Rögtön mondtam neki: – Légy a társam, gyere velem Sárdra! – S vittem volna nyomban anyám házába. Hiszen ha csak annyi választási lehetőségem maradt, hogy vagy a fiaim gatyáját mosom, vagy anyám hálóingét, akkor anyámat választom. Igaz, ami igaz: folyton ott motoszkált fejemben az ő parancsa is:

– Ide több nőt nem hozol!

– Jó-jó – válaszoltam csöndesen, már a hatvanhoz közeledve –, de ha majd érted hozok valakit, elnézőbb leszel, jó anyám!

De ne szaladjak megint előre. Mindennek megvan a rendje.

Hosszú-hosszú keresgélésem még áprilisban kezdődött, a születésem napján. (Kerestem megint csak magamat, a-ki-vel nem voltam jóban?)

Végül is azt mondhatnám: a nulladik percben kezdődtek keresgéléseim, öröklött génjeimmel mikor kijöttem e gyö-nyörű napvilágra. Most nem erre gondolok mégsem, hanem az ötvennyolcadik születésnapomra. Úgy elkésérített (első) Zsuzsannám elvesztése, hogy elmentem Rákoshegyre, egyenest a Madárdombra. Sétáltam Zugligetben és a Rózsa-

dombon is, s hogy elámultam a kacsalábon forgó paloták láttán! Majd meghasadt az én eredendően irigy proletár szívem. Ahogy az egykori MSZMP egykor igen elvtársi, azután meg igen úri „társadalomtudósa” mondta akkoriban, mikor az elvtársak is éles kanyart vettek afelé, hogy a nagy uraknál is nagyobbak legyenek. Úgy száguldottak el mellettünk luxusautóikon, hogy valóban csaknem megölt a proletáririgység. Végképp eldőlt, hogy a magunk fajta becsületesen dolgozó lényeknek ha egyszer nem tapadt vér a kezéhez, ha lehetőségünk sem adódott nagyobb aljasság elkövetésére, komolyabb pénz sem tapadhat hozzá? Hogy állnak-e még a paloták, elvtársaim? Úgy nőnek, mint a bolondgomba! Micsoda bámulatos rendszer! Mennyivel bámulatosabb a régienél! Ha nekem is lenne egy-két kis palotám, ha nem kellené kis lakásban szoroskodnom felnőtt fiaimmal, akkor minden ujjamra akadna szép kis feleség is, aki felvarrná ingemre és gatyámra a gombokat, volna tiszta zsebkendőm, akkor nem lennék olyan, mint egy „*boldogtalan költő*”

Aztán meg így sóhajtoztam: – Hej, édesanyám, ha én hazamehetnék a falumba! Ha te mosnál, vasalnál, varrogatnál rám. Ha tudnál még sütni-főzni is! Ha legalább Dánoson vagy Sárdon együtt, de külön fedél alatt lakhatna minden gyerekem! Ha okulásra nem csak álmodoznék „*egy méhesről*”!

Ó, milyen boldogtalanul csavarogtam és keresgéltem, pedig akadt aztán a közelben és a távolban nem is egy Zsuzsannám, sőt régi és új Icám is.

De hogy utáltam az új palotákat és hogy rettegtem az új és régi nőket! Különösen magamat utáltam, csúnya életemet, tehetetlen önsajnálatomat, amely túl korán előrevetítette egy ismeretlen szeretetotthon sötét árnyékát.

Nem tudtam meggyőzni, sem ledönteni azokat, sem ezeket. Hej, de haragudtam az urakra és az elvtársakra, a könnyedén döntő, magabiztos amerikai és arab elnökökre, az állami rangra emelkedett terroristákra és kreatúráikra-szolgáikra, a nagyszakállas Oszama bin Ladenekre, az őrült önjelölt megváltókra, a világot újra felosztókra és az egyre tökéletesedő agy mosókra, meg az olajsejkekre, az olajfegyverekre és a biológiai fegyverekre, az információs rendszerek jólinformáltjaira, s mennyire megvettem megvetett és tehetetlen szegény magam. Átkozhattam a pénzpocsékoló gazdagokat és hatalmasokat, a sötétben és fényben bujkáló fegyverkereskedőket, Amerika, Európa és Magyarország amúgy igen demokratikus és szociális érzékenységgel megáldott politikusait, miközben róttam tovább hegyeket és völgyeket, alagutakat és barlangokat, ismeretlen világban kóborogtam, elolvastam minden hirdetést, betértem egy-egy ingatlanközvetítőbe is, címeiket kértem, családi házat akartam venni. Készültem, hogy – elsősorban anyámért, fiaimért, jövődő feleségemért! – majd csak valóra váltom régi álmom.

Lesz nagy házam, szép nagy családom, szépen élek sok szép drága unokámmal, s úgy halunk meg, oly békésen, ahogy az öregek haltak réges-régen. Nagycsaládban.

De nem volt pénzem. Eladó címeiket ingyen is kaptam, olvastam és álmodoztam, s minthogy álmaim házához, házaihoz – szétszórt családom összetételéhez – minimum 40-50 millió kellett volna, hagytam a világot. Menjen csak, amerre menni akar. Nagycsalád? Közösség? Nemzedékek békés együttélése? Hogy anyánk a fiai, unokái és dédunokái körében szenderüljön másvilágra szép halállal, jó halállal, megbékélve? Ne oly elhagyottan, betegen, ma-

gatehetetlen, öregségében is hajszoltan, idegenek körében magányosan, megszégyenülve, otthontalanul? Hát nem mindegy, hogy városban hal-e meg az ember, vagy sértett vadkanként erdőben hullik el?

Ő, ha olyan derűvel és méltósággal készülhetnénk a halálra, ahogy az én atyai barátom! Van szép nagy családjá, hét fia s lánya, huszonhárom unokája, írt sok jó könyvet, elégedett lehet az életével. Erdőmérnökként fát is ültetett. Ő megtette, amit ember megtehet. Boldog lehet. Nem élt hiába.

Én meg hányszor gyűrött vagyok és másnapos! Mert nincs olyan Magdusom, kedves és segítőkész feleségem, amilyen a barátomnak. Ők óriások együtt. Mint az emberiséget ébresztő Gergelyék is, Miska és Gabika. Én meg félkarú törpe vagyok. Hányszor oldalogtam haza egyedül, bevásárló szatyorral, s hányszor veszem össze édes fiaimmal, hogy már megint úgy néz ki a lakás, mint a disznóól, már megint nincs tej, kenyér, kávé. Mosogatószer és WC-papír sincs. Azután hogyan szégyenkeztem volna, nemtelen indulataim alatt összeomolva. Nem úgy a világ csendőre, Amerika Afganisztánban, bárhol, ahol a globalizált boldog jövőt – elsősorban az éhenhalók és a menekülők érdekében – gyorsan meg kell teremteni!

Alig győztem kiengesztelni a fiaimat jó túróscsuszával.

***

Akkor is feleséget és meleg otthont akartam magamnak, képzelt társamnak, anyámnak és a fiaimnak is, mikor az Expresszben megakadt a szemem egy telefonszámon. Elszántan felhívtam a Dimenzió társközvetítő tulajdonosát. Megkérdeztem, van-e eladó olyan élettársnak vagy feleségnek való, aki nekem minden szempontból megfelel. Azt felelte: annyi van itt is és a Kronoszbán is, amennyit akarok.

Repültem Gizikéhez, leperkáltam az asztalára 15 ezer forintot, s egy évre tagja lettem a klubnak. Ő számítógépe képernyőjén tárta elém az eladó nőket. Ennek több gyereke van, mint annak. Választottam is nyomban tizenötöt-húszat. Annyit telefonálhattam, amennyit akartam, meggazdagodott rajtam Gizike után a MATÁV is, de már nem céltalanul, hanem céllal mehettem a nők után. Egyik rózsát kért, a másik borjúsültet, a harmadik kiült velem a napsütésre, a negyedik kifeküdt, az ötödik megelégedett *egy pohár vízzel*, a hatodik egy kis cédulát csúsztatott a kezembe, ahogy Orwell regényében a szüzek szektájának hősnője a kis újságíróéba. Hogyne hittem volna el Winston Smith szerepében, hogy ő a belső párt tagjaival, azokkal a disznókkal nem szeretkezett soha. A legtöbb szűz, aki csak egy pohár vizet kért, Bernard Shawnak nézett. A tizenötödik nő autóba ültetett, körülhordozott Rákoson, megmutogatta vállalkozását, rondábbnál rondább épülő házeit, s aztán meghívott ebédre, én meg fizettem, ahogy a szegény hülyék fizetnek mindenért. Gazdag volt a nő, hajaj, de milyen gazdag! És milyen kényeskedő! Csakhogy ronda volt és öreg, mint én.

Nem akadt köztük egy sem, aki eljött volna velem Somogyásádra, hogy gondját viselje anyámnak.

Akadt a Kronoszban gyönyörű szőke, akinek a szeme olyan ragyogó és csábos, mint a zuglói Katié – szemüvegét ő is vagánymód feltolta a hajára –, s azt mondta, nem azért jött el értem Debrecenből, hogy a távszerelem káprázatos jövője felől szikrányi kétséget hagyjon bennem. Ígérte, hogy majd Pest-környékén veszünk házat, ott fogunk élni boldogan, ha a szüzességi fogadalmunkat – nyugdíjazásunkig – megtartjuk hűségesen. Hajlottam a szóra.

Na, ezek után hogyan kezdtem volna hinni a Gondviselésben. Ez adta az ötletet, hogy vegyem végre hazafelé az irányt, adjak fel hirdetést a Somogyi Hírlapban. A lap 2001. október 13-i számában jelent meg:

83 éves édesanyám gondozására Kaposvárról vagy környékéről 50 éves korhatárig, független, leinformálható hölgyet fogadnánk somogysárdi, összkomfortos házukba, ottlakással, megegyezéssel. A hirdetés alatt ott állt a nevem, pesti címem és telefonszámom. Margitka, a lapszerkesztő kitűnő titkárnője javaslatára kihagytam a hirdetésből azt, hogy: „ esetleg együttéléssel”. A hirdetés megjelenése után egy hétig szinte megállás nélkül csörgött a telefonom.

Második Zsuzsanna volt az első érdeklődő és ő maradt a legkitartóbb is.

Elmondta, hogy nagyon szereti az öregeket, 45 éves, mostanában temette el az édesapját és az édesanyját, állhatatosan gondozta mindegyiket, több mint húsz évig dolgozott a kaposvári kórházban, református, közgazdasági érettségije van, egyedül él kétszobás, kaposvári lakásában, alig tudja kifizetni a lakása rezsijét meg a telefonszámláját, porckorong sérv miatt műtötték a gerincét, leszázalékolták, 14. 700 forint nyugdíjat kap, a fonoda portásaként 12 órás műszakban dolgozik, havi nettó 28 ezer forintért. Azt sem titkolta el, hogy szemtengelyferdülése van, ez nagyon zavarja, meg kellene operálni, de minek? Ő így is szép, bár ki-sebbségi érzése van. De így is tapadnak rá a férfiak.

Három nap múlva Zsuzsanna az ő igazán csinos hálószobája igen kényelmes franciaágyán még azt is hozzátette mindehhez, hogy a galád férfiak folyton át akarnak feküdni az ő oldalára, s aztán reggel nem akarnak elmenni.

– Haj, édesanyám! – szakadt fel szívemből a sóhaj. –

Mennyi kincset, mennyi boldogságot köszönhetek neked!
Nemcsak az életemet.

Ott is maradtam volna Zsuzsanna tiszta, kétszobás lakásában az idők végezetéig, s hogy élhessenek, fiaimra hagytam volna pesti lakásomat, de hát hívott a kötelesség. A legfontosabb dolgokat megbeszéltük. Kiderült, hogy ő már ismeri anyámat. Mire megérkeztem Kaposvárra, bement hozzá az otthonba, vitt neki ajándékot, két órán keresztül ettek, beszélgettek, megkedvelték egymást. Zsuzsi vállalta anyám gondozását, szeretett volna megválni rosszul fizetett portási állásától. Azt is eltervezte, hogy havi harmincezerért kiadja a lakását, s boldogan élünk Somogyárdon anyámmal, míg meg nem halunk.

A hirdetésre telefonon érkezett 25 ajánlkozó legjellemzőbb vonása a szegénység és a társtalanság. Elsősorban bajban levők jelentkeztek, munkanélküliek, leszázalékoltak, keveset keresők. Igyekeztek megragadni a kínálkozó lehetőséget, szőtték a hálójukat. Legtöbbjük egy-két gyereket egyedül nevelő, elvált asszony. Olyan is akadt, aki a lehetőségtől tette függővé válási szándékát. „Lakni kell valahol.” Képes volt az egyik eljönni Pestre is. Menekül a férje elől, sírta el bánatát. Azt is, hogy rokkantnyugdíjas, nem kap munkát a falujában. Otlakással vállalta volna anyám gondozását. Annyi baj, panasz, bánat zúdult rám, hogy szakadt meg a szívem. Bíztam is, gyanakodtam is. A jelentkezőkben mégis az idősek otthongondozó szolgálatának lehetőségét véltem felfedezni.

Elképedtem a szomorúbbnál szomorúbb történeteken, a hamiskodásokon, siránkozásokon, s azon, hogy valóban milyen kevés pénzből, 15-20 ezer forintból kénytelenek megélni emberek, családok. Volt, aki 20 ezer, volt, aki 30

ezer forintért vállalta volna a feladatot, s a kert gondozását is. Marcaliból egy ötvenéves, 30 ezer forint rokkantnyugdíjból élő asszony nem kért volna semmit, csak lakást megételt. „Együtt ehetnék az édesanyjával.” A fonyódi szakácsnőnek télen nincs munkája, gondozott már idős embert, Olaszországban. „Elmennék Somogysárdra is.” Nem kérdeztem tőle, hogy mennyiért. A zombai tanárnő nem tud megélni a nyugdíjából, nincs senkije, beszélgető társat is keres anyámban. A balatonszemesi jelentkező nem tudja befejezni félkész házát, elfogyott a pénz. A tabi konyhai kisegítő unja molesztáló főnökét, keveset keres, 25 ezerért vállalná. A kaposvári, 48 éves asszony, aki 18 éves fiát egyedül neveli, levélben írta: „jövedelempótlón vagyok, szeretnék segíteni az édesanyján” Ágnes 40 éves, Kaposváron lakik a bátyjával, üti-veri a testvére, elűzné a lakásból, 20 ezerért is vállalná.

A somogysárdiak is megmozdultak a hirdetésre. Az ötödik-hatodik házban lakó asszony otthagyná a munkahelyét, mert keveset keres. Átjárna anyámhoz, ott is alhatna, vigyázna rá. Ha megérné neki, vállalná. A kisgyerekes nő férje dolgozik, nettó 30 ezer a fizetése. „Nézzen csak körül, szegények vagyunk. Elsétálok édesanyjához a gyerekekkel, tolongok a kocsiban.” (Kevesen kérdezték: – Mi baja az édesanyjának? Ki tud még menni a fürdőszobába?) – A kaposvári ortopédián dolgozó ápolónő ismeri anyámat, ő is vállalná, munka mellett. Kevés a fizetése. Stb., stb.

De mit mondjak Ilonáról? (Mikor megláttam, belémhasított: épp olyan, mint első Zsuzsannám lehetett, amikor még gyönyörű volt!) Mit mondjak az ő lenyűgöző szépségéről, fehér arcáról, fekete hajáról, szívdobogtató mosolyáról, hozzám illő termetéről, gömbölyűségeiről, varázslatos

alakjáról, ajka ízéről, mit meg sem kóstolhattam, mégis nyomban rabja lettem. Villámsújtottan álltam előtte anyám házában. Hazavártam anyámat, új életre, új szerelemre készülődtem. Amint belépett Ilona (szép szál fia kíséretében), szinte felkiáltottam meglepetten és boldogan:

– De hát maga nagyon szép! Ilyen gyönyörű ajándékot nem reméltem!

Asztalhoz ültünk, beszélgettünk. A szép szál fiú a heverőn hallgatott. De hogy miről beszélgettünk, nem tudom. Elmerültem Ilona szépségében. Ó, ha ez igaz, fohászkodtam, akkor: szabadság, szerelem! Akkor fütyülök a világra, irodalomra, költészetre, Hét Krajcárra, könyvkiadásra, barátokra és Zsuzsannákra, fütyülök Budapestre, jövök Somogysárdra! Ilona is otthagyta a várost, fiával, lányával és vejével mostanában költözött a faluba. Aj, de szerelmes lettem első látásra. Úgy a szívembe zártam Ilonát, hogy nem éreztem ilyet még 16, sőt 52 éves koromban sem. Nem én! Első Ilona és első Zsuzsanna iránt sem. S ahogy jött, mint a boldogság megrendítő felismerése, ugyanúgy távozott sietve. Könnyedén odavetette, hogy eljön majd újra. Ó, hogy kapaszkodtam az ő majdjába! Milyen remegve vártam! Mennyi reménnyel szedtem neki anyám kertjéből szebbnél szebb bimbózó rózsaszálakat, vázába, egész csokorral. És szőlőt, diót, almát, mogyorót... Nem is emlékszem, mi mindennel halmoztam volna el. Nekiadnám kisujjáért a cserépkályhát, a tűzhelyet, az egész házat. Alig reméltem, hogy visszajön. És visszajött. Micsoda autóval érkezett! Meg négy kiskutyával. Őket az autójában hagyta, összeszaladtak csodálatukra a szomszédok, akik egészen addig ott üldögéltek a szemközti ház kapujában, míg én benn Ilonát csodáltam. S nem akartam hinni a fülemnek,

hogy vállalja, szívesen vállalja anyám gondozását. Hogy mennyiért, arról még ráérünk beszélni. Megegyezünk, majd a gyakorlat megmutatja. Nem lakna velünk, de átjárna hozzánk, s ha kellene, ha úgy hozná a sors, anyám állapota, néha-néha éjszaka is maradna.

Ó, édesanyám! Hogy mennyi boldogságot köszönhetek neked!

És aztán ismét: Ó, jaj, Mama! Szűz Máriám! Somogyi öregek otthonainak régi nagy pátronája! Eljött Kutasról Budapestre. Hogy vártam remegve a Déli pályaudvaron, a 2001-es vénasszonyok nyarának egyik legszebb reggelén. Ugyanúgy, mint Erzsikét, egy hete, a mozdony árnyékában. Ó, de szép vagy, Mária! S milyen határozott! Ő pontosan tudja, hogy mit akar. Csak az a baj, hogy hozzám képest egy kicsit magas. Félttem is, hogy tovább növeli kisebbségi érzésemet. Különösen az eszével és erkölcsével.

Szűz anyám, micsoda illat és lendület, micsoda vad vér, micsoda elme! Kétdiplomás. Jogász és mentálhigiénikus. Sok pénzt akar, forráshitelről és komoly vállalkozásról álmodik, szeretné megoldani saját jelenét s két fia jövőjét. — Képzeld gyönyörű tájat egy nemzetközi út mentén. Ez valóság! Legalább negyven kilométeren keresztül szelíd lankák, dombok, erdők, rétek, mezők, tavak váltják egymást. Egy fennsíkon fekszik az én paradicsomom. Vendégházzal, magtárakkal, istállókkal, panorámás kilátással. A telek minden pontjáról ellátsz messzire. A felújítandó épületek százévesek. A vendégházat már felújították. Az édenkertembe képzeld vadászházat, az erdő tele van vadakkal, a tavakhoz képzeld horgászokat, a karámba lovakat, a lovakra turistákat, az erdei utakra túralovaglókat, sportpályákat, köröskörül biogazdaságot. És képzeld munkásokat, kertészeket, pin-

céreket és „vadmacskákat” is. Képzeld sok-sok vendéget! Te leszel az igazgató! Megszelídíted a vadmacskákat is, betöröd a lovakat, te leszel a prozsektmenedzser!

Uramisten, intettem magam, jó lesz vigyázni, nehogy túl hamar eláruljam képtelenségemet, pénztelenségemet és tanulatlanságomat.

Egy padon, az élet tavának kiszáradt partján, a gyönyörűen kivilágított Hősök tere mögött fejeztük be a napot. Reménykedve, mint hajléktalan millenniumi regényhősöm a ligetben. Mindketten kifejeztük bizakodásunkat, mondván: ha barátok leszünk, akkor nemcsak a somogyi öregek sorsának kutatásában érezhetünk, gondolkodhatunk és dolgozhatunk együtt.

***

A dolgok mélyebb megértése végett vissza kell térnem oda, arra a sorsdöntő szombati napra, amikor végképp elhatároztam, hogy hazaköltözöm anyámhoz. Aznap is meglátogattam őt a Pannon Mentő szociális otthonban, Kaposváron. Tanúk rá a szobatársai és a nővérek, többen is, hogy micsoda ajándékkal lepett meg jó anyám!

Október 27-én délben mire „a kis szobába toppanék”, már összecsomagolt: batyui hegyén üldögélt. S úgy leteremtett, úgy villogott az esze és a szeme is, olyan elevenében volt, mint amikor még majd kicsattant az egészségtől.

– Hol vagy már? – koppantott a botjával. – Azonnal indulunk haza!

– De hát – hebegtem-habogtam – az lehetetlen! Még nincs minden tökéletesen előkészítve. Hideg a ház. Majd előbb én megyek haza. Befűtök és hazavárlak.

– Nem számít. Most megyünk, és kész!

– Hogyan?

– Akárhogy.Taxival. Teherautóval.
– Van rá pénzed? Nekem nincs.
– Van. Mennyibe kerül?
– Hatezer forintba.
– Az sok. Mindenki elszedi a pénzemet. A nővér nem adta vissza tizenhét forintomat. Elvitt egy ötszázast WC-papírra. Hol a bátyád az autójával?

– Nem ér rá. Dolgozik. Arról szó sem volt, hogy ma megyünk haza! Majd Mindenszentek napján!

Azt nem mondta meg az én drága jó anyám, hogy miért is szégyenkezik, miért siet annyira haza. A nővérektől tudom, hogy előző éjjel bevizelt. Valahogy kibotorkált a közös fürdőszobába, ott találtak rá, ott reszketett a hideg csempének dőlve irgalmatlan soványan, meztelen, s azt mondogatta: – Nagyon szégyellem magam.

Nekem meg az járt a fejemben, hogy anyám most beleköpött a levesembe. Zuzsannával akartam hazamenni, de majd csak másnap, vasárnap reggel. Úgy tervezetem, hogy előbb kialusszuk magunkat az ő szép kaposvári lakásában, s ha tisztáztunk minden részletet, kimegyünk Sádra, s megmutatom neki a házat is.

Alig győztem anyámat lecsillapítani.

Elmentem a fonóba, a portán megtaláltam Zsuzsannát. Mélyen a szemébe néztem, s elmondtam neki, mi történt.

Másnap reggel arra ébredtem Zsuzsánál, hogy visszamegyek a mamához, s megkérdem tőle, meggondolta-e döntését.

Meggondolta, s kitartott mellette. Megismételte, hogy hazamegy, s Marikát választja.

Szabadság, szerelem...!

Az én valamikor igen kedves feleségem telefonhívásra

néhány órán belül megérkezett falujából a kaposvári idősök otthonába. Ott énelőttem megbeszélték jövőjüket, s vállalták egymást. Bátyám éppen telefonált. Hallottam, hogy anyám azt mondja neki:

– Hazamenjek vagy maradjak? Döntsétek el a sorsomat.

***

Mindenszentek napján a bátyám autóval vitte haza anyámat somogysárdi otthonába. Ma is azt hiszem, hogy Kaposváron jobb helye volna. De megértem és elfogadom a döntését. Három hónapig bírta idegenben. Hazavágyott. Érezte, hogy haza kell térnie. Vergődött a saját házában, éveket betegen, egyedül. És vergődött a tömegszálláson is, léleken ott is egyedül. Kis szobájának lakói közül az egyik hitt, a másik nem hitt, a harmadik úgy tett, mintha hinne. Hárman voltak együtt. A személyzet bár ellátta őket, tálcán viték szobájukba az ételt, megkapták mindennapi gyógyszeradagjukat, maguk a nővérek mondták mégis: – A szobatársak elsősorban egymásra számíthatnak.

Ahol életképes, jó kis közösség van, ott nincs nagyobb baj.

Anyám hazament élni.

Vagy meghalni?

Hátralévő idejében talán nem marad magára somogysárdi házában. Vele van a feleségem. A volt feleségem. Úgy van jól, ahogy van. Mit szólt volna a falu népe, ha Zsuzsanna – vagy bárki más – kiszorította volna Marikát anyám házából? Mióta leesett a lábáról, tavasz óta, ideje nagy részét kórházban töltötte. Két-három hetente hordta-vitte a mentő. Most ősz van és hideg. Mama ismét kórházba fog kerülni? Marika hősiezen igyekszik életben tartani, ahogy hősiezen igyekszik életre kelteni az ő rozzant házukat és kertjüket,

amelyet tíz éve az anyja is elhagyott, de egy éve ismét birtokba vették ők ketten. Nem gondolom, hogy nem élt át nem embernek való kínokat, amikor elhagyta a fiait. Nem tudta fizetni a budapesti albérletet? Bár négyen kerestek. „Fiaimnak nincs szükségük rám” – mondta, s visszaadta őket nekem. Anyját és a régi házat választotta. Azóta két anya és két ház között ingázik naponta. Rohan az orvoshoz és rohan vissza, lemossa anyámat, aggódik érte. Mamának napok óta szorulása volt, de tegnap éjszaka hordhatta alóla az ürüléket. Erején felül viseli sorsát, teszi vállalt kötelességét. Kívíta Isten és a falu tiszteletét, becsületét. Úgy legyen. Anyám és apám szép nagy házában mire is gondolhat?

Azt mondta a bátyám telefonon:

– Láttad volna, mikor megérkeztünk! Marika nyitott kaput. És láttad volna hogy nevetett rá anyánk, ő pedig hogy nevetett vissza!

Úgy hallom, még nem volt ilyen a kert. Az embermagaságúra nőtt rózsák az őszi napfényben vígan nyújtogatják virágzó fejüket.

Mint hogy mást nem is mondhattam, megmondtam anyámnak telefonon: mégis jól döntött, hogy nem az én választottamat választotta gondozójául. Szégyellem magam háborgásaimért, vágyaimért, csalásaimért és csalódásaimért.

Így hát ismét egyedül vagyok budapesti lakásomban. Egyedül – a fiaimmal. Nem hiányzom nekik. Hordják haza a babájukat. Csalódtak bennem. Hogy miért is nem mentem el! Miért nem hagytam rájuk a lakásomat!

Mosok, olykor főzök, mosogatok, takarítok is.

Szabadság, szerelem...? Hiányzom még valakinek? Vagy jobb egyedül?

Ha nem értem az életet, hogyan érthetném a halált?

Nem egészen három hét elmúltával, november 16-án, pénteken délelőtt vonattal és busszal siettem anyámhoz. Egész úton hazafelé ő járt az eszemben. Hányszor hordtávitte a mentő előbb Sárdról a kaposvári kórházba és vissza, aztán a kaposvári otthonból kórházba, kórházból otthonba!

A vonaton dr. Iván László remek előadására gondolva megpróbáltam jobb irányba terelni borús hangulatomat. A professzor november 14-én a budapesti orvostudományi egyetem dísztermében kétezer idős embernek tartott előadást az öregedésről, a művészet és a hasznos időtöltés lehetőségeiről. A Batthyány Strattman László Idősek Akadémiája hallgatóitól, hálás közönségétől sok-sok tapsot kapott a kitűnő ember, a híres gerontológus. Quasimodo versét idézte: *“Mindenki egyedül áll a föld szívéen, / mit átdöfött a nap egy sugara, / és hirtelen leszáll az este.”*

– Hogy van? – kérdeztem Marikát, amint beléptem anyám házába.

– Alszik és alszik.

Kis szobájában dermedten álltam meg anyám felett. – Ó, Élet! Mivé leszünk? Mivé lett az én valaha szép anyám!

Hanyatt feküdt az ágyon. Kevés ősz haja ziláltan omlott a párnára. Feljajdult bennem a lélek:

– Milyen sovány, beesett az arca! Milyen irgalmatlanul meggyötört, öreg!

Nincs egészen három hete, hogy a kaposvári otthonban, foteljében üldögélve, új botjára támaszkodva várt. Akkor még ehhez képest fiatalasszony volt.

– Megérkezése első hetében jól evett – súgta Marika. – Egyszer csak felkelt, botjára támaszkodva sebbel-lobbal el-

indult, ahogy szokott, hogy ő pedig kitakarít, megpucolja az ablakokat. De a szomszédyszoba ajtajában elesett. Megkékült a térde.

Kék szinte az egész keze, kék minden ujja. S jéghideg! És milyen vékony, sovány, ráncos mindkét karja! Csont és bőr. Lehajoltam hozzá, megcsókoltam az arcát.

– Itt vagyok, megjöttem, édesanyám!

Ölelésre tárta mindkét karját. Nehezeire esett a mozdulat. Közelebb hajoltam hozzá. Elhaló hangon jajgatott.

– Laci... Jóska...

Most is látom: paplana felett összekulcsolja az ujjait. Simogatom, tenyerembe veszem a kezét, melengetem, ráhajlok azokra a szinte fekete ujjakra.

Sírni szeretnék, de nem szabad. Nem tudom hova néz, nem tudom hová lett fekete szeme fénye? Lát engem? Megismer? Mintha nem a szemembe nézne, hanem valahova a távolba réved tekintete. Milyenek a szemei? Sárgák? Mondogatta azelőtt is: jön a szürke hályog... Simogatom az arcát, kezét, hideg ujjait.

Nem tudok mellette maradni, nem akarom elhinni, hogy ez az én valaha szépséges anyám. Mint Jézus Krisztus, a megfeszített. Átmegyek a másik szobába, átadom az ágyhoz tett széket Marikának.

Ő is simogatja, melengeti, ráhajol arcával az összekulcsolt kézre, cirógatja, becézgeti.

– Mama, mamikám. Itt vagyunk.

Így vagyunk együtt. Felváltva.

Estefelé megérkezik az orvos. Az Erdélyből átköltözött Albert doktor polybé injekciót ad anyámnak.

– Fogytán vannak a tartalékai – mondja a doktor. – Csak annyi folyadékot kapjon, amennyit elfogad.

– Doktor úr! Hogyan lehetne enyhíteni a szenvedéseit?

– A szervezete már nem fogad el táplálékot. Legyengülésének arányában csökkennek a fájdalmai – vigasztal az orvos.

– Már egy hete így van – mondja Marika. – Mióta sok széklete volt, nem eszik egy morzsát sem, nem iszik egy cseppet sem. Épphogy ajkához érintem a poharat, elfordítja a fejét.

A doktor megérti könyörgő tekintetemet.

– Nem lehet tudni... Lehet, hogy két nap. Lehet, hogy két hét...

Éjszaka, ahogy az injekció hatása szűnik, a legkisebb jajdulásra Marika felébred és felkel hozzá. Én a belső szobában jóízűen alszom hajnali négyig. Reggel az orvos újabb injekciót ad anyámnak.

– Megindult a folyamat – mondja csendesen. – Estefelé ismét jövök.

Szombaton kora délelőtt megérkezett a bátyám. Kihívtam a plébánost. Feladta az utolsó kenetet, s együtt mondtunk el anyám felett egy Miatyánkot.

– Láttad – mondtam megrendült testvéremnek az udvaron –, anyánk tulajdonképpen éhen hal.

– Megismert? – nézett rám komoran.

– Meg. Megismert. – De nem tudom, hogy valóban megismerte-e. – Alig egy órája kapta meg az injekciót – magyarázkodtam. – Elaludt. Az éjszakai fájdalmak nagyon kimerítették.

Nem gondoltunk a legrosszabbra. Az sem fordult meg a fejünkben, hogy annak nehezebb, aki nem lehet az édesanyjával még a legkritikusabb órákban sem. Jóska hamarosan beült a kocsijába, sietett vissza, ment a dolgára.

Szombaton anyám egész nap zihálva „aludt” De legtöbbször nyitva volt a szeme. Gyönyörűen sütött az őszi nap. Marika délután hazament az édesanyjához.

Este nyílt az ajtó. Látogatóba jött a kis gömbölyű, piros-pozsgás Torma Rozika. Az átellenben lakó szomszédasszony, anyám régi barátnője, akinek a családjával valaha ahhoz hasonlóan voltunk szomszédok Vrácsikon, apám szülőfalujában, ahogy most Sárdon. Rozika egy kicsit benézett anyámra, s könnyezve jött ki hamarosan.

És aztán magamra maradtam anyámmal. Ketten voltunk a házban. Úgy tűnt, ő is megnyugszik. Fogtam a kezét, meg-megsimogattam a homlokát. Lassan beszéltem hozzá.

– Itt vagyok, édesanyám. Veled vagyok. Veled is maradok, ne félj. Itt van a Jóska is, látod? Itt az apám is. Itt vagyunk mindannyian. Nagyon szeretlek. Sokszor hibáztam, sok fájdalmat okoztam neked. Bocsáss meg, édesanyám!

Nehezen lélegzett, zihált, nyitva volt a szeme. Tudtam, most nem szabad félni. Melengettem hideg ujjait, olyan gyengéden becézgettem, mint még soha.

– Itt vagyok veled. Most itt vagyunk, aztán ott is együtt leszünk.

Felemelte a tekintetét. Összeráncolta a homlokát. Jelezte: érti, amit mondok.

– Eljönnek mind, akiket szeretsz. Mind eljönnek. Az unokáid is. Itt lesz a Miki, az Attila, a Laci, a Zsuzsa, a kis Jóska. Milyen gyönyörűen éneklis az Agnus Dei-t! Hallod, édesanyám? A kis Jóska operaénekes lesz. Itt a nagy Jóska is, jön a Csilla a Danikával, dédunokáddal. Jön a „Pici mama”. Emlékszel? Ő szólított téged Pici mamának. Jön Laci fiam a másik két dédunokáddal, Danival és Bálinttal. Kelt-rétest kérnek, mama! Köszönjük a sült kacsát. Hát még er-

ről is gondoskodtál, nehogy éhen maradjunk, te meg éhen halsz? Milyen jó vagy te, édesanyám! Jön a dédunokáid édesanyja, a Tüszi is, ne félj, Eta és Baby is itt lesz, jön az Ica is. Tudod, ő az első szerelmem, ő is szeret téged, mama! Jön a Stiller mama és a Stiller papa is, jön a vrácsiki a házad, jönnek a rózsák, a szegfűk, a hóvirágok az ablak alól, jön az a szép régi udvar, a Pici kutya, a szentiván almafa, a piros barackfa az ajtó előtt, a te szelíd tyúkjaid is eljönnek valamennyien.

Felemelte a kezét, ölelésre mozdult mindkét karja. Őszszekulcsolta az ujjait, de szólni nem tudott. Nehezen, de egyenletesen lélegzett.

– Jön a sárdi mama és a sárdi papa, az édesanyád és az édesapád, jön a Benke papa és a Benke mama is Vrácsikról és Kiskorpádról, jön az Éva, a Feri és a Zoli Kaposvárral, jön a Mariska néném, a kaposi Mariska néném és Benke Jancsi bátyám is jön, meg két fiuk, Pityu és a Jancsi, jönnek szétszórta unokáik, jön Vrácsikról a Gyuri bátyám és a Nanica néném, jön a Jancsi fiuk, Nadalosból a Benke Magda, jön a Zsuzsi is, mama, hallod? Itt vagyunk veled, ott is veled leszünk. Jönnek a testvéreid: a Gábor bátyám, Nanica néném, Ferkó bátyám, Jóska bátyám, András bátyám, Bözsi néném, együtt leszel a testvéreiddel. Mondják ám majd örömmel: – Nézd csak, megjött a Mariska tiszta fehérben, megjött a mi legkisebb hűgünk!

– Együtt vagyunk itt és ott, együtt leszünk ott és itt.

– Itt van a Marika is, ne félj, nem hagy el, ő is szeret téged. Mind itt vagyunk, édesanyám! A Landor Jóska bácsi is jön a harmóniummal. Hallod, hogy zeng a Boldogasszony anyánk? Hallod joghallgató unokád hangjában apám szárnyaló énekét? Isten Báránya...

– Képzeld, összetegeződünk a sárdi pappal, az Isten képviselőjével.

Föléje hajoltam, háromszor megcsókoltam anyám arcát. Megijedt? Összerezzen. Azt hitte, elmegyek?

Lassan beszéltem hozzá. Éreztem, egyek vagyunk az érzelmi csúcsokon. Mindent megértett. Fogtam a kezét, néztem az arcát, dermedten hallgattam ziháló lélegzetét.

Egy perc múlva nem tudta kinyitni az ajkát. Nem tudta kifújni a levegőt. A következő másodpercben nagyobb sóhajtott.

Kinyílt a szája. Ismét sóhajtott.

Kilehelte a lelkét. Megnyugodott.

Megcsókoltam elkékült kezét az útra. Ránéztem az órára. Milyen hirtelen leszállt az este! Fél kilenc múlt öt perccel.

Két újjal lezártam a szemét. 2001. november 17-e volt. Szombat.

Köszönöm, édesanyám, hogy legalább az utolsó óráidban veled lehettem.

Kimentem az udvarra, felnéztem a csillagos égre. Hittem és hiszem: az én drága jó anyám megtalálta igazi Gondviselőjét.

Felnéztem az üres házra is, fele-fele örökségünkre, édesanyám utolsó ajándékára. – Isten Báránya! – fohászkodtam. – Édesanyánk a halálával is előbbre viszi az életünket.

2001. november 2. – november 26.

„Itt nem vagyunk a magunk szabadjai”

– Mondja el: mi a baj? Miért sír? Szeretném meghallgatni
– hajoltam oda az alacsony, bicegő-billegő léptekkel érkező, ősz hajú, markáns arcú asszonyhoz. (– Ennél többet én aligha tehetek magáért...)

Erzsike nénit, özvegy Tüdő Józsefnét a Pannon Mentő KHT. igazgatója ajánlotta a figyelmembe, mint az otthon nehézsorsú lakóinak egyikét.

A hosszú folyosó végén beültünk beszélgetni a kaszárnyaszerű épület tv-szobájába. Egy-kettőre kiderült: Erzsike néni átkozódhatna is; átkozhatná a sorsát, múltját és jelenét, hálátlan gyerekeit, az egész életet. De hát úgy is hova jutna? Túl sok jutott neki a szegénységből, keserűségből, nehéz munkából, hiábavaló harcokból, mardosó könnyekből. És túl kevés a szeretetből.

– Mikor és hogyan jutott ide? A gyerekei nem tudták megoldani saját otthonában a gondozását?

– Kilencvenkilencben még a kaposvári kórház rehabilitációs osztályán feküdtem combnyaktöréssel, csontritkulással, izületgyulladásal, gerincemen vastag meszesedéssel. Ez a kezem eltört – mutatja vaskos karját. – Ez a másik pedig később, akkor tört el, amikor idekerültem. Elesetem. Úgy török, mint a száraz faág. Bot nélkül már nem tudok járni. Fiatalabb koromban erdőgazdaságban dolgoztam, ingafűrész alá emelgettem a fát szakadatlan, az tett tönkre, a nehéz munka. Mindig szegények voltunk. A férjem ivott, elitta az egész életét, az ő helye-feneke már reggel ötkor a kurdi kocsmában volt. Én megszakadhattam. Akkor kezdődött aztán az igazi baj, azon a reggelen. Készí-

tettem a reggelit, jöttek az emberek, építkeztünk. Reggeli előtt megkínáltam őket egy kis pálinkával, ettek, aztán mentek a dolgukra. Hazatértorgott a kocsmából a férjem, kérte a pálinkás üveget. – Már ittak – mondtam –, majd délelőtt kapnak egy-egy fröccsöt. Ne itasd őket! – De ő még inni akart. Nem adtam elő az üveget. Akkor felemelte a hokedlit, agyon akart ütni. A kiabálásra belépett a lányom, hátulról elkapta apja kezéből a fölemelt hokedlit, ő meg elesett. Bevittük a szobába, lefektettük, én meg azóta is szégyenkezem. Nem kell a ház, mondtam neki, nem maradok a feleséged. Aztán elváltunk. Pedig szép házat építettünk Kurdon.

Válás után Csibrákra költöztem, a parkettagyárban adtak munkát. Kaptam a tanácstól egy szoba-konyhát, az erdőgazdaságtól meg öt köbméter fát, hogy fűteni tudjunk. Ott 11 évig dolgoztam. A lányom textilipari tanuló volt, tanítottam őt is, ahogy a fiamat. Belőle villanyszerelő lett. Etetem és ruháztam őket. Marikám férjhez ment, ő itt lakik az otthon közelében, a Búzavirág utcában, Feri fiam is meg nősült, huszonhat éves unokámnak Pálfán van szép nagy háza. De ő ugyanúgy rám se néz, ahogy nem kíváncsi rám a fiam sem. Az én drága unokám el-eljön ide a zöldségeshez, itt van a bolt az otthon tövében, de nem emeli fel a tekintetét talán az épületre sem.

Isten tudja, milyen lelkük van nekik. Talán azért kerülnek el, mert másodszor is férjhez mentem? Válás után, amikor Csibrákra kerültem, a gatteron dolgozó férfiak folyton mondogalódtak. Aztán a kovács mester mutatott be második férjemnek. Ő is ott dolgozott a műhelyben, ő is egyedül maradt két lányával, fiatalon meghalt a felesége. Nyolcvanban odaköltöztem hozzájuk, nyolcvankilencben annak

rendje-módja szerint megesküdtünk. De bizony a mostoha lányaim, akikre úgy tekintettem, ahogy saját édes gyerekeimre, akikért úgy dolgoztam, ahogy az enyéimért, ugyan úgy nem törődnek velem öregségemre, ahogy a saját fiam vagy az unokám. A menyem asszisztens, orvos mellett dolgozik, de neki talán eszébe sem jutok. Sosem felejttem el: egyszer behívatott a téesz-elnök, s azt mondta: – Ne féljen, Tüdő néni, nem rosszat, hanem jót mondok magának. A fia nagyon rendes ember, maga jó szakmát adott a kezébe, jól megállja helyét az állattenyésztőknél. Csak az a baj, mondta az elnök, hogy nem ilyen helyre kellett volna nősiülnie! – Gyönyörű házat építettek, de a menyem nem ereszkedik le hozzám, keményen fogja a fiamat.

Második férjemmel szépen éltünk, sokat dolgoztunk az L-alakú nagy házon is. Javítani és bővíteni kellett, hogy négyen elférjünk benne. Volt abban két szoba, két konyha, folyosó, veranda is. Dolgoztunk szakadásig, építettünk betonkerítést, öt sor szőlő volt az udvaron, valamivel több mint tíz évig éltünk együtt. Hizlaltunk és mindig vágunk disznót, felneveltük két mostoha lányomat is, de nem keltek nekik sem. A nagyobbik lány nyolcvanhétben férjhez ment, de a kisebbiktől soha nem kaptam annyit sem, amennyit maga. Egy fillért sem. Sajnos, kilencvenháromban meghalt a második férjem, aztán az ő halála után nekem ott már nem sokáig volt maradásom. Csak addig, amíg élt az apósom. Haláláig ő maradt az én egyetlen pártfogóm. Belerokkantam a sok munkába. De még azután is dolgoztam. Kivitettem a kissámlit a kertbe, leültem, aztán úgy, a botommal kapargattam ki a krumplit a földből. S aztán amikor gerincsérvvel műtöttek Kaposváron, megírtam levélben a lányomnak, hogy édes lányom, ha úgy gondoljátok,

hogy az anyátok vagyok, ha megérdemlem, gyertek el, beszéljük meg, odafogadtok-e hozzátok a lakásba. El is jöttek mindketten, jött a vőm is, sírtam előttük szégyenemben, hogy rájuk fanyalodom, nem bírom tovább a mostohámnál, pedig a házon rajta van a haszonélvezetem, saját édes lányommal szeretnék élni-halni. Mindketten azt mondták, jól van, anyám, jöjjön, költözzön hozzánk, a Búzavirág utcai lakásban van két és fél szobánk, elférünk. Azt mondhatom, két évig szépen megvoltunk együtt, egymással. De aztán azon napon, mikor elszakadt a cérna, a lányom délutános volt a textilben, én meg otthon voltam a szobámban, hallom ám a falakon, ajtókon keresztül, hogy megjött a vőm a barátnőm vejevel. A vőm úgy üvöltözött részegen, ahogy a száján kifért. Zengett a ház, én meg egyedül, öszszekuporodva reszkettem a szobámban. Rólam volt szó, engem átkozott a vőm. Este, mikor a munkából megjött a lányom, kérdem tőle, mi van a férjeddal, én eddig nem ilyennek ismertem az uradat. — Legalább most megismered — mondta a lányom, s hozzátette: — Már régebb óta mondogatja: neked ő nem keres kenyeret.

Kicsi volt a keresetem az erdőgazdaságnál, keveset kerestem a parkettagyárban, ahogy végül az egészségügyben is. Nyugdíjazásom előtt konyhalány voltam. Sok-sok dolgos év után súlyos betegen, alacsony nyugdíjjal, huszonnyolcezer forinttal kellett abbahagynom a munkát. Nem látszik rajtam, ugye, hogy még csak 67 éves vagyok.

Hozzátartozik az igazsághoz, hogy miután gerincsérvvel megműtöttek, két évig nem tudtam mozogni sem. Akkor a lányom gondoskodott rólam, rengeteg gondja-baja volt velem, nem mehetett tőlem sehova, ő mosdatott is.

Mikor a vőm részegségében megmondta az igazat, hogy

nem keres nekem kenyeret, azt mondtam a lányomnak, jól van, édes lányom, nem akarom, hogy miattam botrányos legyen az életetek, én lezárok mindent. Elmegyek. Bemegegyek a rehabilitációra, aztán majd lesz valahogy. Ott, a kórházban hallottam, hogy van itt Kaposváron több idősek otthona, majd csak megtalálom a helyem valamelyikben. Amikor úgy-ahogy járn tudtam, eljöttem ide. Akkor még az előző garnitúra volt itt a vezetőség, ígérték azok lehetetlenséget. Megmutatták, hogy ez lesz a szobája, Tüdő néni. Akkor még kevesen voltak az épületben. Mindegy. Ez kilencvenkilenc tavaszán történt. Kezdetben huszonötezer forintot fizettem az otthonért, de azután hamarosan fel emelték a díjat 30 ezerre. Eleinte a lányom egészítette ki a fizetnivalót két-három ezer forinttal, majd annyi lett a nyugdíjam, amennyit havonta kell fizetni ágyért, ételért.

Én világ életemben olyan voltam, hogy azt gondoltam, akkor is meg kell mondanom az igazat, ha ég és föld összezakad. Itt is kitátottam a számat nem egyszer, ha rossz volt az étel. Bizalmi vagyok, kötelességem az idős emberek védelme. Hozta a vállalkozó az ételt, én meg kiálltam a folyosóra és elkiáltottam: – Mit gondolnak maguk? Disznók vagyunk, hogy ilyen moslékot löknek elénk? – Állítólag egyszer a város polgármestere is csúnyán nekiment valamiért a fenntartónak, ennek a Bödörnek. A főnök úr a múltkor is megsértett. Jövök ki az irodából dohogva, hogy milyen kevés a nyugdíjam, ő meg azt kérdezi tőlem: – Tüdő néni, otthon meg tudna élni ennyi nyugdíjból? – Mondom neki: ha nem lennék ilyen nyomorék, akkor nem kerültem volna ide. Ha legalább pár baromfit tarthatnék az udvaromban, akkor megélhettem volna.

Még azt is el kell mondanom, hogy a mostohalányomat

följelenttem a bíróságon, ahol úgy határoztak, hogy annak a fele, amit az együttélésünk során közösen építettünk a házon, engem illet. A határozat százezer forintról szól, ami a határozat óta kamattal együtt 125 ezer forint.

Ez év augusztásában elmentem a mostohalányomhoz, kitakarítottam a szobámat, mert azt, amiben laktam, már akkor lezártam, amikor eljöttem onnan. Azt mondja nekem a mostohám: – Azért kell pénz magának, hogy legyen magának pénze? – Hát ember az ilyen? És létezik az, hogy a bíróság is tehetetlen? Húzza-halasztja a tárgyalásokat, én meg itt vagyok pénz nélkül, hiába van rajta a házon a haszonélvezetem.

Az özvegyi kiegészítéssel együtt harminchatezer forint a nyugdíjam. De azt az utolsó fillérig oda kell adnom az otthonért. Évről évre úgy emelik a térítési díjat, ahogy a nyugdíjat. Ha meginnék egy üdítőt, ha megkívánok egy csokoládét, nem ehetek, nem ihatok. Nincs egy fillér tartalékom.

Vannak itt hozzám hasonló szegények elegenden. A százötven otthonlakónak ilyen legalább a fele. Nekik sem marad pénzük a térítési díj kifizetése után. De olyan is akad, amilyen az egyik szobatársam. Neki havi hatvanezer a nyugdíja.

Hogy milyen jövőképem? Amilyen a gödör alja. Jobb lesz, ha majd ránk húzzák az eget, mint halotti lepedőt.

***

A szürke és komor, három emeletes épület hosszú folyosójának félhomályában súlyos várakozásban ül szobájának ajtaja előtt. Tiszta pizsamában, frissen borotválkozva, ősz fejjel üldögél. Fehér bőrét napfény rég érintette. A szemközti üveglakon alig tör be a folyosóra egy kis bágyadt napsugár. Tél van. És hó és...

A várakozó ember előtt a szemközti fal alig több mint egy karnyújtásnyira emelkedik: sokszor látott képekkel, iratokkal, házirenddel. Fiatalabb korában ő is sokkal meszszebbre látott. Most, reggeli után, vasárnap délelőtt még alig van mozgás az épületben. Ünnepi istentisztelet hangja it sugározza a rádió. Nem állhatnak ellene a sugárzásnak sem a falak, sem az ajtók, sem a vigaszra szomjazó lelkek. A szobákban ünneplőbe öltözve fekusznak ágyakon, üldögélnek székeken magukba mélyedt nők és férfiak. Szomorú, vigaszra szomjazó lelkek hallgatják a misét. Bízna a kegyelmes Istenben.

Ez a magányos, közösségre óhajtozó férfi a hosszú folyosón azokra emlékeztet, akik munkájuk végeztével kiültek falusi házuk elé s hazavárták messzire ment gyerekeiket. Haza?

Ez a ház: cellákból álló épület. Intézmény. Idősek otthona. Elfekvő. S milyen jó, hogy van!

Ezen a folyosón tompák, súlyosabbak és kopottabbak a várakozások. Régi, elhasznált székek, szedett-vedett fotelok sorakoznak az ajtók előtt, végig a folyosó egyik oldalán. Rembrandt festői tudása, érzékenysége hozhatná felszínre, tehetné láthatóvá e mélybarna csend már-már egykedvű szomorúságát. Ennek az alacsony, egytömbből faragott embernek is kevés fény jut a homlokára. Pedig mintha ő volna itt a várakozás szobra. Majd megtudom, hogy a hűség szobra is lehetne.

De mire is vár, ha nem sorsa beteljesülésére?

Felesége bent a szobában szobor-arccal alszik a párnán. Nincs neki lába.

– Két nővér naponta megfogja az én drága angyalomat, hóna alá nyúlnak – magyarázza készségesen Czibola Jó-

zsef —, ráteszik ide a WC ülőkéjére, s amint elvégezte a dolgát, lezuhanyozzák, megmosdatják. — Mutatja az ülőke mögötti falból kiálló zuhanyrózsát. — Azután átteszik ebbe a tolókcocsiba, tiszta hálóinget adnak rá, úgy fektetik vissza az ágyra. Ez történik vele minden áldott nap. Amíg csak él. Én etetgetem, itatgatom, mint kicsi gyerekeket.

Négy éve már, hogy Kaposváron, Arany János utcai lakásukban Czibola Józsefné felkiáltott: „—Te, apja, nincs kezem! Elveszett a karom!”

— Ez kilencvennyolc március 23-án történt — folytatja Czibola bácsi. — Akkor még ott volt velünk két kis unokánk, Józsika és Mónika. Szüleik elváltak, munkások voltak, aztán munkanélküliek lettek. Mi tanítottuk, neveltük az unokáinkat. Nem tudták őket eltartani, így maradtak ránk. Mikor megbénult a feleségem, nyomban kórházba vittük. Három hónapig tartották a belgyógyászaton. Később ágyékban is trombózt kapott. Elvesztette a lábát. Otthon én etettem, itattam, pelenkáztam, mosdattam, amíg bírtam. Akkor aztán elhívtam hozzánk a gyerekeimet, s azt mondtam nekik: — Tudjátok meg, édes fiaim, hogy én már nem bírom egyedül húzni-vonni az édesanyátokat. Eladom a lakásunkat, elmegyek vele az idősek otthonába, ott mind a kettőnknek gondunkat viselik.

Úgy is történt.

Czibola József eladta kétszobás lakását, pénze nagyobbik részét pedig elosztotta a gyerekeinek, hogy ők is élni tudjanak, s hogy nevelhessék, iskoláztathassák a gyerekeiket.

— Lakásunk árából hatszázezer forintot megtartottunk magunknak. Nem is ott a fájdalmas szó, hogy miért adtam pénzt a fiaimnak. Hanem ott, hogy másfél milliót fizettem ezért a szobáért. Kölcsön adtam Anitának, az otthon akko-

ri vezetőjének. Amikor először jöttem ide s megnéztem a helyet, hogy hol is élhetnénk le további életünket, ő ezt a szobát mutatta meg. Azt mondta, nézze meg, Czibola bácsi, ez lesz az otthonuk. Meg azt is mondta, kellene egy kis pénz, föl kellene lendíteni az üzletet, be kellene indítani az idősök otthonát. Én nem mondom, hogy rossz szándék volt benne. Helyet akart teremteni az olyan idős és beteg embereknek, amelyenek mi lettünk. A ház bérleti díjának kifizetésére vette fel a pénzt, másoktól is, saját zsebéből működtette az otthont. Úgy tudom, 22 millió forintot szedett össze hozzánk hasonlóktól. Aztán odalett a pénz, ahogy odalett az igazság is. Nem akarom elhinni, hogy hiába tettünk feljelentést. Ügyünket a rendőrség is vizsgálgatta, bíróságra került a dolog. Ennek maholnap négy éve, de még nem jutottak eredményre.

(Privatizálásig, amíg szükség volt rájuk, ebben a szobában talán hat fonónő élte mindennapjait, pihente ki fáradalmait. Az egész épületben körülbelül ugyanannyi, vagy inkább több fonónő lakott, mint amennyi idős embernek – százötvennek – adnak itt menedéket. Humanizmusra és haszonra egyaránt törekvő világunkban vajon a tegnapi fonónők hajtottak, vagy a mai idősök hajtanak nagyobb hasznot valakiknek?)

A megbénult, mozgásképtelenné vált Czibola Józsefné állapotának megfelelően alakították át a valaha talán hatszemélyes szobát, melyben ma ketten vannak. A leválasztásért meg a WC, a zuhanyozó, a mosdó és a harmonika ajtó beszereléséért összesen négyszázezer forintot fizettek Cziboláék. Behozhatták a bútorukat is, hogy otthonosabb legyen az életük. A berendezés minden darabja saját tulajdonuk.

Bejárati ajtó mögött áll a hűtőszekrény, fölötte kétlapos

rezsó, itt melegítik az ételt. Ennek folytatásaként helyezték el a szoba legtekintélyesebb darabját, az üvegtrines szekrényt. Elhúzható üveglapok között sorakoznak az unokák fényképei. Sarokban magasodik a televízió. Az udvarra néző, kétszárnyas ablak alatt áll az asztal, három székkal. A jobboldali fal mentén helyezkedik el két heverő. Az első Czibola bácsié, másik a feleségéé. A szoba közepén viszonylag tág helye van a mozgásnak.

A tárgyak és a falon függő nagyméretű családi fényképek otthonossá teszik a menedéket. Czibola bácsi szeretettel és büszkén mutatja unokái üveglap alatt őrzött, színes fényképeit.

– Ez az unokám másodéves egyetemista a gödöllői agrártudományi egyetemen. Angol szakfordítónak készül. Ez meg a pécsi orvostudományi egyetemen harmadéves. Ez az unokám nem tanult tovább, de jó szobafestő. Nem panaszkodom az én kis gyerekeimre sem – mutat a falon nagy teret betöltő családi fényképekre.

A legnagyobb képen a három Czibola-gyerek látható, három feleséggel. Régi megbarnult képek a felmenőket ábrázolják: Czibola bácsi édesanyját és édesapját.

– Így vagyunk együtt ebben az otthonban. Hogy ne csak a szívemben legyenek, hanem lássam is őket. Lakásunk árának nagyobbik részét elosztottam a gyerekeinknek. Maradt hatszázezer forintunk. Ahogy tudjuk, őrizgetjük pénzt, nehogy nagyobb meglepetés érjen bennünket. Hát így vagyunk, amíg lennünk kell, az én drága angyalommal. Míg van kiről gondoskodnom, értelme van az életemnek, addig nem vagyok egyedül.

Ehhez hasonló szobában él itt a szomszédban gazdagabb ember is, meséli Czibola bácsi.

– De ők egyedül vannak. Az, amelyik Luxemburgból jött haza, háromszázezer forint nyugdíjat kap. Elmúlt nyolcvan éves, csupa homály az élete. Azt beszélnek, húszmillió forint bankbetétje van. Ha ez igaz, miért nem gazdag szállodában lakik?

A luxemburgi magyar állítólag kétfélemilliót tett le a szobáért. Mellette lakik a szentbalázsi tévesz-elnök.

– Érthetetlen, hogy az is hogyan került ide, mikor a hozzá hasonlókat zöld báróknak nevezik. – Hümmög egy kicsit, majd így folytatja: – Nekünk, mielőtt felemelték a nyugdíjunkt, saját megtakarított vagyonkánkból kellett kétezer forintot hozzátennünk a pénzhez, hogy ki tudjuk fizetni a havi térítési díjat. Kettőnk ellátásáért havonta kétszer 36 ezer forintot fizetünk. A legutóbbi nyugdíjemelés óta én 42 ezer forintot kapok, a feleségem meg összesen 30 ezret. Benne van ebben az ő 14 ezer 854 forintja, amit a rokkantságáért kap. Így hát gyakran kellett nyúlogatnunk a spórolt pénzünkhöz. Ha nem jó az étel, márpedig az ilyesmi előfordul, akkor kimegyek ide a közeli boltba, veszek gyöngyű sonkát, narancsot, banánt, mikor mit kívánunk.

Az étel mennyiségével semmi bajuk, de a minősége jobb lehetne.

Esznek, isznak, alusznak. Így telnek napjaik. Nézik a tévét, hallgatják a rádiót. Figyelik, mi lesz a világból, mit csinálnak belőle a politikusok, a hatalom és a pénz urai, nem lobbannak-e föl olthatatlan, nagy tüzek. Czibola József tűzoltó volt. Ő akkor is figyel, ha rájuk nem figyelnek oda az urak. De a nővérekre nincs egy rossz szava sem, azok becsületesen elvégzik a feladatukat. Legtöbbször inkább csak magában emlékezik. Ha pedig megkérdezi valaki, szívesen beszél az életéről.

– Én olyan szegény ember gyereke vagyok, aki nyolc gyereket nevelt fel. 1927. május 21-én olyan sorsot kaptam, legidősebb fiúként, hogy már tizenhárom éves koromban dolgoztam apám oldalán. Szántottunk, vetettünk, arattunk. Tettük, amit tennünk kellett. Hol Szentgáloskéren, Kladnik Alajos úr birtokán, hol Csombárdon, aztán Mernyén, a Szentiványiaknál, hol meg Osztopánban, a Márffy uraság földjén szolgáltunk. Az olyan dolgos emberre, amilyen az én apám volt, szükség volt mindenütt. A mi családunk egyik kegyelmes uraság birtokáról a másik uraságéra vándorolt. Oda mentünk, ahova rendeltek bennünket, s aztán elég szépen gyarapodtunk is. Osztopánban már padlós házunk volt, két szobában laktunk, volt időszak, hogy tizenketten. Mégis szépen éltünk, mert együtt voltunk. Jöttek egymás után a testvéreim: Mariska, Margit, László, Jani, Feri, Pista és Lajos. Én voltam az első, apám után engem Józsefnek kereszteltek. Köztem és legfiatalabb testvérem közt húsz év korkülönbség van. Felemelt fejjel mondhatom, becsületes ember lett mindegyikünkéből. Együtt éltünk és dolgoztunk, valamikor együtt haltunk is. A nagymama Somogyjádön halt meg. Öleltük-csókkoltuk, ő is ott lakott velünk, nagyon szerettük a nagymamánkat. Emlékszem: nagy, szétnyitható asztalunk volt, ahhoz ültünk le enni. De az ülhetett le elsőnek, aki dolgozott. A többiek ott álltak addig az asztal körül, a hátunk mögött, amíg át nem adtuk nekik a helyet. Ma is látom: apám ölében ott a kisbaba, valamelyik öcsém. Apám eteti, anyám meg fazékból meri az ételt a tányérunkba. Ott születünk és ott is haltunk meg, abban a házban, családi körünkben. Ma már ez sem úgy van, az sem úgy van. Fut, ki merre lát, csak gyorsan-gyorsan, aztán csak a rossz, az idegesség marad meg a fia-

talokban. Negyvenhatban hatmázsás bombákat szedtünk ki a földből. Akkoriban nagy plakátokon hirdették: gyere bányásznak, gyere rendőrnek, gyere ávósnek! Mondtam is anyámnak: – Itt kánya van! – Egy-kettőre sorköteles lettem, el kellett döntenem, mi legyen belőlem. Búzási Laci már katona volt, bementem vele a laktanyába. – Mit akarnak az elvtársak? – kérdezték. Akkor így beszéltek. Mondom: Szeretnék tűzoltó lenni. Ötvenegy februárjában kaptam meg a behívót, rögtön újonciskolába küldtek. Hat hónapig voltam Nagykanizsán, aztán Székesfehérvárra küldtek, onnan meg Inotára helyeztek. Látták, milyen szorgalmasan tanulok, aztán tiszthelyettesi iskolába küldtek Budapestre, a Dagály utcába. Jól tanultam, jól vizsgáztam. Így lett belőlem tűzoltó törzsőrmester. Még azt is el akarom mondani, hogy Pestről Dunaújvárosba kerültem, ott is hamarosan kiadták a parancsot, hogy engem átvisznek Balinka mintabányába szolgálatvezetőnek. Így mentem felfelé a ranglétrán. Ott el kellett végezni a hatósági iskolát, ahol azt is megtanították, hogy kit hogyan kell megbüntetni. Amit a szabályzat előírt, azt úgy kellett tudni, mint a vízfolyás. Én az ávót nem szerettem, de engem nem bántottak. Ott ismerkedtem meg a feleségemmel, igazi bányász-családból származott. Amikor elvettem feleségül, törzsőrmester riadóparancsnok voltam. Éjszaka, ha megszólalt a csengő, másfél perc alatt készen kellett állni a tűzoltásra. Nappal, ugyanezt a készséget egy perc alatt kellett elérni. Balinkán feloszlatták az őrsöt, aztán Fonyódra vezényeltek. Na, ott aztán beütött a krach! Ahogy akkor mondtuk, kitört az ellenforradalom. Jött a fonyódi rendőrkapitány meg a Bunyevác Jóska, aki azelőtt Pusztasomodarban lakott, ávós volt. Mi, tűzoltók is kaptunk egy-egy pisztolyt.

Jött ám a nép a fonyódi utcán, csak úgy zengett. A Bunyevác lövetni akart, de bizony a nép nem állt meg, hanem egy-kettőre lerángatták Jóskát az autóról. A forradalom után Fonyódligetre helyeztek, a kaposvári járási szolgálatparancsnokság alá tartoztunk. Aztán 25 éves szolgálat után 1975 végén mentem nyugdíjba. Ötvenéves voltam akkor. Azt is megmondom magának, én sosem voltam párttag. Nem bántottak engem sem azok, sem ezek. Mégis úgy eljárt az idő, szinte észre sem vettem. Hetvenöt éves vagyok.

***

Milyen távol van Czibola Józseftől az egészség, a dolgos mindennapi élet! Hát még a feleségétől!

Itt fekszik mozdulatlanul, mint aki meghalt. Alszik. Nem tud a külvilágról. Álmodik? Vajon mit álmodik? Milyen rémekkel vagy angyalokkal hadakozik?

Mi az öröm? Mi a boldogság? Őnekik micsoda?

Itt élnek e négy fal között napról-napra, hétről-hétre, hónapról hónapra. Élnek, míg meg nem halnak.

Kiszolgálják őket szorgalmas és figyelmes nővérek. Hozzák az ételt, az italt, a gyógyszert naponta háromszor, a magatehetetlen asszonyt naponta egyszer-kétszer ráültetik a WC-re; ott sem lehet egyedül, aki csaknem tökéletesen egyedül van. Le is vetkőztetik, meg is mosdatják, meg is törölgetik, fel is öltöztetik, le is fektetik. Mit érezhet az ilyen? Ki tudja, mennyit bír ki az ember?

De aki még törődhet mással – valakivel, élete magatehetetlen társával –, annak értelmet kap az élete.

Czibola József is nagyon beteg. Sokszor kínozzák irgalmatlan fájdalmak. „Doktor úr, csináljanak velem valamit. Csak ne fájjon!” – könyörgött sokszor. Megvizsgálták tetőtől talpig, s azt mondták: nem lehet. A szívgyógyász nem

járult hozzá a műtéthez. „Saját felelősségére megműthetik, betehetik a csípőprotézist, de nem jön ki élve a műtőből.”

– Megmondtam a gyerekeimnek: majd égessetek el minket. Láttam, hogyan csinálják. Elégetik az embert, aztán vízzel lemossák. Nem kerül sokba. Meg azt is mondtam a fiaimnak: Mindenszentek napján, akárhol lesztek, gyűjtsatok gyertyát, gondolatok ránk egy kicsit. Ne legyen velünk gondotok.

***

Vállalt feladatom nehézségeit amint sejteni kezdtem, elfogott a félelem. Nem tudom elmondani mindazt az öregekről és otthonaikról, amit el kellene mondani ahhoz, hogy a valódi valóságnak legalább a közelébe férközhsek. S hol van oda még az igazság!

Anyám jutott eszembe újra meg újra. Az én szeretethiányban elmagányosodott és elgyöngült, betegségében egyre szúrósabbá, nehéz természetűvé változott anyám. Ki mondhatná el helyette, hogy mit élt át akkor, mikor a sorsa kiűzte otthonából? Tengernyi fájdalmat, keserűséget kellett lenyelnie számkivetettségében, otthonából kitaszítva, idegen otthonba befogadva, nap mint nap aláhullva abba a szívszakasztó anyai érzésbe, hogy a fiai nem szeretik! Hiszen ha szeretnék, találnának valamilyen megoldást!

Talán mégis jobb volt neki, hogy ő még hazamenekülhetett a házába, meghalni. Otthonában nézhetett szembe a halállal.

S mit érezhet az, akiknek se otthona, se gyereke, se házája, se Istene?

Mit érezhetnek a vég előtt azok, akiknek nincs elég lelkierejük sem élni, sem halni? (Nekem nincs elég lelki erőm ehhez a munkához, mégis el kellene végeznem. Miért? Mert muszáj.)

Azokra gondolok, akik nincsenek felvértezve elég testi-lelki erővel, akik életük utolsó éveiben – gyakran évtizedekben – nem élhetik át napról-napra a munka nehéz és gyönyörű gyötrelmeit. Akinek háza elől a szomszéd dobálja el a havat. Aki nem örülhet a gyerekeinek, mert a gyerek elment, a gyerek nem jön, a gyerekeknek más dolga van. A gyerekek kitalálták anyját-apját, rábízta őket idegen emberekre, az igazságos-igazságtalan Istenre.

***

Bödör József ügyvezető igazgatót fenntartónak is nevezik. Nagy szó ez ebben a *jótevő* kapitalizmusban, majdnem akkora, mint az Isten. E magas, elegáns, jóvágású, másokkal törődő, igen beszédes ember már akkor szerzett egy kis magához való öntudatot, amikor mentősként száguldozott a betegekért Somogy megye országútjain. Hogyisne merített volna öntudatot a hivatásából, melynek folytatásaként – a rendszerváltás korszakában – alternatív mentőszolgálatos lett. Amint eljött az ideje, kivált az Országos Mentőszolgálat kötelékéből. Kezdetben két mentőautóval, legújabbban pedig héttel teszi ugyanazt, amit korábban: menti a betegeket, viszi és viteti őket kórházakba. Szép és jó, igazán tiszteletre méltó dolog ez, különösen azért, mert ő nem olyan pénzpocsékolóan szervezi a mentést, mint ahogy azt – saját tapasztalatai és mondatai szerint – az Országos Mentőszolgálatnál teszik. Feltételezhetjük, hogy Bödör úrnak nemcsak erkölcsi hasznot, pénzt is hoz a munkája. Ez is normális dolog, hiszen tudjuk: nem őrzik ingyen az Isten koporsóját sem.

De mit ad a forgandó szerencse?

Kaposváron is voltak és vannak is olyan kényszervállalkozók, akik úgy akartak segíteni magukon és az embere-

ken, hogy nem értettek eléggé az új világ fortélyaihoz. Nevezük Anitának azt a leányt, aki a megüresedett lányszálló láttán úgy gondolta, ha bérbe veszi az egykori Kanca Kolostort, és ripsz-ropsz idősök otthonát varázsol belőle. Hiszen mire is lehetett volna használni az ügyesen magánosított, négyszintes, liftnélküli, sokszobás panelépületet, ha nem sok-sok idős ember otthonának megteremtésére, amikor szemmel látható, hogy meggyeszerre itt is sok a rászoruló, beteg, magára hagyott öregember. Az állam és a társadalom csaknem tehetetlenül nézi az idősök drámai helyzetét, gyerünk hát neki jóhiszeműen, meg némi haszon reményében, bár nem értünk hozzá, nem látjuk előre, hogy micsoda elaknásított terepen próbálunk másokon segíteni (és több pénzhez jutni). Anitát a jó szándék vezérelte, mikor az idősök otthonát Kft-ben akarta működtetni. Csak hogy a vállalkozásába egy-kettőre belebukott. Miután elűszott a pénz, saját zsebből próbálta fizetni a költségeket. Etette azt a 100-120 idős embert, akiknek helyet adott az új otthonban, fizette a dolgozókat, fizetni próbálta az adót is. Alig egy évig bírta a megpróbáltatásokat. Senki sem világosította fel időben, hogy minek mi lehet a következménye. Azután bement a közigazgatási hivatalba s visszaadta működési engedélyét. Az adósságokat nem tudta kifizetni. Azt sem, amit az otthonukat kereső rászorultaktól kért kölcsön.

Nyomozott a rendőrség, foglalkozott és foglalkozik az ügyvel a bíróság, a kárvallottak fizetik a magas ügyvédi költségeket, a perek elhúzódnak, jogászok államában költséges mulatság az igazságkeresés.

Mit is lehetett volna tenni? Anita lelépett, mondják a kárvallottak. A hatóság nem segített. A kétséges helyzetben

körülbelül húsz idős embert másik otthonba helyeztek el a hozzátartozóik. De mi legyen a maradék százzal? Menjenek haza? Azok is, akik eladták a házukat, lakásukat? S mi legyen a dolgozókkal? Bocsássák el őket? Szaporítsák a munkanélküliek seregét?

A kritikus helyzetet a Pannon Mentő oldotta meg. A könyvvizsgáló elvégezte a feladatát, kisöpörték a pénztárat, tisztázták a jogviszonyokat, megalakították a Pannon Mentő közhasznú társaságot.

Az ügyvezető így summázta a történeteket:

– Ránk maradt ez az otthon, mint számárra a fül.

Az intézmény vezetője – a fiatalos, ősz hajú, nyíltszívű, sokat tapasztalt Hideg Zoltánné – már nyugdíjas gyakorló nagymama volt akkor, amikor a szükség ismét munkába állította. Vállalta az intézmény rendbetételét. Nagy szakmai múlt áll mögötte. Korábban húsz évig a patalomi idősek otthonának igazgatója volt, a megyéből őhöz jártak tapasztalatcserére az otthonok korábbi vezetői, azt megelőzően pedig – másik húsz évig – a segesdi szociális otthon gazdasági vezetője volt. Valamikor könyvelőként kezdte a pályafutását.

– Úgy képzelje el, hogy kezdetben itt semmi nem volt. Nem volt gazdája az intézménynek, ránk maradt száz idős ember, egy hónapig saját pénzünkből teremtettük elő az ételmezés költségét is. Nem volt iroda, nem volt ügyirat, számla – semmi sem volt. Két hetet kellett várjunk arra, hogy a könyvvizsgáló átadja a pénztárat. Tiszta lappal akarunk indulni, törvényteleniséget nem kívántunk elkövetni. Nem volt berendezés, nem volt egy szék, egy asztal. De voltak rendes emberek, rendes intézmények is. A szedett-vedett bútorzat a kezdeti nincstelenséghez képest óriási fejlőd-

dés. Sokaktól kaptunk adományokat, s kapunk évente egy személyre 455 ezer 700 forint állami támogatást.

– Ez az összeg mire elég?

– A jelenlegi színvonalon a költségek felére – veszi át a szót Bödör József. – Emelkednek az árak, fogy a pénz, nő az önköltség. Az állam mindenből kivonul, kibújik a felelősség alól, nem vállal kellő részt az idősök gondjainak megoldásából. Kevés a nyugdíj. Mi közről látjuk, micsonda megszégyenítő gondok közt őrlődnek emberek. S mit akar az állam? Minél több KHT-t szeretne létrehozni. Nem boldogult a feladatokkal, lovak közé dobta a gyeplőt, s azt kiáltotta: menjetek, amerre akartok!

***

Személyesebbre fordítom a beszélgetést. Úgy gondolom, anyám történetében többek található tanulságot. Évekig gyötrődött egyedül. Hosszú vajúdas után mikor eldöntötte, hogy elhagyja a házát, otthonba megy, elajándékozta végül maradék négy-öt tyúkját is. Annyi ereje sem maradt, hogy reggel és este kimenjen hozzájuk, megetesse őket s bezárja utánuk az ól ajtaját. De előbb ismét kórházba ment. „Élvezte” súlyos csonttrikulásából és korábbi gyomorműtéteiből fakadó előjogait. Három hónapig vigyáztak rá az orvosok és nővérek. Kezelőorvosa lamentált: „Sokba kerül nekünk, hogy ennyi ideig itt tartjuk az édesanyját! Ha maguk nem tudják megoldani a gondját, ha nem találnak neki ott-hont, majd én intézkedem!”

A törvényes előírásoknak megfelelően az orvosok megtették, amit megtehettek. „Ez nem elfekvő!” Három hónapig benntartották testben és lélekben legyengült anyámat, gyakori infúzióval meg-meghosszabbították az életét. Hazavágyott. Én is bíztam benne, hogy újra felépül, még ha-

zamehet, nem az idősök otthonában fog kikötni. Menedéke aztán mégiscsak az öregek otthona lett. Szeretettotthon? Nem lehetett feltámasztani azt az otthont, ami apám halála után nem is létezett, anyám képzeletében mégis olthatatlan élt.

A doktornő végül odaküldte anyámat, ahova küldhette. A Pannon Mentő Idősök Otthonába. A kaposvári kórházból mentőautó vitt át bennünket a kaposvári idősök otthonába. Útközben megkérdeztem a mentőst, nem tudván, hová megyünk: milyen is az az otthon? A mentős gondolkodás nélkül felelt.

– Jaj, mama, csak oda ne!

– Hallottam, mi történt – felelt Bödör József. – Minden munkahelyen van nem odavaló ember. Elmentem azután a város főorvosához, de nem úgy kezdtem, hogy azonnal rúgják ki azt a mentőst – ilyesmiért ugyan kirúgás jár –, hanem az volt a szándékom, hogy a főorvos figyelmeztesse az Országos Mentőszolgálat helyi vezetőit, nehogy hasonló otrombaság előforduljon. Azt reméltem, levonják a szükséges tanulságokat, változtatnak a magatartásukon. De még mi húzódik meg a történetek mögött! Ádáz verseny van, áldatlan kenyérharc dúl. És e könyörtelenségnek túl sok a kárvallottja, sőt az áldozata. Az Országos Mentőszolgálat mentősei nincsenek úgy megfizetve, mint a mi mentőseink, ezért ott frocliznak bennünket, ahol tudnak. Ezért mondták a maga édesanyjának: „Csak oda ne!”

– Úgy hangzott ez a mentőautóban, hogy aki idejön, hagyjon fel minden reménnyel. Mintha a Pannon Mentő volna maga a pokol. Uram, ha az én anyám sok más idős emberrel együtt a rabló álszocialisták és a rabló vadkapi-

talisták versenyének kárvallottja, ha nem érte versenyez a haszonleső világ, hanem ellene, akár tudatosan, akár tudatlanul, ha önök is a hozzá hasonló öregek ellen versenyeznek, akkor a maguk világa ártatlan áldozatokat követelő, bűnös világ.

– Nem tudják az ostobák – fakad ki Hideg Zoltánné is –, hogy mekkora kárt tesznek. Fogalmuk sincs róla, mi csoda lelki válságot idéz elő a saját otthon elhagyása. Aki először lépi át bármelyik idősök otthona küszöbét, szeretne elszaladni haza, csak haza. És ez teljesen normális érzés. Hát még akkor, ha elriasztják az embert!

– Elképzélhetik, milyen megrázó érzés volt először látni ezt a helyet. Jövünk a mentőben, nem látunk semmit, nem tudjuk, hova megyünk. Aztán bekanyarodunk ide az épület elé, ősz van, hullnak-halnak a levelek, a két mentős karjára kapja kicsi és görnyedt anyámat, mert nincs lift, s szaladnak fel vele a negyedik szintre. Előtte órákig vártunk mentőre a kórházban, olyan homályban, amilyennel a mentőben utaztunk. Nem tudtuk, mi történik, ki kivel és mit intézkedik. Jött a mentálhigiénikus csoportvezető, megmutatta a szobát, itt fog lakni a néni, bemutatták anyámat két idős asszonynak, a szobatársainak. Kiderült, hogy magas az ágya, nincs előkészítve a helye. A szekrényéből még nem pakolták ki a nagy csomagokban álló pelenkákat.

– Soron kívül érkeztek.

– Lehetséges. Elhiszem, hogy a doktornő intézkedését követő két-három óra várakozás kevés volt az itteni előkészülethez. Villámgyorsan elkészült a megállapodás, aláírtuk a feltételeket, s pillanatok alatt döntöttünk: hazamegyünk. Jön a hétvége, szabadsággal kezdjük, fizetjük a térítési díj húsz százalékát, időt kapunk, mindannyian meg-

nyugodhatunk. Anyám is meggondolhatja magát. Mindezt azért mondtam el, hogy az otthonban is jobban figyeljenek oda az új beköltözők fogadására. Mások ne kerüljenek ilyen váratlan helyzetbe.

– A saját otthon elhagyása megrendítő élmény – folytatja Hideg Zoltánné. – Az első napokban, sőt hetekben, a beilleszkedés legnehezebb szakaszában sokan úgy érzik, megfosztották őket, megfosztották magukat életük értelmétől. De ez nem így van. Nekünk az a kötelességünk, hogy mindenre odafigyeljünk, minden jót megtegyünk azért, hogy enyhítsük az öregkorral járó depressziót. Tapasztalatból tudom, hogy az idős emberek tíz körömmel kapaszkodnak a szerető gondoskodás leghalványabb jelébe is. Csak mi tudjuk, akik lelkiismeretesen élünk a hivatásunknak, hogy mit kell küzdenünk az idős emberek beilleszkedéséért, hogy milyen nehéz helyrehozni az olyan otrombaságokat, amilyet például az a mentős meggondolatlanul elkövetett.

– Megérkezésünk első perceiben egy nővér azt mondta, ha a szobatársak megértik egymást, akkor minden rendben lesz. Az első két hét a legkritikusabb időszak. Ha nem értik meg egymást a szobatársak, akkor a nővérek sem tudnak javítani a helyzeten. Utólag tudom: ez is igaz. A szobatársak valóban segítették egymást. Egyik asszony faluból, a másik innen a városból került ide, abba a szobába. Egyiket látogatták, a másikat nem. Mikor anyámnak vittem ajándékot, őket is megkínáltam. A faluról jött asszony szégyenkezve mondta, nem tudja kifizetni a kiflit, nincs neki pénze. Tudom, hogy az idős kisnyugdíjasokat a szükség rászoktatta a kuporgatásra. Szegények, hogy élni tudjanak, egész életükben összehúzták magukat, megszokták a taka-

rékoskodást. A saját otthonában sok idős ember még az igen alacsony nyugdíjból is megtakarított annyit, hogy ne kerüljön különösen megszégyenítő helyzetbe. Összespórolta temetése költségeit, s féltve őrizgette pénzét. A tapasztalat azt mutatja, hogy a térítési díjak nagysága az átlagos nyugdíjak körül mozog. Aki 36 ezer forint nyugdíjat kap, annak nem marad egy fillérje sem. A pénz nélkül maradt idős ember elveszti maradék biztonságát is, úgy érzi, a pénztelenségnél nagyobb szégyen nem érheti. Önök azt mondják, hogy az állam a gondozottak költségének csak a felét téríti meg, vagy egészen még annyit sem. A gondozott pedig azt mondja: „Elszedik a pénzemet. Otthon takarékoskodni is tudtam a nyugdíjamból, itt pedig marad 170 forintom.” Önök azt mondják, nem elég az állami támogatás, az állam mindentől kivonul, a társadalom nem tudja kezelni az idősek gondjait. A nyugdíjas azt mondja, nem elég a nyugdíj. A politikusok meg szavazatokat szednek!

– Sajnos, itt is pénzből jut legkevesebb. Az idős emberek könnyen sírnak. Életük során túl sok sérelem érte őket, túl sok fájdalmat kellett elviselniük. Sírásukat és hallgatagságukat – gyakran igazságtalanul – fegyverként szegezik szembe a környezetükkel. A tehetetlenség megnyilvánulásaként nem megy ritkaságszámba az sem, hogy gyűlölködve követelik maguknak a szeretetet. S épp az ellenkezőjét éri el, ha nincs elég türelme az ápolónak, legyen az akár közvetlen hozzátartozó, akár fizetett gondozó. A férfiak inkább elhúzódnak, mélyebben hallgatnak. Nálunk a férőhelyek száma 150, gondozottaink háromágyas szobákban kaptak helyet. Házaspárok kétágyas szobákban laknak, telt ház van. Dolgozóink létszáma 52, a szakképzettség százszázalékos. Az orvosi ellátás tulajdonképpen folyamatos,

heti öt alkalommal – gyakran nemcsak négy órában – itt van a házi orvos, aki nagyon figyelmes, családszerető, háromgyerekes asszony. Pszichiáter is segíti a gyógyítást. Orvosi rendelőkben rendszeres szakorvosi ellátásban részesülnek otthonunk lakói. Rehabilitációs nővérek segítik az egészség megőrzését, Molnár Zsuzsanna vezetésével mentálhigiénés csoport a lelki gondozásban és a programok szervezésében segédkezik. Mihelyt beköszönt a szép idő, az idős emberek szeretnek kiülni az otthon virágos, fás, bokros, árnyékos udvarára. Olykor el-elmegyünk velük buszkirándulásra is.

– Mondok egy példát – folytatja Bödör József. – A vidéki beköltözők növelik a város létszámát, de nem a város önkormányzata fizeti a közgyógyellátás költségeit, hanem mi, a közhasznú társaság, noha az egészségbiztosító létszámarányosan osztja a pénzt. Hozzáteszem: egyik embernek 1200 forintba kerül a gyógyszer, a másiknak 7000 forintba. És ez a szolgáltatás is benne van a térítési díjban, ezt is nekünk kell kigazdálkodnunk. Imént említette, hogy az idős ember a saját otthonában takarékoskodni is tudott a nyugdíjából, ott ő osztotta be a pénzét, itt pedig több kisnyugdíjasnak valóban nem marad egy fillérje sem. Vajon ez kinek a szégyene? A mindennapi szégyent tényleg az éli át, akit meggyötör a nincstelenség. Az állam és a társadalom nem tudja szégyellni magát. Az otthoni ellátás költségei alacsonyabbak. Ebben az otthonban – a dolgozók keresetével együtt – összesen valamivel több mint 200 embernek kell előteremtenünk a mindennapi kenyerét, elő kell teremtenünk a közös költségeket is, például a bérleti díjat, a gyógyszerköltségeket, az étkezési költséget, mindent. A személyzet bére havonta 3 millió 600 ezer forint. A bérleti

díj 750 ezer. Gyógyszerért átlagosan 5-600 ezer forintot fizetünk. Az étkezési költség 2 millió 800 ezer. A takarítást és a mosást bérbe adjuk, így olcsóbb, havonta 800 ezerbe kerül. Soroljam még? Elismerem: szedett-vedett az otthonunk bútorzata. De egy lerobbant, üres épülettel kezdtük. Ha kaptunk volna 60 millió forint állami támogatást, mi is építhettünk volna korszerű, idősek otthonának tényleg megfelelő épületet. Azt, amit a költségvetésből gazdálkodó önkormányzat megtehet, egy KHT, vagy bármilyen egyházi intézmény nem teheti meg. Nekünk mindent úgy kellett kiizzadnunk a saját erőnkéből, akkor is, ha innen-onnan valamennyi adományt is kaptunk. Valóban a szükség követelte meg, hogy azt mondtuk: a beköltöző elhozhatja magával a székét, asztalát, takaróját, párnáját, legkedvesebb fényképeit, kitesszük az ágya fölé, behozhatja a tévéjét is. A szükség törvényt bont. Erre is, arra is rákényszerültünk. Azt akarjuk, hogy az idősek otthonosan érezzék magukat nálunk. Nem kis pénzbe került az étkezők, a folyosóvégi tévészobák berendezése sem, minden szőnyeget úgy kellett megvennünk. Kezdetben üresek voltak a szobák, nem voltak számítógépeink, az ötvenes években különbül néztek ki az irodák, mint amilyenek akkor a mieink voltak. Nem tudunk reprezentálni, minisztereket és politikusokat fogadni, dicsekedni, ahogy mások teszik.

– Hozzáteszem – folytatja az intézmény vezetője –, én jól ismerem más intézmények belső helyzetét, de az ellátás ott sem jobb a mienknél. Két év alatt jutottunk el oda, hogy azt mondhatjuk, berendezkedtünk. De ami a lakóké, amit behoztak ide, az nem a mi tulajdonunk.

– Uram, micsoda idősek otthonát tudnánk építeni 60 millió forintból! – folytatja Bödör József. – Micsoda élet-

minőség javítást hajthatnánk végre, ha szintenként egységesen új bútorok közé költözhetnének az emberek! Bizonyítottunk? Ha nemcsak szavakban viselné az idősök iránti felelősségét az állam, akkor azt mondhatná: — Nem nézem el, hogy azok, akik egész életükben dolgoztak, ilyen szegényen éljék le utolsó éveiket! Ennek pedig, mert ez már bizonyított, mondhatná az állam, adok 60 milliót, építsen olyan otthont, amivel valóban javulna az idősök életminősége. — Ezzel szemben mi a helyzet jelenleg? Az, hogy elkülönítettünk, zároltattunk a számlánkon néhány milliót, ahogy azt a rendelet előírja.

— Sehol sem írhatjuk le az időseket azért, mert nem hajtának hasznót, már nem tudnak dolgozni, megbetegedtek és megöregedtek, a többség tehát csak annyit kap az államtól, melyből mától-holnapig eltengődhet. Nem felkészült az idősök ügyének megoldására az aktív társadalom sem.

Tudomásom szerint volt olyan hónap, hogy a befizetett járulékok nem fedezték a kifizetendő nyugdíjak összegét. Jól kellene megállapítani az adók mértékét, hogy az állampolgárok eleget tehessenek adófizetési kötelezettségeiknek, erkölcsösebb társadalomra van szükség. Nem szabadna eltérni, hogy a tisztességes adófizetők pénzéből sokan tisztességtelenül és mértéktelenül gazdagodjanak. Ne a munkanélküliséget növeljük, hanem munkahelyeket teremtsünk! Egyik oldalon olyan mértékű pazarlás folyik, amilyen ebben az országban még nem volt, a másik oldalon a szegénység szaporodik. Az örökösök, akik már nagyon unják saját szegénységüket, a gyorsan megtanult haszonelvűség szellemében túl hamar vesztik el a türelmüket, mert még mindig élnek az öregek, még mindig nem mentek el a pokolba! Vagy a mennyországba. Sokan alig

várják, hogy a mamát vagy a papát betehessék valamilyen otthonba, hogy minél előbb hozzájussanak a pénzéhez, a könnyen jött és könnyen elherdálható örökséghez. Ilyen helyzetben nem csoda, hogy a romló társadalom romló erkölcei a családok széthúzását növelik, a széthullást, az önzést szaporítják. A szegénységnek, az összetartás hiányának és az egyedül élők számának növekedéséből már ma előre látható, hogy tíz-húsz év múlva a jelenleginél sokkal több magatehetetlen idős ember gondját kellene majd megoldani.

– Mi testközelből tapasztaljuk – folytatja ismét Bödör József –, hogy a probléma ott csapódik le, ahol megpróbálják kezelni. Természetes dolog, hogy van az otthonok között egészséges rivalizálás, féltékenység, irigység, sőt kenyérharc is. Régekte nagyon jó kapcsolat volt a megyei intézmények között, de akkor mindössze hét idősök otthona létezett. Mióta kitört a vállalkozás szabadsága, Somogy megye szociális otthonaira is a sokféleség jellemző. Ma 35 intézmény nem tudja kielégíteni a megnőtt igényeket, több otthonba hónapokig várnak elhelyezésükre idős emberek.

– Megjegyzem, én úgy látom, ez a panelépület nem felel meg idősök otthonának.

– A jogszabálynak megfelel. Ha a kívánatos életminőség szempontjából nem felel meg, akkor a nagy és zsúfolt termekkel, gyakran 5-9 ágyas szobáikkal és rossz állapotban levő közműikkel nem megfelelőek a régi kastélyépületek sem.

– Budapesten az idősök otthonainak többsége közhasznú társaságként működik. Mit gondolnak, miért?

– Éppen azért, mert az állam így próbálja letenni, áthárítani az idősök gondjainak megoldását. Egyfelől azt mond-

ja az állam: lehetővé tesszük, hogy az idősek gondjait megoldjuk, s ezért a korábbiaknál több otthonot kell teremnünk, mert több a rászoruló. De akkor meg kell teremteni a korszerű életminőség sokoldalú feltételeit, elő kell teremteni a szükséges pénzmennyiséget. Ehelyett az állam arra biztatja az otthonokat, alakuljanak át közhasznú társaságokká, álljunk meg a lábunkon, tartsuk el magunkat, vagyis a költségek emelésével párhuzamosan növeljük a térítési díjakat, kövessük a nyugdíjak emelését. Aki szegény volt, így szegény is marad haláláig. Rosszul cselekszenek azok, akik politikát, sőt pártpolitikát csinálnak az idősek ügyeiből. Kit kérdeznek meg? Engem? Minket? Gyakorló szakembereket? Nem.

– Többször említette, hogy közhasznú társaságként a Pannon Mentő nonprofit vállalkozás, működéséből nem származik haszon. De azt is mondta egy mellékmondatban, hogy bővíteni szeretné a férőhelyeket. Tehát mégis van haszon. Vagy ön is politizál?

– Ha politizálok, akkor az idősekért teszem. De ez nem pártpolitika! Ha bővíteni szeretném a Pannon Mentőt, azért tenném, mert a megyében sokan várnak otthonra, férőhelyre. Számunkra a megkülönböztetés elfogadhatatlan. Említettük már, hogy az önkormányzati otthonok költségvetésből gazdálkodnak, vagyis előnyösebb helyzetben vannak. Ugyanez vonatkozik az egyházak által fenntartott otthonokra. Kérdezem: az ő fejkvótájuk miért magasabb 30 százalékkal a miénknél? Azt mondják, az egyházi kezelésben levő otthonok színvonala magasabb a miénknél. Az általam ismert egyházi otthonok ellátási színvonala nem jobb a miénknél.

– A Ligetnek jobb híre van Kaposváron, mint a Pannon Mentőnek.

– Mert sokat írnak róla az újságban. Mi abból a pénzből tudjuk javítani az élet minőségét, amit fejlesztésre vissza tudunk forgatni. Semmi másból. Én nagyon boldog lehetnék, ha a mi dolgozóink bérét 15-16 százalékkal emelhetük volna. Mindössze 9-10 százalék jutott béremelésre. A nyugdíjasoknak több jutott. Azoknak, akiknek a nyugdíja nem elég a térítési díjra, pótoljuk a hiányt. Önkormányzati intézményekben saját konyhán főznek, korszerű körülmények között, néhol kertészetük is van, gazdálkodhatnak is, foglalkoztathatják munkaképes lakóikat, olcsóbban teremthetik elő a jobb ételt, mégis mindenütt vannak elégedetlen emberek, ott sem lehet igazságot tenni. Nekünk nincs konyhánk, nincsenek meg hozzá az adottságaink. Nálunk lépcsőkön, régi és nehéz tejeskannákban nők cipelelik fel az emeletre az idősek ételét. Ha volna pénzünk, vehetnénk fel férfierőt, segédápolókat, akik az emeletről lehordják és visszaviszik az idős néniket, bácsikat. Gyakrabban kimennének az udvarra, de nincs lift a házban. Ha jutna rá, több és színvonalasabb rendezvényünk lehetne, többször mehetnénk kirándulni drága bérautóbuszsal.

– Mindenütt jó, de legjobb otthon. Hogyan lehetne elősegíteni az otthonmaradást?

– Erre igen egyszerű a válasz. Annyi nyugdíjat kellene adni az idős embereknek, hogy megfizethessék az otthoni ápolás igen magas költségeit. Ezek a költségek ma kb. havi 80-86 ezer forintot tesznek ki. Tudomásom szerint az otthon gondozó szolgálat céljaira 1999-ben 2 milliárd forint maradt az államkasszában. Nem azért nem használták fel, mert nem volt rá igény. Hanem azért nem, mert az állam azt mondta az egészségbiztosítónak: ezt a költséget fizessed te. Az egészségbiztosítónak viszont az az érdeke, hogy mi-

nél kevesebb pénzt fizessen ki. Hogy mit kellett volna tenni? Ha a kincstár adta volna a pénzt az otthongondozó szolgálatnak, valamennyivel előbbre tartanánk. Az otthongondozáshoz mind anyagilag, mind erkölcsileg sokkal fejlettebb társadalomra van szükség. Nem érnek rá egymással törődni már a falusi szomszédok sem, mindenkinek megvan a maga dolga. Falvainkban még szembetűnőbb az elöregedés. Maga kit engedett be a saját otthonába? Kire bízta volna idős édesanyja gondozását? Szétszórt társadalmunkban az öregek maradtak otthon, a gyerekek elmentek messzire, sokan városba járnak dolgozni. Hol van már, vagy hol van még a mi társadalmunk az egymás iránti bizalom magas fokától! Otthonainkon manapság inkább a drága biztonsági zárok szaporodnak, nem a bizalom.

2002. február 20.

Az a jó otthon

Hányszor elsóhajtott a jó anyám! – Az a jó otthon, ahol szeretnek. Ott jó. Az a jó haza jó!

Első látásra megtetszett a hely. Hosszú, nyugalmat árasztó épület az utcaszinten, Kaposvár zöldövezetében. Magasan, méltóságosan suhogó fenyők a kapuban. Hársak, lenge nyírfák, feljebb fiatalabb fenyők is ontják az oxigént. Köröskörül harsog a zöld gyep. Gyönyörűen gondozott, tágas udvar. Bokrok, bukszusok, örökzöldek.

Belül, az udvaron, a hosszú házzal szemben, ragyogó, új, piroscserepes épület. Virágok és virágok mindenütt. Rózsák, szegfűk, margaréták. Ismeretlenek, különlegesek is. Pompásak, tarka-barkák. Fényimádók. Boldog csend van mindenütt. Micsoda liget!

Ízlésesen díszített, tisztaságtól ragyogó, korszerűen és otthonosan berendezett, kényelmes társalgó. Itt is, ahogy a régi épületben, több a kétágyas szoba. Valamennyit egyszerűen, szépen, kényelmi szempontoknak megfelelően rendezték be. A fürdőszobák szintén csillognak a tisztaságtól. Elvonulhat az ember, egyedül is lehet, ha úgy tetszik neki. De élhet közösségi életet is, ha arra kerekedik kedve.

Könyörgőre fogtam az igazgatónő előtt. Dicsértem szépségét, fiatalságát, dicsértem őt és az otthonát, vagyis a Liget Időskorúak Otthonát.

Anyám itt megtalálhatná vágyva vágyott életkedvét. Ez a hatalmas kert szebb, mint az övé. Vitathatatlan, hogy több mint néhány klasszissal szebb az övénél. Ez valóságos paradicsom. És ami a legfontosabb: itt nem volna egyedül.

Varga Magdolna azt tanácsolta, forduljunk a polgármes-

terhez, Szita Károlyhoz. Ajánljunk fel bizonyos összeget a Liget Alapítvány számára. Mennyit? Mondjuk, négyszáz-ezer forintot. Sok pénz kellene erre az otthonra. Ha adhatunk egy kis pénzt, támogatja kérésünket. De nem egyedül a polgármester dönt. A döntés joga a választmány kezében van.

És aztán néhány hónap múlva, mikor anyám és apám közös sírján a koszorúkat és a virágokat vastagon befedte a hó, ismét elmentem a Ligetbe, hogy az idősek élete felől tájékozódjam. Ekkor alaposabban szemügyre vehettem a lakóik szeretetétől és összefogásától jó és szép Ligetet.

– Élne még édesanyám, ha itt kapott volna helyet! De nem engedte meg a szabályzat. Kérésünket elutasították. A Liget a városiaké.

A falusiak meghalhatnak?

***

Kicsit sokan, nyolcan voltunk, vagy kilencen, akik leültünk a jó levegőjű társalgó tökéletes kényelmet nyújtó kanapéjára, mely két félbevágott ellipszisként ölel körül egy-egy asztalt. Olyan tágas itt a hely, hogy sétálni is lehet a kanapé és az asztalok körül, anélkül, hogy akár az üldögélésben, akár a sétafikálásban egyik ember zavarná a másikat. A szemközti falat és polcokat díszítő varrottasokról, szöttesekről, az otthon régi és új épületének belsejét több helyen ékesítő csipkékről érdemes részletesebben is szólni, hiszen a látható szépségnek ezek a kisebb-nagyobb remekei ugyanúgy a Liget lakóinak keze munkáját dicsérik, ahogy a kert fái és virágai külön-külön és együtt mintha csak azért sugároznák szépségüket, hogy még jobban szeressék egymást is az emberek. A korszerű berendezéshez jó ízlést sugározva társul minden egyedi darab, hagyomány és mo-

dernség kitűnő összhangban áll. Az áradó tisztaság és rend tiszteletre késztet, de a bámulat nem köti gúzsba sem a testünket, sem lelkünket. Zavarmentesen, otthonosan beszélgetünk. E tágasságban rögtön érzem: ez itt valóban egy nagy család otthona. Olyan közösségi hely, melynek szemmel látható és szívvel érzékelhető értékei harmonikussá tesszik az összetartozást, s kinek-kinek kedvére megengedi a különlét inkább szemlélődő életvitelét.

— *Jól csak a szívével lát az ember* — idézte valaki igen találóan a Kis hercegből a rókát. Most pedig, ahogy megpróbálok felidézni beszélgetőtársaim vonásait, legtöbbször arcát derűsnek és békésnek látom. Békét kötöttek magukkal, gondolom. Megtehetik, mert itt vannak velük és értük azok az ápolók — meg a takarítók, mosónők, szakácsok, vezetők —, akik gondjukat viselik, dolgoznak és küzdenek értük. Úgy törődnek velük, mint jó lányok az édesanyjukkal és apjukkal.

Ott ültem körükben, hallgattam életük egy-egy epizódját. Nyíltan elmondták — egymás előtt! —, hogy kinek-kinek miért alakult úgy az élete, ahogy, ki miért került ide. A kielenc ember közül mindössze egy fakadt sírva. Emlékeinek súlya alatt el-elcsuklott a hangja, az első körben nem is tudta érthető mondatokká formálni keserűségét. De a beszélgetés második körében már ő is nyugodtabban mondta el bánatát.

Mikor a férje meghalt, albérletben lakó lányát és vejét odaengedte a lakásába, s a nyugdíjából egyedül ő fizette otthonuk és megélhetésük költségeit. Fizetett, amíg fizetni tudott. Megoperálták a kezét, nem tudott főzni, aztán bejárt ebédelni ide a Ligetbe, ahol már akkor működött az idősek klubja. Már akkor is több idős ember választotta a kosztolásnak ezt a módját.

– A lányom és a vőm dolgozott, nem törődtek velem. Bejöttem aztán ide, átadtam nekik a lakásomat. Bármennyire fáj, azt kell mondanom: annyi szeretetet nem kaptam a saját édes gyerekeimtől, amennyit itt kaptam és kapok. Igen, azoktól is, akikkel itt ülhetek, ennél az asztalnál. Magdikát, az otthon vezetőjét, ahogy az ápolónőket, mindazokat, akik törődnek velünk, lelkem mélyén úgy szeretem, mint saját édes gyerekeimet. Nem áradó, inkább tartózkodó a mi szeretetünk. Fájdalmas dolog, hogy a lányom nem látogat meg, de a fiam be-bejön olykor.

– Nekem is el kellett költöznöm hazulról – mondja Dudás József, a társaság legfiatalabb tagja. Ő kétkerekű kocsi-ban ülve, mozgáskorlátozottként vesz részt a beszélgetésen. – Két főiskolás gyerekem van, jól tanulnak, igyekeznek, hogy több ösztöndíjat kapjanak. Szeretnek, rendszeresen meglátogatnak, s havonta tíz-tízezer forintot adok nekik az ösztöndíjukhoz.

– Elfogadják?

– El. Beosztják a pénzüket. Nekem jobb így. Jobb adni, mint kapni. Az édesanyjuk neveli őket. Bár el kellett költöznöm a saját otthonomból, a hit és a szeretet megmaradt köztünk.

János bácsi a múltban sok sikert aratott az emberekért végzett munkájával. Szakszervezeti tevékenységéért többször kapott miniszteri kitüntetést, legalább kétszer kiváló dolgozó volt. Szb-titkár korában úgy és ott segített a dolgozóknak, ahogy tudott, ahogy lehetett. Nem gyűjtött vagyont. Visszafogott szavaiból érzem: ő sem beszél szívesen családi életéről, ő sem akarja felszaggatni a sebeket. Valaki meg is jegyezte: minek tévednénk a magánélet gyakran nagyon ingoványos területére? De hát hol a határ? Hol végző-

dik a magánélet, s hol kezdődik a közélet? Ha a teljes embert szeretnénk megismerni, ha a teljes élet szomjúságát szeretnénk legalább egy kicsit enyhíteni, mikor cselekszünk helyesen? Ha elhallgatjuk, vagy ha kibeszéljük örömmünket és bánatunkat? Miért osztjuk meg szívesebben az örömmünket? Azért, mert hiszünk az emberekben, hiszszük, hogy velünk örülnek. Nem az irigységet akarjuk szaporítani. S miért gondoljuk, hogy kevésbé osztható bánatunk inkább a magunk szégyene? Mert hiányzott és még hiányzik is társadalmunkból a megfelelő szolidaritás.

János bácsit és feleségét a fia és a menyé juttatta ide az otthonba.

– Kinőttük a lakásunkat – fogalmaz finoman, a gyereke iránt nagy megértéssel.

De hát nem önmagának és a feleségének okozna nagyobb fájdalmat, ha azt mondaná, amit akkor érzett, amikor úgy döntöttek, otthagyják lakásukat a fiataloknak? Éljenek saját normáik szerint, ha nem találják meg a hangot apjukkal és anyjukkal. Kinek lehetne vigasz, hogy ha majd felettük is eljár az idő, lekéshetnek a bűnbánatukról is. Ha egyszer mégis ráébrednek, hogy nem jól viselkedtek a szülőanyjukkal és szülőapjukkal.

– Végső soron nem bánom, hogy átadtuk a lakásunkat. Itt jó helyünk van.

János bácsiéknak két fiuk van. Egyikük Fonyódon lakik, saját házában, másikuk itt Kaposváron. Érdekes, hogy a fonyódi gyerekük látogatja a szüleit, de amelyik apja és anyja lakásában maradt, az nem. Arra a kérdésre pedig, hogy szorgalmasan dolgoznak-e a gyerekek, János bácsi így felelt:

– Nem szaggatják az istrángot.

– Engem nem a kétségbeesés tett vallásossá – veszi át a szót Margit néni, Dudás József megvilágosodására utalva. – Én kicsi korom óta hiszem az Istent, naponta olvasom a Bibliát. Evangélikus vagyok, a szüleim egyszerű földművesek voltak, de vallásos szellemben neveltek. Tizenkét éves koromig református templomba jártam a falumban, mások megértése hozzám tartozik. Ha jön ide az otthonba a katolikus pap, őnála minden szombaton megáldozom. Jön a református lelkész, őhózzá is elmegyek. S ha jön a metodista pap, őhózzá is elmegyek. Van most egy új szomszédasszonyom – mondja szelíden mosolyogva. – Bemegyek hozzá, felolvasok neki. Minden napra megvan az igénk. A 23. zsoltár már kicsi gyerekként megragadt bennem. – És már mondja is Dávid zsoltárát, fejből, hibátlanul:

„Az Úr az én pásztorom; nem szűkölködöm.

Füves legelőkön nyugtat engem, és csendes vizekhez terelget engem.

Lelkemet megvidámítja, az igazság ösvényein vezet engem az ő nevéért.

Még ha a halál árnyékának völgyében járok is,

nem félek a gonosztól, mert te velem vagy;

a te vessződ és botod, azok vigasztalnak engem.

Asztalt terítesz nékem az én ellenségeim előtt;

elárasztod fejem olajjal;

csordultig van az én poharam.

Bizonyára jóságod és kegyelmed követnek engem

életem minden napján,

s az Úr házában lakozom hosszú ideig.”

— Sétálok a csendes udvaron — teszi hozzá Margit néni
—, s mondom magamban Juhász Gyula *Testamentumát*.

*Nektek hagyom, ha innen elmegyek,
E búcsúzó, jövőbe emberek!*

*Ha emlékeztek, mit daloltam én,
Ne kérdezzétek majd, ki voltam én.*

*Nem a pacsirta fontos, csak a dal,
Mely a nem múló, szent összhangba hal.*

*Én botorkáltam s botlottam sokat,
De nem szűntem dúdolni dalomat.*

*Szomorú volt a versem, jól tudom,
Csüggedten álltam sokszor félúton.*

*Én vétkem, én nagy vétkem, érzem,
Hogy nem láthatta könnyemtől szemem*

*Sokáig a fölpirkadó napot:
De ti ezen ne csodálkozzatok!*

*Ha én a gyöngyvirágos hant alatt
Nem álmodom, csak fekszem majd hanyatt,*

*Kívánom, és ez a testamentumom,
Akarom én, ez így is lesz, tudom:*

*Hogy meg ne értse többé senkisémet,
Miért vérezte el lassan a szívem,*

*Miért volt nékem fájó, ami szép,
S a fiatalság tavaszi ízét*

*Miért érezte fanyarnak a szám,
S az asztal végén, vidám lakomán*

*Miért sírtam én, mint az elátkozott:
Ne értsétek meg azt, ti boldogok!*

A hosszabb csend azt súgta: a fájdalom e szép búcsúverse is visszhangot vert az idős szívekben; olvasni lehetett az elmerengő arcokból. Valamennyien éreztük a legfontosabbat, az emberi összetartozás melegét, mely akkor is ott sóvárog a szívekben, ha a lélek ritkábban öltözik ünnepi ruhába.

Ekkor tűnt csak fel: valamennyien felvették egyik legszébb ruhájukat. De hát ez olyan hely, ahol hétköznapi is elegánsak, tiszta ruhában járnak-kelnek a lakók, hogy a hely szellemének és egymásnak külsejükkel is megadják a tiszteletet. Nem lehet véletlen, hogy az otthon dolgozói fehérben repdesik körül az öregeket, mint akik nem is evilági angyalok.

— A betegségeket leszámítva én is elégedett vagyok. Ez az otthon az én otthonom is — mondja Róza néni, a Liget legidősebb asszonya. Nem látszik meg rajta 91 éve. Hatvanöt éves koráig dolgozott, ápolónő volt, s harmincöt éve nyugdíjban van. Régmúlt időkre emlékezik, amikor határozottan kijelenti:

– Régen az ápolónak hajszálpontosan kellett elvégeznie azt, amit az orvos kiadott neki. Ma már nem is kicsi a lazaság. Tudom, hogy a gyógyszerhiány sok gondot okoz a kórházakban, tudom, hogy a fizetés is nagyobb lehetne, az is igaz, hogy a többség önfeláldozóan dolgozik a betegekért, mégis, ahogy az élet minősége általában romlik, zajosabb és zavarosabb a világ, mint amilyen volt, ugyanúgy a gondozás színvonala is alacsonyabb. Mert az ember erkölcsi mértéke alacsonyabb. Nekünk mégsem lehet okunk panasza. A nővérek naponta rendesen kiosztják azokat a gyógyszereket – kinek ennyit, kinek annyit –, amelyekre kapunk támogatást az egészségbiztosítótól. Akinek speciális gyógyszerigénye van, s ha képes megfizetni, megveheti magának.

Ebben az otthonban nincs olyan ember, akinek a nyugdíjából nem marad egy fillérje sem.

– Olyan itt nem is lehet – mondja Mária, a mentálhigiénés csoportvezető, akit egyszerűen Szórakoztató Marikának becéznek a többiek. – Ez önkormányzati intézmény. A térítési díj egységesen 34 ezer 300 forint. A nyugdíj minimum 20 százaléka mindenkinek megmarad. Ha volna olyan ember, akinek nem maradna pénze, akkor vagy a hozzátartozója, vagy az otthont fenntartó önkormányzat pótolná a hiányzó összeget.

– Én ötezer forintot kapok vissza a nyugdíjamból – mondja Margó néni. – Azért alacsony a nyugdíjam, azért marad csak ennyi, mert 32 évig ápoltam az édesanyámat. Akkor még nem létezett szülőgondozási díj, nem törődött úgy velünk az állam, ahogy manapság törődik. A magunk erejére voltunk utalva, tehát takarékoskodtunk. Beteg édesanyám mellett horgoltam, kötöttem, varrtam, aztán a kézi-

munkázással keresett pénzt berakosgattuk takarékbába. Ma is van mihez nyúlnom. A lányom textiltechnikus, már ő is nyugdíjas, de havonta csak 33 ezer forintot kap. Itt mindenki előtt megmondom: én támogatom őt. Az unokáim pedig időnként nekem vesznek tisztasági szereket. Ha nem működne a testvériség, másképpen mondva: a szolidaritás, nemcsak az állunk kopna fel, elkérgesedhetne a szívünk is.

Bejárva a kérdések és válaszok újabb és újabb köreit, kiderült: itt nem a megélhetés mindennapi gondjai foglalkoztatják az embereket, pedig a Liget lakói aligha gazdagabbak más otthonok lakóinál. Nem a materiában, hanem a lélekben van elrejtve a titok. Jobban vigyáznak emberi méltóságukra. Derűsebbek, mert szembenéztek a sorsukkal, s megtanulták: az élet valamiképpen felfogás dolga.

— Én Fekete István könyvein nőttem fel, ide is elkísértek a könyveim — mondja egy asszony csendesesen, de annál jelentősegteljesebben. — Mikor jönnöm kellett, kiválogattam könyvtáramból a klasszikusokat, s behoztam őket magammal. Újraolvasásuk közben meglepődve tapasztaltam, hogy azok a könyvek, amiket tizenkét-tizenhárom éves koromban olvastam először, s nagy élményt adtak akkor is, mennyivel gazdagabban hatnak a lelkemre ilyen érett korban, mennyivel több és jobb, mélyebb élményben részesítenek. Más valamit hoznak ki a lelkünkéből. Ámulattal és gyakran elmerengve vesszük észre, hogy mennyit gazdagodtunk már megint, s megtörténik velünk a világ csodája. Az, hogy a jó könyv jobbá teszi a világot. Mi leszünk jobbak a jó könyvektől, s épp így lesz jobbá a világ. Nekünk akkor is nagy szükségünk van a jóság és tisztesség luxusára, ha életkorunk szerint nem hathatunk az otthonunkon kívüli világra. Mi már csak szomorúan szemléljük, hogy mi

történik a Ligeten kívül. Fiatalabb korban, mikor az ember egészséges fogakkal nagyot akar harapni az életből, nem ismerheti még ezt az érzést. Pedig olvasás közben látszólag semmi sem változik körülöttünk. Az étel ugyanolyan jó, vagy nem jó, és mégis jobb és szebb az élet, mert különbséget tudunk tenni fontos és kevésbé fontos, értékes és értéktelen dolgok között. Jó az élet és rossz a halál. Nagyon jó érzés a jó könyvek által jobban szeretni egymást. Mi már jobban észreveszünk olyan dolgokat, amikre fiatalon nem is figyelhettünk oda eléggé. Itt van idő olvasásra. Nekünk nagyon kell a szép szó. Jó könyvekkel még a betegséget is könnyebben viseljük. A klasszikusokat végképp jobban szeretjük, mint a tévét. Könyveinkben visszalapozhatunk egy-egy érdekesebb részhez, elgondolkodhatunk felette, képzelődhetünk, idézgethetünk jó mondatokat, gyakran elbeszélgetünk. Szívünkben és fejünkben megelevenednek a képek, álmodozhatunk. Átjár bennünket az öröm, átéljük, hogy milyen jó a jó, milyen jó jó tulajdonságokkal élni. Nagyon szeretjük megbeszélni az olvasmányainkat. Az olvasás közben megelevenedő képek valóban színesek, a tévében látottak pedig semmitmondóak, unalomig üresen peregnek előttünk. Filmeknél nem tudunk visszalapozni, legtöbbször nem is érdemes.

– Az én szememet mostanában operálták, csak az egyikkel látok valamelyest. Vigyáznom kell rá. De Marikánk felolvas nekünk.

– Így azoknak is jó, akik rosszul látnak – folytatja Szórákozató Marika, aki mentálhigiénés csoportvezetőként könnyen megtalálta helyét a Ligetben. Fél szóból is értjük egymást.

A mentálhigiénés foglalkoztatók bárcsak őhöz hasonló

ló tudással és szeretettel találnák meg helyüket az ország sok-sok idősek otthonában.

***

Szegény anyám és apám alig-alig olvasott. Látástól vakulásig dolgoztak a mezőn és a háznál, eszükbe sem juthatott a könyv. De beszélgetni, mesélni, *nekünk emlékezni* nagyon szerettek és tudtak. Hányszor elmondták az életüket, örömeiket és bánatukat, közös megpróbáltatásaik egy-egy fontos történetét! Író nem adta volna elő hitelesebben, nagyobb átéléssel azt, amire ők együtt emlékeztek. Már felnőtt emberként állapíthatom meg: nagy író válhatott volna belőlük.

Olyanok voltak, mint az igazi írók: ők valóban nem toltal, nemcsak szavakkal és mondatokkal, hanem az életükkel írták sorsukat. Bármekkora volt családjuk gondja-baja, velünk együtt erősek és boldogok voltak, életüknek értelme volt. Addig volt jó nekik és nekünk is, amíg voltak és együtt voltunk. De hát az egyedül maradt embernek is törődnie kell valamivel vagy valakivel. Apám halála után anyám legtöbbször a fájdalommal, önmagával, saját bajával foglalkozott. Meg a házával és kertjével is, amit apám halála után hősiezen épített és szépített tovább, hogy majd minél szebben és jobban adja át nekünk. Mégis rabja és haragosa lett végül a világnak, házának, egyedüllétének, magányának, betegségének, túl sok szenvedésének. Félt, hogy nem kell nekünk a háza.

Nem tudhatom, hogy megbékélt-e végül az étellel és önmagával.

Azelőtt, míg egészségesebb volt, amíg bírta erővel, folyton dolgozott. Akkor nem is telt az erejéből olvasásra. Gyerekkorában inkább csak imádkozott. Egész életében dolgo-

zott és imádkozott. Hogy ő is több jót adott az életnek és a fiainak, mint amennyit az élettől és tőlünk kapott, nem vitás.

Életük értelme, reményük és szabadságuk mértéke mi voltunk. Akkor is tanulhattunk, olvashattunk, amikor inkább dolgoznunk kellett volna. Édesanyánk és édesapánk tett szabaddá bennünket. Amíg éltek, volt *haza*, volt *hová haza mennünk*.

***

De ha már a Ligetben jó társaságba vezérelt a sorsom, én sem múlászthattam el az alkalmat – kibújt belőlem a *Hét Krajcár* –, én is ajánlottam egy-két könyvet. A hely szellemének megfelelően magától értetődött, hogy először az *Édesanyám sok szép szavára*, Varga Domokos regényére hívtam fel a figyelmet.

Marika azt felelte, minden héten egyszer jön a főiskolás könyvtáros lány, és ami nincs meg itt az otthonban, azt ő kihozza vagy a városi, vagy a megyei könyvtárból.

Az idős asszonyoknak nehezen tudtam volna megmagyarázni, hirtelen hogyan kerített hatalmába olyasféle érzés, amelyet Ady érezhetett Párizsban, a Szent Mihály útján, amint éppen ballagott a Szajna felé. Az én lelkemben is égtek „*kis rőzse-dalok: / Füstösek, furcsák, búsak, biborak, / Arról, hogy meghalok.*”

Milyen is a költészet, a jó irodalom! A szépségnek és a jóságnak micsoda bőségét kínálja minden pillanatban, sugván: itt vagyok, találj meg engem, most én illek ehhez a hangulatodhoz, lelked gazdagítására. Hogy meghalok? Mondtam volna el a társaságnak, hogy dehogy Ady, mégsem ő, hanem Varga Domokos jár az eszemben, második atyai barátom, akit nemcsak tisztellek, becsülök, hanem

szeretem is, aki ebben a percben is hanyatt fekszik az ágyán, vagy talán óvatosan, két kézzel kapaszkodva lakása bútoraiba, az öregek ismerős, óvatos mozdulataival éppen kilépetet valahogy a konyhába. Annyi idős, amennyi önök. Nyolcvan éves. Büszke vagyok rá, hogy ismerem őt, gyakran láthatom a sok-sok titok tudóját. Önök is ismerik, ugye? Kérem-kérem... Még ne menjenek el, asszonyom, még önök is fiatalok, ne fosszák meg magukat attól a túlvilágon már végképp pótolhatatlan gyönyörűségtől, amit az ő könyveinek olvasása közben élhetnek át. Ha még nem olvasták volna például a *Kutyafülűeket*, használják ki e hátralévő drága időt, olvassák el a műveit, legalább szemelgeszenek a búcsúkötetéből is, a *Víg játék – végjáték*ból. Meglátják, ha majd felolvasnak egymásnak egy-egy részletet a kötet *Hit és halál* ciklusából, el-elakad a lélegzetük. Azt fogják mondani rábólintva: de hát ez az író pontosan azt fejezi ki, amit érzünk, csak mi nem tudjuk kimondani!

Igen, mert ő az életet szolgálja a könyveivel is.

Ha a Ligetben velem lett volna a *Víg játék – végjáték*, amelynek kiadójaként első olvasója lehettem, eredeti témánknak megfelelően komolyabban beszélgethettünk volna a szeretetről, vagy, mondjuk, a „szép halálról” Valamilyik idős asszony, vagy talán a mentálhigiénés Marika nyomban felolvashatta volna a *Mint magadat* című részletet. Így kezdődik: „Korunk íratlan etikája két szót hagyott ki az ősi törvényből. Azt, hogy »felebarátodat, mint«. Így csak annyi maradt: »Szeresd ...magadat.«”

Varga Domokos ezt a törvényt sem vetné el. „Hiába is tenném” – írja. „Testünkön, lelkünkön tennénk erőszakot, ha megtagadnánk... Jézus sem volt aszkéta az evangéliumi hagyományok szerint... Azt sem hirdette, hogy ne szeressük

magunkat... Legfeljebb azt ajánlotta: másokat is szeres-
sünk ugyanígy: »Szeresd felebarátodat, mint magadat.«”

„Korunk »élvezetvallásának« a hívei ezt nem egy-
könnyen tanulják meg.” De – írja a szerző – „...nem az
élet élvezete az igazi veszedelem, hanem a lelki nihil. Az,
hogy az átlagemberben a régi hitek és értékek megüresedett
helyére az ösztönök puszta kielégítése lép, mint legfőbb esz-
mény.” Majd így folytatja: „Mivel az ember – akarva-aka-
ratlan – közösségi lény, nem tud igazán a magáé lenni, ha
nem lehet másoké... Aki senkihez sincs kötve, az a
legrababb rab: önnön magányáé...a külső-belső magára-
maradottság mindenkit fenyeget... Egy valóban modern
társadalomnak épp ezt a bomlási folyamatot kellene meg-
fordítania.”

Ehelyett: „...egymás és önmagunk elvesztése
kísért...Szíve joga kinek-kinek, hogy mit fogad vagy nem fo-
gad el, illetve akar-e egyáltalán ismerni Istent, akit szeret-
het...”

És így szól az írás talán legfontosabb mondata: A „»mint
magadat« volna csakugyan az emberi együttélés alapvető
parancsa?

Hajlok rá, hogy igen.”

Milyen jó lett volna – milyen jó volna! – erről is beszél-
getni a Ligetben, vagy a Pannon Mentőben. Bárhol.

Az idős emberek sokat éltek, sokat tudnak. Azt is tudják,
hogy gondolkodni jó. Azért vagyunk és addig vagyunk em-
berek, míg gondolkodhatunk.

***

Jobb perceimben boldog vagyok, mert felérem szívvel is,
nemcsak ésszel, hogy közelebről láthatom a megtestesült cso-
dát. Varga Domokost. Hát hogyan sajnálnám, hogy a Liget-

ben mégis elmúlasztottam a kínálkozó alkalmat. Rossz apostol vagyok. Valahogyan jóvá kell tenni mulasztásomat, minél több emberhez kellene eljuttatnom a könyveit, mert ha valóban tudom, hogy mennyit érnek a művei, akkor ez kötelességem is.

El kellett volna mondanom elsősorban ott, ahol a szellem jó kenyerére különösen rászorult idős emberek végeredményben őhöz hasonlóan élnek napjaikat, hogy képzeljék el őt és szeressék Varga Domokost, az eleven embert, az élő klasszikust, aki ismeretlenül is feltétlenül szereti és szolgálja önöket. Önökért ír, olvasóiért gondolkodik nyolcvanévesen, nagy betegen is derűt, hitet és bizalmat sugároz. Hiszen szebb ez a boldog-boldogtalan élet, ha szeret az ember, ha azt teszi, amit tennie kell. Képzeljék el: fekszik az ágyán reggeltől estig, estétől reggelig, halálos betegen, világos elmével. S ahogy önöknek menedéket ad ez az otthon, az ő menedéke az írás. Dolgozik és dolgozik, valóban derűsen és szakadatlan. Önök is láthatták a tévében, hallhatták a rádióban, olvashatták interjúit az újságokban, tudhatják, kicsoda ő. Felfelfigyelhettek rá. Ugyanazért foglalkozott vele a sajtó mostanában annyiszor, amiért én is hirdetem őt. Mintha valamennyien ugyanazt éreznénk: sietnünk kell, nehogy késő legyen. Most, amikor Kossuth-díjat kapott, a hatalom is elismeri értékeit. Megértette, hogy kihalófélben levő nemzetünknek szüksége van rá, a példaadóra, nehogy lekéssünk a jövőnkéről. A bomlás nagyon nagy bajai szakadtak ránk, ideje felismernünk végre, hogy valóban halálos veszedelem pusztítja magyar családjainkat. Él ugyan még néhány nagy példaadó, de olyan, amilyen ő, aki életében, tetteiben és műveiben egyaránt egységes egész alkotott, páratlan jelenség. Nagy szüksége van

rá népünknek, még sokáig nagy szüksége lesz rá nemzetünknek, a mi könnyen és gyorsan szétporló életünknek, ha valóban meg akarunk maradni e földön. Amennyire futja erejéből, még hanyattfekve is dolgozik, feleségébe, feleségbarátjába kapaszkodva tartja össze az életet. Tudja, hogy mit ér. Tudja, hogy mivel kell szembenéznie.

„Hogy halálos játék az élet, és végső soron csak egyesélyes, azt mindig tudtam és számon tartottam, önmagamra nézve is. De hogy a harang már megkondult felettem, azt csak 2001. szeptember 14-én hallottam meg, délelőtt fél 10 tájban, mégpedig tisztán és félreérthetetlenül... Tumorok falták fel a májamat nagy részét. Néhány hónapom lehet még hátra.

Tovább írtam azért..., hisz a lelkierőmet nem vesztettem el.”

Nemcsak tudja, mit ér az élet és őrző szelleme, azt is megmondja, hogy *„...a játék vége szép is lehet. Megrendítő, de felemelő.”*

Sorsom különös kegyelméből nemcsak igaz barátomnak érezhetem őt, hanem olyan szellemi apámnak is, aki a könyveivel első lett szívemben az egyenlők között, aki a műveivel maholnap tíz éve felemelő munkát és jó kenyeret ad a *Hét Krajcárnak*, vagyis nekem és a fiaimnak is.

***

Szegény jó apám alig utazgathatott a szellem birodalmában. Fiatalon csak akkor hagyta el a szülőföldjét, amikor elvitték a háborúba. Menyecskeként anyám is csak akkor lépte át faluja határát, mikor a szeretet arra készítette, hogy elmenjen apámmal, megvédje a katonaszökevényt, mert ha a férjét fejbőlövik, neki is meg kell halnia. Ők még tartották magukat a legfontosabb erkölcsi törvényekhez.

Évek során e szép Liget idős lakói autóbusszal többször kirándultak a Balatonra is, még a Kisfaludy házhoz is felmentek, hogy elgyönyörködjenek egy kicsit Magyarország egyik legszebb tája felett. Hajóval keltek át a vízen, s ha olykor felidézik emlékeiket, a parti élet egy-egy tarka képét, a nagy víz egy-egy színes fényfoltját, újra derű tölti el szívüket.

– Jártunk Somogy megye több idősek otthonában, például Segesden és Kálmáncsán, de olyan jó és szép otthon, amilyen a miénk, nem találtunk sehol. Segesden a húsleveshez és kirántott húshoz kanalat kaptunk, ettől olyan jó kedvünk kerekedett, hogy máig emlegetjük. A kálmáncai otthon is nagyon szép, különösen a kastély és a park tetszett, de amint hazaértünk, felsóhajtottunk: itt mennyországban vagyunk!

A mosolytól sugárzó asszonynak is Margit a neve. (A társalgásban három Margit vett részt.) Fénykép is mutatja, hogy mekkora örömmel kapál a kertben, többekkel együtt szépíti házuk táját, gondozzák a növényeket és virágokat. Rendszerint öt-hat tagú csoport segít a konyhán. Ha például almáspite készül ebédre, közösen hámozzák az almát.

– Almáspitéhez sok almát meg kell ám pucoli hatvan ember számára!

– El ne felejtjük megdicsérni a konyhafőnököt, lányok – szólott egy asszony. – Látta már, hogy nálunk milyen modern konyhán készül a mindennapi eledel?

– És a többieket, a szakácsnőket ne dicsérjük?

– Dehogynem! Jól főznek, ízlésesen terítenek, szolgálatkészek. Nemcsak jó étel kerül az asztalokra, a vázákban mindig van szép virág.

– Akkor látna bennünket, nyári estéken, amikor körül-

üljük a tábortűzet, főzzük a bográcsgulyást, nyárson sütjük a szalonnát! Forog a lemezjátszó, szól a zene, mi meg énekelünk is.

– Farsangon maskarát öltünk és táncolunk is!

– Klárikánk is megérdemli a jó szót. Ő már hajnalban fél ötkor főzi a rengeteg kávé a teakonyhában. Mire felébredünk, forró kávé vár bennünket.

– Nézze meg ezeket fényképeket! – tesznek elém egy köteg képeslapot. – Ezen a szobabiciklin Margó néni teker, a másikon meg én vagyok. Ez az orvosi műszerekkel felszerelt szoba a rehabilitáció. Nekünk nem kell kórházba mennünk, hogy egy kicsit megerősödjenek a csontjaink és izmaink. Van tornaterem is, éjjel-nappal itt az orvos, az igen kedves doktornő bármikor megméri a vérnyomásunkat, mindig alaposan megvizsgál bennünket. Látja, milyen gyönyörű fehér függöny van ezen az ablakon is? Nagyon jó izlése van a mi Magdikánknak, áldott jó lélek az igazgatónőnk. Mióta ő van velünk, rá sem lehet ismerni az otthonunkra, annyit szépültünk. Van itt fodrászat, kozmetika és lábápolás is, de ezekért a szolgáltatásokért fizetni kell.

Különösen Margit néni arcán ragyog fel az öröm, mikor a társalgó falán kiállított, hímzett asztalterítő szépsége kerül szóba.

– Én hímeztem. Ha jól nekifogok, napi nyolc órai munkával egy ilyen nagy terítővel egy hónap alatt elkészülök. Jöttek hozzánk külföldi vendégek, voltak itt németek, angolok, franciák is, adtunk nekik ajándékot, hímzéseket és horgolásokat.

– London főpolgármestere megírta Magdikának, hogy Farkas Margó asztalterítőjét kiállították a polgármesteri palotában. Nem győzik csodálni az angolok!

– Még azt sem mondtuk el, hogy legtöbbször ketten-hárman összeülünk, beszélgetünk, kézimunkázunk. Akinek pedig még jó a szeme, felolvas közben.

– Olyan jó érzés volt a múltkor... Előbb csak hárman voltunk együtt, aztán szinte észre sem vettük, hogy milyen sokan hallgatják a felolvasást.

– Akkor a *Gyere kicsim, gyere* című könyvet olvastuk.

– Jó várni az unokáinkat, ha tudjuk, hogy kitárt karral várhatjuk őket.

– A mi kis unokáink – mondja János bácsi –, tizenkettő és tizenhárom évesek. Szinte naponta eljönnek hozzánk. Nem kérdezzük tőlük, hogy minek jöttetek. Örülünk nekik és ők is örülnek nekünk. Talán azért jönnek, mert hiányzunk nekik.

– Aki teheti, s ha van hova mennie, az innen is hazamehet szabadságra. Évente egy hónap szabadságot kapunk. A szabadság idejére a térítési díj 20 százalékát fizetjük az otthonnak.

Szita Károly, Kaposvár polgármestere minden évben legalább egyszer meglátogatja a Ligetet.

– Karácsonykor is itt volt, felköszöntött bennünket, eljött vele a szociális igazgató, itt volt a polgármester úrral Kaposvár két képviselője is. A karácsonyfát Tóth István vette, többen adományokkal járultak hozzá a szép ünnephez. Legtöbbünkhöz eljöttek a családtagjaink, fiaink, lányaink, unokáink.

– Ők is hallhatták Pál apostol levelét, Dudás Józsi olvasta fel: *„Ha embernek vagy angyaloknak nyelvén szólok is, szeretet pedig nincsen én bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom.”*

– Kölcsönösen megajándékoztuk egymást, nagyon szép

műsorral kedveskedett nekünk a *Jézus Szíve Katolikus Kör* éneklő és szavaló csoportja. A polgármester úr mindegyikünknek hozott egy kis ajándékot is.

– Ki is fogta szaván a polgármestert? Te voltál, Margó?

– A Magdika!

– Mert azt mondta a polgármester úr, azok az épületek vannak az ajándékkosárban, amelyek ebben az évben épültek. Hát ha szeretné a város első embere, hogy mi is lássuk Kaposvár új épületeit, legyen tekintettel rossz lábunkra. És bocsásson rendelkezésünkre egy mikrobuszt, hogy néha-néha bemehessünk a városba.

– Megigérte, hogy segíteni fog.

– Nagyon sokat dolgoztunk életünkben – mondja Margó néni. – Sokszor hálát adtam az Úrnak, hogy nyolcvan éves koromra ezt is megérhettem. Gond nélkül élhetünk öregségünkre. Itt sok szép mosolyt, szeretetet, simogatást kapunk. Fegyver a nővérek mosolya, leszerelik a bánatunkat. Én nem gondoltam volna, hogy ilyen békés öregkorom lesz. Halljuk, hogy drágább lett a kenyér, most ennyi meg ennyi a tej ára? Nem kell törődnünk az árakkal sem, nekünk itt mindent előteremtének.

***

Az igazgatónő arcképéhez – sugárzó egyéniségéhez, magatartásához – jellemformáló erőként ugyanúgy hozzátartozik a Liget Időskorúak Otthona, az intézmény ízléses berendezése, a székek, az asztalok, a szobák, a kert fái és virágai, még az ablakok szép függönyei is, ahogy az itt gondozott idős emberek és a dolgozók egyenként és együtt hozzátartoznak. Természetes dolog, hogy kölcsönös egymásrautaltságukban együtt alkotják és alakítják otthonukat, egyéniségüket, közösségüket. De azt is el kell ismerni,

hogy a Liget mindennapi kultúráját, lakói és dolgozói környezetét, kedvét, magatartását, elégedettségét elsősorban akkor is a vezető alakítja, ha nem közvetlenül teszi. Még akkor is így van ez, ha a Liget nagy családja sem függetlenítheti magát tágabb környezetétől, a várostól, az országtól és a világtól sem.

— Szivem a szülőföldem népéhez húz — mondta Varga Magdolna. Ez a mondat rögtön visszhangot vert bennem, hiszen az enyém is... — Valahogy úgy, mint özvegy édesanyámhoz, akit ott hagytam Sárospatakon. Meg úgy is, mint a fiamhoz, aki pedig itt van velem Kaposváron. Somogyba idegen és ridegebb világba jöttem, s hogy elfogadtassam és megszerettessem magam, nagyobb erőfeszítéseket kellett tennem. Sárospatakon jobbak, közvetlenebbek, kulturáltabbak az emberek. Ez az érzés részben még ma is él bennem, pedig már rég elszakadtam a szülőföldemtől. Kaposvári, somogyi lettem én is. Itt végeztem el az egészségügyi szakközépiskolát, itt mentem férjhez, itt született a fiam és itt bomlott fel a házasságom. Érettségi után itt kaptam először munkát, itt volt az első munkahelyem, bölcsödében dolgoztam, somogyi kicsiknek adtam sok szeretetemet és még többet kaptam tőlük. Nagyon szerettem a gyerekeket, jól tudtam a nyelvükön beszélni, velük érezni és játszani. Különösen eleinte innen gondoltam vissza a szülőföldemre, özvegy édesanyámra, gyerekkori barátaimra, Sárospatakra.

Hogy árnyalja a somogyi emberekről — és nemcsak a somogyiakról — kialakult véleményét, a szép, fiatal, kedves szavú, nyíltszívű és határozott Varga Magdolna hozzáteszi:

— Elvadult világban élünk. A piacgazdaság gyakran olyan meglepő tulajdonságokat hoz felszínre az emberekből, amelyekkel nem tudok és nem is akarok azonosulni.

S mintha még ma is égetné a seb, amit anyósától kapott. GYES-en volt, tanulni szeretett volna, Sopronba készült óvónőképző főiskolára – akkoriban már óvódában dolgozott –, de anyósa nem vállalta a gyereket hetenként két napra, hogy ő el-elutazhasson, tanulhasson. A továbbtanulásról akkor kénytelen volt lemondani, átmenetileg kevessebbel is beírta: a GYES időszakában a szülésznőképzőt végezte el.

– Gyönyörű korszak következett az életemben. Szülésznő lettem, hat évig dolgoztam itt a kaposvári kórházban. Mikor aztán a fiam iskolás lett, zátonyra futott a házasságom. Akkor úgy éreztem, sok embernek segítettem, de most én szorulok segítségre. Egyedül maradtam a kisfiammal, s jobb időbeosztás reményében körzeti rendelőbe mentem dolgozni. Azt a munkát is kedveltem, de a rengeteg adminisztrációt rendkívül utáltam. Egyre jobban úgy éreztem, rabszolga vagyok, többre vágyom, ez a munka nem elégíti ki az igényeimet. A rendelőből kijártam területre is, majd ismét időzavarba keveredtem, pénzhiánnyal küszködtem, gyakran csak munkidőn túl tudtam elvégezni a feladataimat. Testközelből a körzetben láttam először, hogy mennyi emberen kellene segíteni, mennyien várják legalább a jó szót, de azt is láttam, hogy a vigasz mégis milyen kevés a bajba jutott emberek számára. Akkoriban jött el a privatizáció vad korszaka, sok orvos kezdett magánvállalkozásba, s azt is láttam, hogy az idősebb, jól képzett orvosokat milyen gyakran mellőzik. Abban a helyzetben nem akartam megvárni, hogy engem is elküldjenek. Eleitől fogva tanulni akartam, jelentkeztem hát egészségügyi főiskolára, a pécsi orvostudományi egyetemre. Nagyon sokat kaptam tanáraimtól. Nekünk, főiskolásoknak is híres, nagy

tudású professzorok tartottak előadásokat. A főiskolát jeles eredménnyel végeztem el.

Varga Magdolna életében jelentős fordulatot hozott a rendszerváltás időszaka, amikor frissdiplomásként megpályázta a Országos Társadalombiztosítási Igazgatóság állását. Ő lett Kaposváron az első Otthonápolási Szolgálat vezetője, nyolc ápolónő tartozott hozzá. A szolgálat ma is működik, de egyre nehezebben.

– Később azért váltottam, mert nem bírtam tovább a harcot. Örökös harc dúlt az OEP és a megyei egészségbiztosító között a vizitszámok és a nekünk járó fizetés miatt. Hiába tettük ki a lelkünket, mégis azt tapasztaltuk, hogy a társadalom nem fogadja el az önálló ápolói munkát. Folyton azt éreztették velünk az emberek: „Hogy jön ahhoz egy ápolónő, hogy önállóan dolgozzon? Hogy jön ahhoz, hogy pénzt fogadjon el a munkájáért? Ez nem orvos!” Ez a mentalitás engem nemcsak sértett, hamarosan le is taszított erről a pályáról. Még ma is él ez a szemlélet, holott én pontosan tudom, mit ért a munkánk, hogy mennyi emberen segítettünk.

***

Az orvost olykor rangján felül kezelik és jutalmazták az elesettek. A tekintélytisztelet és a hálapénz – falun különösen – nincs arányban a segítségnyújtással és várt eredményével. A falusi orvosok könnyebben és gyorsabban meggazdagodnak. „Adtam az orvosnak eleget – szokta mondani anyám. – Még az ápolónőnek is adjak? Ki bírja ezt pénzzel?”

Az ápolónők alacsony fizetése arra vall, hogy az OEP – végeredményben bármelyik kormányzat – lényegében anyám mentalitását követi.

— Nemcsak a Liget igazgatójaként, hanem már korábban, az otthonápolási szolgálat vezetőjeként szereztem tapasztalatokat arról is, hogy az idősek otthontartásának kérdését hogyan lehetne megoldani. Elsősorban nem újabb és újabb idősek otthonainak létesítésével, habár több és jobb otthonra is szükség van, hanem otthoni ápolással. Csakhogy a társadalombiztosítás nagyon ügyesen, nagyon ravasz módon kivonult az idősek ápolásából. Az idős embereknek legtöbbször nemcsak a sebéet kell bekötözni. A társadalombiztosító azonban csak szakápolási feladatként tudja elképzelni az otthonápolást. Ilyen feladat azért is igen kevés van, mert hiszen aki szakápolásra szorul, többnyire kórházban fekszik. Ismétlem, kevés az olyan ember, akinek csak a sebéet kell bekötözni, s aztán az ápoló futhat tovább egy másik beteghez, mert nincs idő. El kellene érnünk, hogy az idős embert minél tovább tartsuk a saját otthonában, ott kellene megteremtenünk az emberi élet minőségi feltételeit. Ehhez olyan szolgáltatásokat kellene nyújtanunk, hogy a gondozásra szorulóknak minden szempontból biztonságos körülmények között élhessenek. Nem hiszem, hogy ehhez több pénz kellene, mint amennyi a jelenlegi körülmények között kell. Nagyon sok embernek adhatnának munkát az idősek. Szakképzett ápolók segítségével olyan alacsonyabb képzettségű embereket lehetne bevonni ebbe a munkába, akik szakképzettség hiánya miatt munka nélkül vannak. Gondoljunk azokra a negyven éven felüliekre, akik — különösen falun — igen nehezen jutnak munkához. E probléma megoldásáért nem elég csak szónokolni. A kormányzat tanúsítson olyan magatartást, úgy fogjon hozzá az idősek ügyének megoldásához, hogy ne szoporítsuk, hanem minél gyorsab-

ban orvosoljuk ezt a rendkívüli társadalmi problémát. Felszámolhatnánk a munkanélküliség jelentős hányadát, ha az otthontartó szolgálat nem szakképzett segítőknek mindenkori minimálbért fizetne a kormány. Rengeteg olyan ember van a megyében, az egész országban, akik örömmel vállalkoznának ilyen feladat végzésére. Sok a magányos, egyedülélő, leszázalékolt, megszégyenítő segélyekből tengődő nő és férfi, akik előbb-utóbb az idősek sorsára jutnak, akik a kórházi elfekvők számát gyarapítják, akik előbb-utóbb menedékre, otthonokra várnak. Helyhiány miatt már ma is nagyon sokan vannak olyanok, akik késve jutnak otthonhoz. Az idős, beteg emberek legtöbbször nem tudják feldolgozni otthonuk kényszerű elhagyásának traumáját, megrendülten és megrendítően élik végnapjaikat. Az előnyugdíjazás céltalansághoz, gyors öregedéshez, betegséghez, egyéni és közösségi bajaink növekedéséhez vezet.

Nyugaton csak az kerül idősek otthonába, akinél már nincs más megoldás. Láttam Hollandiában, Németországban, Franciaországban, sok európai országban az otthongondozás jól működő rendszerét. Nyugaton a társadalombiztosító nem tér ki az idősek problémáinak megoldása elől. Az ápolási költségeket finanszírozzák, nem hagyják magukra az időseket, hogy csak éljenek, ahogy tudnak. Nálunk meg ha meghalnak, hát meghalnak? Nincs rájuk gond? Nem kell fizetni tovább a nyugdíjat? Nem lehetünk ilyen embertelenek. A fejlett európai országokban nem tartják hónapokig kórházban a betegeket, nem gyakorolják a mi álhumanizmusunkat, nem csapják be magukat. Egy aktív kórházi ágy túl sokba kerül. Nálunk nincs átmenet a kórházi ápolás és az otthoni ápolás között, Magyarországon még ezt a problémát sem oldottuk meg.

A gondozói szolgálatok az ápolási szolgálatokkal együttműködve ragyogóan megoldhatnák az idősek ügyét, s ezzel nemcsak az ő ügyüket oldanánk meg. De ne szabja meg a társadalombiztosító, hogy egy embernél csak negyedórát, félórát töltsön el az ápoló. Az OEP csak ennyi meg ennyi időt ad, sebkötözésre. A sebeket bekötözhetjük, de attól még az egész élet elgennyesedhet. A kaposvári gondozási szolgálat annyira túlterhelt, hogy egy nap gyakran sok-sok emberhez kell elrohanni. Én tehát azt mondom, ha ezeket a szolgálatokat bővítenénk, ha több embert foglalkoztatnánk kisebb leterheltséggel, laikusokat is bevonva e munkába, közelebb jutnánk a megoldáshoz. Az is hasznos, gyakran életmentő munkát végezhetne, aki csak beszélgetne a betegséggel küzdő, idős, magányos, depressziós emberrel. Az egyházaknál is vannak olyanok, akik szívesen bekapcsolódnának a munkába, ha hívnák őket. A kis településeken, ahol nincs orvos, nincs gyógyszertár sem, erősíteni kellene a falugondnoki rendszert is. A kicsi falukban igen kiszolgáltatott sorban vergődnek a magukra maradt idős emberek.

A segítségnyújtásnak az ilyen új gyakorlata hamarosan úgy is megmutatná társadalmi hasznát, hogy javulna az egyéni és társadalmi morál színvonala. A működés fokról-fokra kialakítaná, elmélyítené az egyre jobban hiányzó együttérzést, a társadalmi szolidaritást. Nem rohanhatunk meggondolatlanul „előre”, fejjele a falnak, csak azért, mert piacgazdság van. Futunk a pénz után, versenyeznünk kell? A gödör mindenkit megvár. Nem mehetünk el úgy az emberek mellett, hogy nem segítünk, nem érünk rá, nem nyitunk rá ajtót, nekünk is megvan a magunk baja, nem emeljük fel az elesetteket! Nem fogadhatjuk el, hogy az ember embernek farkasa.

– Azért élek, hogy ne így legyen, hogy szabadok és emberek legyünk végre, segítsünk egymáson – folytatja Varga Magdolna, s egy sóhajjal kíséri gondolatait. – Ezért vágyakozom haza, ezért gondolok Sárospatakra, a szülőföldemre. Azt hiszem, ott emberségesebbek az emberek. Ott voltam kicsi gyermek. Békességben éltem. Azt hiszem, ott még minden úgy van, ahogy akkor volt. Lehet, hogy nem úgy van már ott sem? Nem hiszem. Ott jobban figyelnek egymásra, jobban segítenek egymáson a népek. Ott az édesanyám, ott összefognak az özvegyek, nem hagynak magára senkit sem. Ma nem látták kinn az udvaron? Este bekopognak, s megkérdezik: Jól vagy? Nincs valami baj?

Hogyne kérdeztem volna meg az igazgatónőt: ha mindent ilyen jól tudja és jól mondja, miért nem az otthonápolási szolgálatot erősíti?

– Mikor onnan idekerültem, gombamódra szaporodtak az otthonápolási szolgálatok. Akkoriban nagyon sokat kilincseltem a szükséges pénzért, működési költségekért. Aztán belefáradtam, elkeseredtem, váltanom kellett. Azt is lehet mondani, elfutottam. Túl lelkiismeretes vagyok ahhoz, hogy bizonyos problémákon könnyen átlépjek. A fiának is szüksége volt rám. Most már felnőtt ember, rendőr lett belőle. Azt mondtam neki, fiacskám, ha többre törsz, úgy járd végig az utad, ahogy én jártam. Csak akkor emelkedhetsz, ha erkölceidben emelkedsz. Azt felelte, jól van, anyukám, járom, ahogy mondod. Most éppen az utcákat járja. Járőr.

De hogyan is lett igazgatója a Ligetnek Varga Magdolna? Már öt éve, hogy megüresedett az igazgatói állás. Akkor a népjóléti igazgatósághoz tartozott a szociális szféra is, s a város polgármesteri hivatalban Dr. Szili Mária jegyző volt a

népjóléti igazgató, aki ma is a megyei otthonok felügyelője. Szita Károly akkor is polgármester volt. Ismerték és kölcsönösen becsülték egymást.

— Elmentem Marikához, beszéltem vele, ő is komolyan biztatott. Pályáztam. A népjóléti bizottságban majdnem mindeki rám szavazott, majd a közgyűlés is engem választott. A képviselők közül sokan ismertek, többekkel együtt dolgoztam a kórházban, régi munkatársaim mellém álltak, tekintélyes orvosok is. A polgármester úr is a pártomra állt. Azóta őt is alaposabban megismerhettem. Ragyogó ember. Páratlanul tájékozott a rábízott város gondjaiban. Őneki itt-hon, a saját pátriájában is van olyan jó híre, amilyen országos jó híre van. A mi helyzetünket, feladatainkat és a terveinket is alaposan ismeri, ő a fenntartónk. Vele nemcsak lehet beszélni, el is várja, hogy nyíltan beszéljünk. Mondtam neki is, nem szabad megengedni azt, hogy akkora bérfe-szűlés legyen a mi jól működő közösségünkben, amek-kora abból fakad, hogy aki sok éve itt van, az is annyi fize-tést kapjon, amennyit az új dolgozó kap. Ez rombolóan hat. Az ápolónők fizetése nálunk 50 ezer forint, a bérren-dezés óta minimálbért kapnak. Most valamelyest emelke-dett a fizetésük. De csak a napi tizenkétórás munka által, munkahelyi pótlékkal, műszakpótlékkal emelkedett. Min-denki becsületesen végzi a munkáját, mindent megteszünk egy simogatásért, egy mosolyért, de mosolyból nem lehet megélni. Azt szeretnénk, hogy a mi otthonunk idősei való-ban derűsen és békésen éljék minden hétköznapijukat is. Nagyon jó érzés, hogy szeretnek minket, mi is szeretjük őket. Ezt nem is kell, nem is lehet megfizetni. Nekünk a jó emberi magatartás, az emberség erkölcsi kötelességünk. Szeretnénk még jobbá, még szebbé, még komfortosabbá

tenni az otthonunkat. Ehhez már pénz kell. Korszerűsíteni kellene a régi épület vizesblokkját, az idősek testi épségének védelméért ki kell iktatni a veszélyforrásokat, a biztonság érdekében ki kell építenünk a nővérhívó rendszert. Én magam létrehoztam egy alapítványt a saját pénzből, egyéni célom egyezik a közösség céljával. Tegyük a Ligetet minél szebbé, gazdagabbá, otthonosabbá. Bízom, hogy lesznek követőink, olyanok, akik adnak pénzt az alapítványunkba, mert mi magunk nem tudjuk összegyűjteni a szükséges mennyiséget. Bővíteni szeretnénk az intézményt úgy, hogy több legyen az egyágyas szoba. Hátul, a fák alatt kis apartmanokból álló körívet alakítanánk ki, saját kis terasszal. Minden apartmanhoz tartozna főzőfülke, fürdőszoba tusolóval és egy hálófülke. Sok pénz kellene hozzá. Álom? Merünk álmodni. Hiszem, hogy az önkormányzat segítségével megvalósíthatjuk álmainkat. És ez egyáltalán nem mond ellent annak, amit az idősek otthon-tartásáról mondtam. Mindkét területen mindent el kell követnünk egy mosolyért, egy simogatásért, azért, hogy megkönnyítsük, derűsebbé tegyük az idős emberek életét.

***

Meg is mondtam a Liget időseinek: annyi szépségét vilantották elém az életnek, annyi jót mondtak, hogy nem hiszek a szememnek-fülemnek. És erre is kedvesen, gyöngéden mosolyogtak. Méghogy mosolyogtak! Felnevettek.

Megállt az eszem.

Ott ültek körülöttem ráncosan, de úgy ragyogtak arcuk falevelei, színesen, mint őszi lomb a kései napfényben. Én is visszamosolyogtam rájuk, de belül majdnem dühös lettem. Őrájuk? Vagy inkább magamra?

Valamire még ezek a nénik is meg akarnak tanítani?

Kérdőn és gyanakodva hajtottam le a fejemet. Gondolkodtam. Majd ismét megpróbáltam a szemükbe nézni. Ott ült velem szemben a megoperált szemű asszony. Még mélyebb zavarba estem, szinte *elmosódtam*. Ott voltak mind, velem átellenben, s jobbomon és balomon. Hosszan, külön-külön fürkésztem volna a szemüket, mosolygó arcukat. Lelkükbe akartam látni. Valamit titkolnak, rejtegetnek. Nem akarják megmutatni igazi arcukat, szomorúságukat. Á, csak játszanak! Képesek egész életben játszani? De hát itt üldögélnek, beszélgetnek a... Minek is a közelében? Majdnem kimondtam. Áhá. Engem nem akarnak szomorúnak látni! Engem? Hogy-hogy? Mi közük hozzám? Mi közöm hozzájuk? Nem vagyok a fiúk! Nem vagyok az unokájuk! Nem vagyok a lányuk! Nem, az tényleg nem vagyok. Ki vagyok én nekik? Most látnak először. Talán azt nem akarják, hogy szomorú legyek?

Ismét Varga Domokos jutott az eszembe. Tisztán jelent meg előttem derűs mosolyával, fehér hajával, szemüveges arcával. Úgy van, ahogy ő mondta, írta, élte. Az élet víg játék. S milyen a vég? Elkomoruló. De az is játék. Végjáték. *Megrendítő, de felemelő*. A halállal, sőt a halhatatlansággal is derűsen kell szembenézni. S ez csak akkor lehetséges, ha úgy tud *nézni – élni! – cselekedni* az ember, ahogy ő. Ahogy sok jó öregember!

– *Én megtettem, amit megtehettem. Kitüntettek érte. Dolgaimat elvégeztem, jó a lelkiismertem. Szabad vagyok. Semmi sem gátolhat meg abban, hogy szeressem ezt a kutyafülű életet. Velem van, vigyáz rám, gondomat és sorsoimat viseli hűséges társam, drága feleségem. Én egy nagy család tagja voltam, vagyok. Heten voltunk testvérek. Nekem is hét gyermekem született, s huszonhárom unokám és*

hét dédunokám is van már... Sok könyvet megírtam, sok magyar család könyvespolcán ott vannak a köteteim. Ha mennem kell, békésen térhetek nyugovóra.

Úgy áldja meg az Isten a barátomat, barátaimat, az öregeket, a Hét Krajcár szerzőit, ahogy minden magyart, minden embert. A kaposvári Liget időseit is. *Jókedvvel, bőséggel.*

A „Végső parkoló”-ban

Csurgó után, a magyar-horvát határ közelében, amint le szálltam az autóbusról a kétezernyolcszáz lelket számláló nagyközség közepén, Berzencén, az utcasarkon csinos, szemüveges, fehér blúzba, fekete szoknyába öltözött nővel találkoztam. Érettségiző diáklánynak néztem, de gondosan fésült ősz kontya némileg rácáfolt fiatalos tartására.

– Hol találom az idősek otthonát? – szólítottam meg a hatvanas éveiben járó hölgyet.

– Épp onnan jövök – mutatott az utcába, s nem kis meglepetésemre tette hozzá: – Keresem jövődő otthonom.

– Már ön is, asszonyom?

– Nehéz dönteni. Nővéremet itt kellene elhelyezni a kastélyban, ő pszichiátriai eset, nekem pedig arra messze, a falu végén levő idősek szeretetotthonában lehetne helyem. Most beszéltem az igazgatóval. Egy kis külön szobáért egymillió-háromszázer beugrót kellene fizetnem, plussz havi 26 ezer 400 a térítési díj. Nővérem gondozásáért nem kérnek külön beugrót, csak havi 23 ezer 100 forintot. Hárman vagyunk testvérek, én vagyok a nővérem gondviselője. Mosdatom, etetem, itatom, öltöztetem. Harmadik testvérünk messze van, Pesten lakik, szétszórt bennünket az élet, ő nem sokat tud rólunk. De neki is tulajdonrésze van örökségünkben, közös családi házunkban. Olcsón kellene eladni, drágán lehetne venni. Szabadulni szeretnék... De mondja meg: hogyan?

Mintha azt kérdezné: hogyan oszthatnánk el igazságosan az örületet? Hogyan osszák három részre családi házu-
kat?

- Félek az öregedéstől.
  - De hát maga még fiatalasszony!
  - Azt csak én tudom, mennyi gondunk-bajunk van! Ha a nővéremet beadom ide a „dilinyósók” közé...
  - Dilinósok?
  - Így nevezik e buta faluban a kastély lakóit.
  - Maga sem idevaló?
  - Nem. Én Abdáról jöttem.
  - Nem talált közelebb otthont?
  - Találtam. De mindenütt drága. Azt hittem, itt olcsóbb lesz. Nem tudom, mi lesz velünk. A házunk árának éppen a feléért kaphatnék itt egy kis szobát. Mondja meg, mit csináljak?
- Úgy váltam el az „érettségiző diáklánytól”, tehetetlenül, ahogy ő vált el tőlem: mint akik hiába beszélnek és hiába is hallgatnak.

***

Szokatlan látvány fogadott a valahai hatalmas főúr, gróf Festetics Tasziló egykori vadászkastélyának már az udvarán is. A kiterjedt, sokhektáros őspark bámulatosan nagyra nőtt fái között uralkodói tekintélyt vívott ki magának három 200-220 éves platánfa és a szintén ritka, hatalmas törzsű, többszáz éves tulipánfa. A látnivalók ide-oda repedestették a tekintetemet. Úgy néztem fel platánokra és fenyőkre, meg a hatalmas törzseken és koronákon túl a közönyös égre, mint aki zavarban van. Mintha látni sem szeretném, mi van a fák alatt.

Emberek kószálnak a perzselő napon, embercsoportok üldögélnek árnyékos padokon. Ha nem tudnám, hol járok, idilli képnek vélhetném a látványt. Akár unatkozó arisztokratáknak nézhetném a békésen beszélgetőket, a hallgatógon üldögélőket.

– Közelebbről is megnézném az arcukat – mondtam naivan, vagy csak mondani akartam kalauzomnak, Szőke József igazgatónak. Hiszen ha beleláthaték a lelkükbe!

– Van köztük orvos, közigazdász, énektanár, földműves, rádió-tévészerelő, festő és költő is – felelt az igazgató. – Többségük szellemi fogyatékos.

– Ibolya, a gazdasági vezető azt mondta, néhány éve profiltisztítást próbáltak végrehajtani. Hogy itt csak skizofrének legyenek.

– De nem tudjuk hova tenni a fogyatékosokat. Mit gondol, kinek kellene? Sehol sincs helyük. Ha majd jobban megfigyeli betegeinket, hasonlítsa össze őket magával, vagy az én arcommal. Aligha fog felfedezni lényeges eltéréseket. Nem könnyű meglátni, hol ér véget a normalitás és hol kezdődik a tudathasadás.

Nézegetődöm. Úgy látom, valóban olyanok, amilyenek mi vagyunk. Életek. Imbolygó árnyak és fények. Némelyik arc mintha csúfolódna. Napsugaras, párosan elhúzódo, nagyobb csoportban beszélgető, hallgató, messzenéző, köszönésünkre sem válaszoló, vagy éppen halkán beszélgető, szeretetre vágyakozó emberek. Tükröt tartanak elének. Mint akik azt mondják: jól nézzetek meg magatokat, s vigyázzatok, nehogy elveszítsétek a mértéket!

Egy furcsán mosolygó nő megragadja és megcsókolja az igazgató kezét. Jön velünk, kézenfogva. A hűvösbe húzódtak egy csoportja meglátja füstölgő cigarettámat, s azon nyomban sokan körülvesznek:

– Adjon egy cigit! – könyörögnek. – Mi is rágyújtánánk.

– Megmondtam előre – nevet az igazgató.

– Néhány szál maradt nekem is. Még meg is dicsértek.

– Láttam! Az volt a költő.

A csöndes fenyőfák alatt hatan-heten olyan elmélyülten bontogatják a zöldborsó-hüvelyek gazdag termését, mint akik alászálltak sorsuk mélységeibe. Hallom az edények alján a finoman kopogó lágyzöld szemek hangjait! S ahogy telnek az edények, hallom a csendjüket is.

Nem az egészségesnek nevezett társadalom lelkifurdalásának és szegénységének megnyilvánulása-e az, hogy e régi kastélyban kaptak helyet a betegek? Véletlen, hogy ezt a pszichiátriai intézményt 1957-ben, a magyar forradalom és szabadságharc leverése után, a megtorlás időszakában alapították? Korábban mennyit suttogott a társadalom arról is, hogy ilyen és hasonló intézményekbe politikai „bűnösöket” is bezártak. S vajon a kiváló főnemes – még az övénel is hatalmasabb túlvilági birodalomból – látja-e ezt az idillinek tűnő, udvari képet? Mit csinál most az osztrák és német földön különösen híres nagy vadászok dúsgazdag vendéglátója az égi vadászmezőkön? Újabb kastélyt? Mert nem volt, nincs és nem is lehet egyenlőség soha, sem égen, sem földön? A különbség határa pedig ismét a csillagos ég? Vagy már a hercegünk – netán új miniszterelnökünk is – szétosztaná a szegényeknek, a fogyatékosoknak, a skizofréneknek minden vagyonát, csak ne is lásson tragikus sorokat?

– Sokan nem hiszik el, hogy betegek. Itt a pszichiátrián 56, az idősek otthonában pedig 72 év az átlagéletkor.

Megjegyzem: – Nyitva van a kapu.

– Nem mennek el. Évente innen gyógyultan legfeljebb egy-egy ember tér vissza a társadalomba. Hozzánk a kórházak krónikus utókezelőiből, a rehabilitációs központból érkeznek a betegek. Bennünket *végső parkolónak* neveznek.

A magyar állam, a kormány, az országgyűlés, a nemzet, az adófizetők serege, az intézményt fenntartó Somogy megyei önkormányzat nem állítaná-e helyre Festetics kastélyának omladozó épületét, ha jutna rá egy-két milliárd forint? De ha jutna rá – kinek és minek állítaná helyre? Új főuraknak, új és régi vadászoknak? Miközben feléljük a jövőnket? És akkor hova tennék a beteget, a kétszázötven tragikus sorsú embert? Miből és hol építhetnének nekik törvényes előírásoknak megfelelő, korszerű pszichiátriát, nem ilyen főúraktól levetett szegényházat? Hogy a szegényház-szemlélettől valóban elmozdulhassunk a gondviselő otthonok irányába. Így hát marad végzetre nyíló menedéknak az egykori arisztokrata vadászkastélya, melyben a fényűzésnek már nyoma sincs. A valaha pompás ebédlő csillárja a keszthelyi kastély Tükör termében látható. Ma a sok szép és régi nagy terem egyike-másika 7-8-9-11 betegnek ad talpalatnyi életteret.

A *végző parkolóban* egymást tapossák az emberi lények. Hiába törvény, előírás, légköbméter. Papírok. Meg széttárt karok. Örülünk, hogy élünk. Olyan tömegszállás ez, amelyben minden pillanat konfliktussal terhes. Műemléki védettsége miatt az épület nem bővíthető, nem felel meg a korszerű pszichiátriai ellátás követelményeinek. De a legerősebb vár sem áll örökké. Ki bírja tovább az ostromot? S aztán mi lesz?

Az elesetteket majd szépen eltemetik – többnyire államköltségen. Az adófizetők pénzén. Temetés után pedig rendre megjelennek a hagyatékért az apjukat, anyjukat szerető, hűséges utódok... Hiszen ha mindenki értené, hogy senki sem vonhatja ki magát a felelősség alól! Vagy úgy, vagy így mindenért fizetni kell. Jobb, ha tudatlanul

verjük el a pénzünket? Sokaknak itt valóban *sem utódja, sem boldog őse, sem rokona, sem ismerőse...* De majd egyszer mégis csak olyan boldog világban fogunk élni, melyben nem lesznek már elesettek, nem lesznek fogyatékosok, nem lesz több tudathasadás.

Így szól a mese.

Hogy addig mi lesz? Marad a hozzátartozók tehetetlen közönye, kapzsi haszonlesése, rossz lelkiismerete, kollektív bűntudata? Én is valami ilyesmit érzek. Mert nem tudunk időben segíteni, nem figyeltünk oda apánk, anyánk, testvérünk, feleségünk, kedvesünk, barátunk szavára. *Mit bánja sok törvényhozó, mint pusztul el szép fajunk.* Hogy Berzencén, a hajdani Magyarország egyik leggazdagabb főúranak örökségében csatorna sincs? A pöcegödör évenként négyszéri, ötszöri kiszippantása is túl sok pénzt emészt el. Enni és inni mégis csak kell, mosakodni is muszáj. A fenntartás legszükségesebb feladatai is milliókat és milliókat kívánnak a megyétől. Egyedül Berzence éves költségvetése 250 millió forint. Ez épp elég, vagy inkább kevés? Ennyi jutott.

És marad az emberfeletti törődés.

– Amit pénzzel nem győzünk, azt szívvel próbáljuk pótolni – mondta Szőke József.

***

Vajon hányan szenvedünk tudathasadásban Magyarországon? És hány kastély, mennyi szociális otthon nem felel meg a mi független köztársaságunk törvényes előírásainak?

És jaj, mama, mennyi megfelel!

A békességnek mennyi hajlékát, aprócska szobácskáját, a végsőkéig kitartó béketűrésnek mennyi kis ágyacskáját lát-

tam, például vasárnap délelőttökön, zsúfolt szociális otthonokban. Rádióból sugárzott szentmise hangjaiba burkolóztak ágyra borúlva. Vigasztalódní próbáltak, készültek végső órájukra. Alig lehetett tudni, alszik-e szegény a zengő énekek szárnyán. Vagy a titkot kutatja? Elgondolkodva hallgatják a papot? Fülelik bűnös lelkük zúgását? Bűnös lelkük?... Valóban? Nehéz lélekkel feltétlen hitre várnak az Isten és emberszeretetre biztató prédikáció alatt? Mélyebben próbálják érteni földi egyedüllétük, Jézus Krisztus-szeretetük értelmét?

Jaj, mama, csak össze ne keverjem a pszichiátriát az idősök otthonával! Ez itt van, az meg a falu végén, az újjáépített határórlaktanyában.

Édesanyám, mennyire megfelel nekem a ti elhagyott otthonotok! A te elhagyott házad, melybe folyton hazavártál. Mennyire megfelel nekem most is ragyogóan virágzó kerted!

Ezen a nyáron, apám halálának 15 évfordulójával kezdődően megpróbálom egy kicsit a te követhetetlen magányod. Megpróbálom apám halála után 15 évig tartó, hűséges, dolgos és irgalmatlan egyedülléted. Bárcsak vigasztalhatna, hogy a kertedben most is illatoznak piros, sárga, fehér rózsáid, bontogatják kelyhüket a liliomok, tarkaságukban pompáznak a törökszegfűk; őket még Marika ültette. A drága Mariann, akit nem ismertél, s aki nem ismert téged, eljött velem ezen az új tavaszon s elvetettük a magokat. Ha ismertétek volna, szeretnétek egymást. Gazdagon érik a zöldborsó, dúsan zöldelő bokrain sárgul a vajbab, hízik a földben a hagyma, a sárgarépa, a petrezselyem, nemsokára gyönyörű lesz a paradicsom is.

***

– Nézze, ott a kertünk! – mutatott előre Szőke József. – Csaknem két hektáron gazdálkodunk. Aki munkaképes, annak munkát adunk. Amit a konyhára megtermelhetünk, azt a magunk erejéből megtermeljük. Lakóink legtöbbször ugyanolyan dolgozó ember, amilyenek a kerítésen kívüli magyarok. Ott meg, ha nem is egészen, le kell majd építeni a hizlaldát. Nem játszhatunk szembekötősdit. Nem mondhatjuk azt, hogy a 157 sertés gondozásával megoldottuk a foglalkoztatás gondját. A sertéstelepen két főfoglalkozású alkalmazott mellett öt-hat beteg látja el a feladatokat. De ez már nem is hizlalda, hanem húsgyár.

S miközben a kreatív műhely felé vitt az útunk, az igazgató, vagyis a volt népművelő hozzátette: – Tudja, olyan a mi munkánk, amilyen a népművelés.

Kicsit alaposabban most kellene bemutatni a negyvennégy éves, fizikai és lelkiereje teljében levő Szőke Józsefet, a berzencei Szeretet Szociális Otthon igazgatóját, mielőtt belépünk a Kreatív Alkotócsoporthoz Műhelyébe.

Szombathelyen, magyar-népművelés szakon szerzett diplomát, 1984-ben. Huszonöt évig gyakorló népművelő és néptáncos volt. Berzencéről nap mint nap bejárta Nagyatádra, ott művelődési ház igazgatója volt, a közművelődés irányításában is tevékenykedett. Járási felügyelőként bejárta Dél-Somogy minden faluját, városát, közelről ismeri a somogyi népet. Nagyatádról később átkerült Barcsra, onnan a családjával '89-ben hazaköltözött a falujába. 1999-ben a pécsi tudományegyetemen elvégezte a humánszervező szakot. A közművelődés területén szerzett sok-sok tapasztalatát, műveltségét és helyismeretét a szociális szférában előnyösen használja a rábízott emberek javára, közösségi életük alakítására. Hiszen ha valaki, a fogyatékosok között

ő aztán igen mélyen és mélyről tudja, micsoda erőfeszítéseket kell tenni azért, hogy gazdasági, szellemi és erkölcsi javaiban lehetőleg egyaránt emelkedjen a nép.

– Berzencén születtem, tősgyökeres berzencei vagyok. Gyerekkoromban a házunkat mindössze egy kerítés választotta el ettől a szociális otthontól. Akkoriban nap mint nap kerítésen át lestem az életet, és hát nem is sejthettem, hogy egyszer én leszek ennek az intézménynek a vezetője. A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején a tánccsoportommal bejártam ide a pszichiátria színpadára. Tizennégy évig táncoltam. Egy neves fővárosi néptánckutató alapos tanulmányt írt a mi *Szentivánéji tűzugrósunkról*, melynek a koregráfiája tőlünk származik. Hogyan is volna idegen tőlem a szülőfalum! De hát én sem lehetek próféta, csak azt szeretném, hogy ne tekintsen bennünket diliseknek a falum. Kinek csináltuk Berzencén, egész Dél-Somogyban a programokat, a színjátszó csoportot is? Azoknak, akik eljöttek, velünk örültek és tapsoltak nekünk. Nagyatádon dolgoztam, fáradtam eleget. Úgy gondoltam, ha adni tudok még valamit, s ha elfogadják tőlem, adjam oda minden tudásomat és tapasztalatomat a szülőfalumnak. Talán tehetek valamit az enyéimért, azokért a kiszolgáltatottakért, akik rászorulnak a segítségünkre, bárhol is kerültek a mi szeretetotthonunkba. Öt pályázó közül választott ki a megyei önkormányzat 1999-ben, amikor megüresedett az igazgatói beosztás. Végeredményben azt mondhatom, engem a mesebeli varázsvessző hozott vissza a szülőfalumba.

– Szeretném tudni, hogy a szakértelmen túl mi kell ahhoz, hogy az ilyen munkát napról-napra jól végezhesse el az ember.

– Határtalan emberszeretet – hangzik tömören a válasz,

s majd megtudom, hogy ha e patetikus közhely hallatán finnyásan elhúznám a számat, szégyellhetném magam.

– Itt az ember naponta 250 tragédiával találkozik. De itt nem olyan könnyű szeretni az embert, mint a faluban, a kocsmában, az Országházban, vagy a kék tenger partján. Nekem, nekünk mindannyiónknak, nem csak tudnunk kell, hanem éreznünk is, hogy mindenkinek megvan a maga emberi sorsa. És egyáltalán nem biztos, hogy mindegyik betegünk vagy öregünk a saját jószántából került ide. Ez mentálisan feldolgozhatatlan, és mégis tolerálnunk kell minden magatartást. Hiszen ha például az énektanárra, a doktorra vagy a közgazdászra gondolok, meg kell értenem, hogy emberek, akiket a sorsuk vetett ide. Baleset érte őket. Megsérült az agyuk. Azóta beteg a lelkük. Lehet, hogy megcsípte őket egy kullancs, lehet, hogy olyan súlyos lelki megrázkódtatás érte őket, amitől mély depresszióba estek, s aztán nem tudtak kijönni a betegségükből orvosi segítséggel sem. És mégis: emberek. Úgy kell beszélni, foglalkozni velük, mint másokkal. Ezeknek is rendkívül sok képességük megmaradt. S nekünk az a kötelességünk, hogy a képességeiket aktivizáljuk. Ismétlem: ez pontosan olyan, mint a népművelés. Aki nem szereti a népet, az nem tudja művelni sem, mert erkölcsileg ő maga műveletlen. Nagy bizalomra van szükség a nővérek iránt is. Rendkívüli munkát végeznek, szinte megállás nélkül ott vannak a betegeink között. Mikor idejöttem, azt mondtam: Kedves kollegák! Nélkületek nem végezhetem jól a feladataimat, csak igazi összefogással juthatunk eredményre, csak a bizalom légkörében alkothatunk olyan közösséget, amely az életbe vetett reményt, a gyógyulás reményét töretlenné teszi. A maga helyén és szerepében itt ugyanolyan fontos a konyhalány, amilyen a fő-

nővér. Úgy egymásra épül ez az egész rendszer, hogy elméletileg nem kerülhet porszem a „fogaskerekek” közé. Ha ez mégis megtörténik, akkor nincs tiszta ruha, elmarad a reggeli vagy a vacsora. Ez olyan nagyüzem, amelyben a mi 110 dolgozónknak kötelessége azt lesni, hogy mit kell tenni a másik 250-ért, azért, hogy nekik jó legyen. Nekünk ők adnak munkát, kenyeret. Hogy mindig megvan-e az „összhangzó értelem”? A kapun kívül talán mindig megvan? Ez az intézmény a község legnagyobb foglalkoztatója, munkatársaim többsége szintén innen jár be dolgozni. A betegek napi ellátása fejenként 880 forintba kerül.

***

A műhely maga egy olyan tágas, téglalap alakú terem, amelyből az alkotómunka végeredményben az egész Dél-Somogyra kisugárzik. Sőt, hatnak azon is túl. Festmények, grafikák, szárazvirág csokrok és kompozíciók láthatók a falakon és festőállványokon. Dísz tárgyak, használati tárgyak, szöttesek, horgolt terítők az asztalokon. Minden darab a pszichiátria lakóinak alkotása. Szépségük és hasznosságuk vitathatatlan. Valamennyi visszaigazolja jelmondatukat: „Az érték még bennünk van!”

Még... Egészen addig, amíg élünk. Míg meg nem örülünk.

Mindegy, hogy ki találta ki ezt a vezérelvként működő, munkára, alkotásra, önbizalomra biztató mondatot. Fontos az, hogy ne vesszen el nagyon az ember önmagába vetett hite, ne csorbuljon tovább az *arany öntudat*, használja gyógyító alkotókedvét, örülni tudjon annak, amit csinál. József Attila, a zseniális beteg pontosan fogalmazta meg életünk egyik alapkérdését: „...a gyönyörű sikert, mely megvan bennünk, ki tudja-e a végzet licitálni?”

Nézelődöm, s magához vonz egy kép.

— Kovács Jánosé — mondja az igazgató. — Itt Berzencén a művelődési házban, ahogy Csurgón, Nagyatádon, Barcsan, a gödöllői Grassalkovich kastélyban, Budapesten és máshol több kiállításon szerepelt a festményeivel és grafikaival. Ugyanígy Dobszainé a képeivel. És többen is.

Nézem a festményt, a kép foglyul ejtő távlatát. Igyekszem „elolvasni” a láthatót. Tekintetemet két faszor közt gyalogút vezet enyhén fölfelé, talán a végtelenbe, ahol az alkotó találkozni szeretne valakivel, talán a legnagyobb Alkotóval. Ahol a két faszor összeér, nem jutunk tovább. Az út mégsem a végtelenbe vezet? A perspektívát mintha épp a *vezetők* — maguk fák — takarnák el a tudatom elől. Mintha... Szemem összeszűkül, indulok ismét előről és alulról, ugyanazon a gyalogúton, fölfelé. A faszor íái talán jegenyék. Nagyon hasonlítanak egymásra. Közöttük az enyhén homorú út mederszerű. Hangsúlyosan és precízen túl szabályos téglákkal kirakva. Valahol itt rejlik valami képtelenség, mégis fontos jelentés, üzenet. Azért van a gyalogút téglákkal kirakva, hogy kényelmesebben juthassunk célunkhoz? A fák természetesek. A gyalogút emberi, vagyis mesterséges. Sőt, szó szerint olyan, mint a vízfolyás. (A víz csak lefelé — visszafelé! — folyhat, vágyaink pedig szárnyalának.) A felfelé vivő, és ennek ellentétéként a lefelé ható perspektíva e csöndes, már-már belenyugvó barna, zöld, piros színeket hangsúlyozó kép harmóniájában komoly feszültséget hordoz.

Állok a vászon előtt, próbálom kitalálni, mi foroghatott Kovács János elméjében, mikor e képet festette. Minden ember szeretne eljutni valahova, valakihez vagy valamihez.

Mélyen emberi az a grafikája is, melynek hóval borított háttérében egy nyulánk tornyú kis templom lapul a dombon, előterében pedig két magas fa vezeti egy magányos templomba a szeretetre szomjas lelkeket.

Ahogy idősödnek az emberek, úgy jutnak egyre közelebb a könyörületességnek tartott Istenhez.

Eltűnődtem Dobszai Dezsőné tisztaságot sugárzó, virágokhoz hasonlítható, de inkább absztrakt ábrái felett is. Ebben is, abban is érzem a festészet szavakkal alig megfogható erejét.

***

Megyünk és beszélgetünk most már inkább a faluszéli szeretetotthonról, az idősek lakhelyéről. S aztán ott is megállás nélkül zúdúlnak rám az információk arról, hogy az idős lakók ugyanúgy, ahogy a pszichiátria betegei, az elmúlt három évben milyen sok és tartalmas közösségi rendezvényen éltek át újra meg újra az emberi összetartozást. Létrehozták például a HTCS-t. A Hetvenen Túliak Csoportját. Tornásznak, mert jobban is működhetnének az izmok, a szívek, a vérkeringés... Lehetetlen mindent elmondani. Valamennyi megmozdulásukat, kiscsoportos foglalkozásukat, szüreti báljukat, farsangi multságukat, kirándulásukat, kiállításukat. A megismerni és megszeretni, a szeretni és szeretve lenni szelleme, a népművelés közösségteremtő ereje, alapérzése, a *gyönyörű siker* szomjúsága hatja át életüket. Semmivel sem különbözik ettől a jó gazda érzése, mikor *szemével hízlalja a termést*. Tapasztalom, hogy nem zárkóznak be bárki által látogatható kastélyukba, sem faluvégi otthonukba. De az is igaz, hogy itt is láttam a beszélgetőket, ahogy a hallgatagokat, fehér ruhás gondozóikkal együtt inkább csak hallgatni az alkonyatban, a szeretetotthon csendes fái alatt, ahol egy néni kibuggyanó könnyekkel mondta:

– Nagyon fáj, hogy nem jönnek el a gyerekeim, nem látogatnak meg soha. Nem is írnak.

Ránéz feleségére a férje, s csaknem közönyösen mondja:

– Jobb is. Nem szeretlek, ha sirdogálsz.

Üldögélnek a fák alatt, mintha otthoni házuk előtt üldögélnének a kis padon. Néha meg is szólalnak. Várnak. Mindig várnak.

Megértésre számító nyitottság vezette Szőke Józsefet 1999 szeptemberében is, mikor lapot indított *Berzencei Határszél* címmel, hogy a két szociális otthonban történekről, intézetükről, életük dolgairól folyamatosan tájékoztassák szűkebb és tágabb környezetük lakóit. Újságjuk segítségével a viszonylag zárt világba könnyen betekínthetnek a helybeliek is. Ugyanezért hozták létre a *Nyitott Kapu* rendezvénysorozatot. Hogy az előítéletektől terhes, negatív képet megváltoztassák, hogy a megismerés jóra fordítsa a rosszat. Hiszen az ember csak azt szeretheti, amit és akit ismer.

Ki nem szeretne jóban lenni önmagával és felebarátjával? Miként az Istennel! A határörlaktanyából átlakított Szeretet Szociális Otthon udvarán épül a falu negyedik temploma, a Szeretet Temploma. Alapterülete mindössze 40 négyzetméter. Torony híján, vagyis elegendő pénz híján inkább imaház. Látványa az Árpád-kori falusi templomokat idézi.

Miért kell egy 2800 lelkes nagyközségbe ennyi templom? Azért, mert innen, a falu széléről az idősek nem tudnak begyalogolni sem egyikbe, sem másikba. Mondogatják is többen, a régi barakkban jobb volt. S mert jó az Isten, hát ide is a helyükbe jön. Az is jó, hogy sok önzetlenül adakozó, békeszerető ember lakja e falut. Berzencei, somogyudvarhelyi, nagyatádi, csurgói polgárok, vállalko-

zók is hozzájárultak az imaház építéséhez, önzetlenül segítettek kőművesek, ácsok, asztalosok, lakatosok, villanyszerelők, vízvezetékszerelők. Két kezükkel segéd munkások is.

Ott, ahol a lelki vigaszra igen-igen rászorult idősök ökumenikus temploma még befejezetlenül áll, régen lőszerraktár volt. Ez is, az is intő jel. Végre minden fronton le kellene tenni a fegyvert. A békés összefogás jeleként Balogh Tibor református lelkipásztor, Marics József esperes plébános és Szemerei Jenő evangélikus esperes áldotta meg a helyet és Dr. Gyenesei István, a Somogy megyei közgyűlés elnöke helyezte el a templom alapkövét. Azt a krómacélhengert, melybe Szőke József igazgató megelőző és gondos szervező munkája eredményeként beletették a harmadik évezred emberének küldött millenniumi üzeneteket. Somogyból több mint negyven magánember és közösség foglalta írásba és küldte el üzenetét Berzencére, a Szeretet Templomába. Az alábbiakban – szemelgetve és kivonatolva – közülük idézek néhányat:

Erre az Isten által berendezett, csodálatos világra jobban vigyázzatok mint mi, mert mi sokszor vétettünk ellene. Nézzük csak a Földet, csodálatosan van megteremtve. Gyönyörűen van berendezve, ami az igazi emberi élethez szükséges. Emberek, állatok, növények, s az emberek által készített technika. A vizek, micsoda szépséges teremtmények találhatóak benne. A levegőben kisebb-nagyobb madarak repkednek, csiripelnek, énekelnek. Arra kérünk benneteket, hogy őrizzétek, óvjátok, védjétek, vigyázzatok rá, mert enél az értéknél semmi sem ér többet, semmi nincs mi csodálatosabb.

Csoboz Istvánné elnök, nagybajomi nyugdíjas klub

*Legyen a szívetekben béke,
Legyen ott mindig a jó,
Legyen a szeretet résen,
De ne legyen magának való!*

Tóth Pálné,
a Nyugdíjasok Buzsáki Egyesületének elnöke

Meghatott szeretettel adunk tovább Adolph Kolping írásából néhány mondatot:

„Az embert a hite teszi emberré.

Emberszeretetünket a legnagyobb csalódások idején is csak Istenbe vetett hitünk őrzi meg, és minél jobban gyakoroljuk ezt, annál inkább növekszik bennünk. Nincs és nem is lehet az ember szeretet nélkül, mert a szeretet az ember természetében rejlik.

Aki szeretetet és irgalmasságot vár el másoktól, annak mindenképp előtte magának kell szeretetből, irgalmasságból jelesre vizsgáznia. Különben ostobaság még csak erre gondolni is.

A család lelke a szeretet.

A szétzilált, a legszentebb kötelekeiben meglazult családban növekvő gyermek olyan lelki sérüléseket, keserű élményeket visz magával, amelyek életre szóló sebeket ejtenek érzékeny lelkén.

Ha valakinek nem volt igazán bologog, békés ifjúkora, ha sohasem tudta őszintén becsülni szüleit, az bizonyára olyan boldogtalanságot él át, melyhez fogható nincsen más ezen a világon.”

Bánffy Lőrincné elnök,
a Nyugdíjasok Köröshegyi Egyesületének 38 tagja nevében

Tiszteld a Földet, különösen szülőföldedet és műveld anyanyelvedet. Tisztelj mindent, ami élő! Az emberek egymásért születtek, vagy tanítsd, vagy tórd hát őket. Úgy élj, hogy amikor a gyerekeid a szeretetre, a becsületre és a tisztességre gondolnak, te juss az eszükbe és ne aggódj amiatt, hogy a gyerekeidnek nem adhatod mindenből a legjobbat: magadból add a legjobbat. Az idővel és a szavakkal óvatosan bánj: visszavonhatatlanok.

Ne másoknak akarj megfelelni, hanem a feladatnak. Ne búsulj, ha egy vágyad nem teljesül, a csalódások és kudarcok mindig jók valamire. Ne add fel az eredetiségedet, még akkor sem, ha kilógsz a sorból. Üzleti és családi ügyeidben tartsd szem előtt: legfontosabb a bizalom. Ne add el a becsületed pénzért, hatalomért vagy hírnévért. Vigyázz a jó híredre, ez a legértékesebb vagyoned. A boldogság nem földi javakon, hatalmon vagy hírnéven múlik, hanem azon, milyen a viszonyod azokkal az emberekkel, akiket szeretsz és tisztelsz.

Gondolj arra, hogy mindenki fél valamitől, szeret valamit és elvesztett valamit. Soha ne cselekedj, amíg dühös vagy. Az emberekben a jót keresd. Soha ne becsüld alá egy kedves szó erejét. Ne félj kimondani: BOCSÁNAT!

Ha valakinek nagy bánata van, ne mondd neki: tudom mit érzel. Nem tudod. Időben gondolj az öregedésre, olyan házastársat válassz, akivel jó beszélgetni, és úgy éld az életed, hogy öregkorodban kétszer is végignézhesd.

Lad-Gyöngyöspusztai
Magas Cédrus Szociális Otthon közössége

Az értelem mellett kapjon szerepet életünkben az érzelem, a szeretet. Ha megismerik hazánk múltját és tisztelni tudják a nemzet történelmi nagyjait, irodalmi, művészeti

kiválóságait, tudósait, sportolóit, s az élet bármely területén tisztességgel helytálló polgárait, az által többek lesznek, az előttük álló kihívások teljesítéséhez erőt meríthetnek. Tudjanak érzékenyülni a Himnuszt hallgatva, vezérelje cselekedeteiket a „Jót s jól”, életüket a „Hazádnak rendületlenül”. Szívünk szerint egy Bibliát is mellékelnénk.

Horváth Istvánné elnök,
Kutasi Szivárvány Nyugdijas Klub

Az EU tagjaként is őrizzük meg saját értékeinket, magyar néphagyományainkat. Támogassák az ország művészeti, kulturális, tudományos életét. Minden szegény, de tehetséges fiatal tanulását segítsék, mivel tudását a hazának kamatoztathatja.

Nyugdijasok Siófoki Egyesülete

Unokák jönnek, nemzedékek mennek, mi idős emberek minek is örülnénk, ha nem igazán ennek.

A kikelet, a tavasz már rég elmúlt, s a nyár is jön, jön a szomorú november. Hát itt vagy közöttünk, élsz, virulsz sok idős ember! Az élet alkonyán mutasd meg az utódoknak, hogy mit tudsz, aranyos kezű és szívű idős ember!

Segesdi Szociális Otthon

Ha ezer évvel István király után 60-70 évesen a 18 évesek világmegváltó gondolatait nyíltszívű gyermeki őszinteséggel valósítod meg, akkor a XXI. század üzenetét közvetíted.

Hetesi Nyugdijas Egyesület

Járt ösvényen haladjatok tovább, minél előbb érjete ki, több fényt kapjatek és nagyobb kilátást. Az a társadalom

becsüli meg önmagát, amelyik megbecsüli sok évet dolgozott nyugdíjasait. Építsetek határtalan nemzeti összefogást.

Porrog és környéke
Egészség Egyesület Nyugdíjas Klubja,
Porrogszentkirály

Nemzedékek közti különbözőség mindig volt és lesz is, de megértéssel, egymás iránt tisztelettel élhetnek együtt a különböző korú és felfogású nemzedékek. A jövő század, évezred még jobban a tudomány, a technika százada lesz. Soha nem szabad azonban megfélemezni az emberről, az emberi érzésekről, mert nélkülük az élet sivár szenvedés lesz.

Nyugdíjasok Egyesülete, Lengyeltóti

*Adj a szívemnek reménységet,
A betegségben segítséget,
Hogy sorsomat elfogadva,
Szent kezedbe fogódzkodva
Várhassam az új évezredet.
Ámen.*

Vig Károlyné, Kacsok

Én a régi népdalokat, balladákat, énekeket szeretném továbbadni a jövő generációjának. Én is a szüleimtől vettem át ezt a sok kincset. De most csak egy verset küldök az utóknak, amely az édesanyámról szól. Címe: Üzenet a jelen és a jövő gyermekeinek

*Édesanyátok csak pár sort, levelet vár,
Kevéssel beéri, kevéssel.*

*És annyi titkos könnyet hullat,
Ha napok múlnak és írni késel.
Tipegő kisgyermek korodban
Te mennyi kéréssel zaklattad,
Sietős dolgát hányszor hagyta
Félbe temiattad!*

*Kenyeret szelt, puha fehérét,
Kis karcolást is behegesztett,
Virrasztott lázas éjszakákon,
Most arca ráncos, keze reszket.*

*S levelet vár – simogatását
Néhány gyermeki meleg szónak.*

*Óh írj! Amit ma megírhatasz
– Vigyázz! – megírhatod-e holnap?*

Kintler Vincéné, Andocs község nótafája

Fiatalok, törekedjete arra, hogy jobb állapotban hagyjátok magatok után ezt a világot, mint ahogy ti kaptátok!

Hegedűs János elnök, Balatonfenyvesi Nyugdijas Klub

Millenniumi reményt küldünk a jövő évezred szociális dolgozóinak: Talán az új évezred meghozza az idősekért, betegekért dolgozók erkölcsi és anyagi megbecsülését.

*Ma még tiéd körülöttem minden,
Adhatsz belőle. Adj hát kinek nincsen,
Mert jön egy nap nemsokára,
S kihull kezedből minden földi kincsed.
És nem lesz tiéd semmi sem,*

*Könnyű, virágos párnád másra vár...
Mit maga köré épített egy élet,
Nem több, mint összeomló kártyavár.
Ma szólhatsz még, jóságos meleg szóval,
Testvéredhez, ki szenved, s szomorú,
Vigaszt hoz a szavad zengő muzsikája,
S tán rózsát is hajt egy töviskoszorú.
Hajolj hát hozzá, amíg beszélhetsz,
Harmatként hulljon szerető szavad:
Mert jön egy nap, hogy elnémul ajkad,
És soha többé bimbót nem fakaszt.
Ha kezed még erős, s lábad fürge,
Szolgálhatsz szegényt, árvát, beteget,
Ma letörölhetsz verejtéket, könnyet,
Ó, most segíts, ha még teheted.
Nincs több időd, amit meg nem tettél,
Azt nem teheted meg soha többé már.
Csak az lesz tiéd, mit odaadtál,
Csak az, ami minden kincsnél többet ér,
A tett, a szó, mit szeretetből adtál,
Veled marad, s örökre elkísér...*

Szeretet Szociális Otthon, Berzence

Nagyon fiatalon veszítettem el az édesanyámat, így az ő szavait még mélyebben őrzöm a lelkemben. Arra tanított, hogy „próbáld meg úgy élni és dolgozni, hogy közben mindig tudj adni magadból egy kicsit másoknak is. Szeretetet, odafigyelést, törődést. Egy idő után a mosolyra mosoly, a szeretetre szeretet lesz a válasz“

Boór Miklósné alpolgármester,
a Berzencei Nyugdíjas Egyesület elnöke

Én Kölcsey Ferencsel:

*Négy szócskát üzenek, vésd jól kebeledbe, s fiadnak
Hagyd örökül, ha kihunysz: A haza minden előtt.*

Püspök Lászlóné elnök,
Toponári Nyugdíjas Klub

Dergez János zengése

Kis szobájának előtere mindössze egy lépés, talán kettő. Jobbra a fürdőszobának nevezett zuhanyozó. Dergez János éppen a labdarugó világbajnokság valamelyik mérkőzését nézi, szinte belebújik a tévé képernyőjébe. Jöttünkre lekapja a szemüvegét.

– A dokotornő megengedte – mondja. – Vak vagyok. Csak árnyékokat, homályos foltokat látok. – Hej – folytatja Dergez János –, valamikor úgy rúgtam a labdát, hogy azt meglehetett nézni! Ezek meg nem tudják berúgni a tizenegyeseket – hallott még ilyet? Na, én kellettem volna oda!

János bácsi decemberben lesz 92 éves. Amint megtudom, hogy 1910-ben született, s hogy ő is mennyit hányódott e világon, apám jelenik meg előttem. Ilyen lehetne... Tehát ilyen egy 92 éves ember? Apám csak 77 évet élt.

János bácsi kihúzza magát.

– Nézze! Ha a jó lábamra állok, tíz centivel magasabb vagyok. De ha erre is ráállok – ereszti vissza magát –, akkor így nézek ki.

Egy-kettőt előrelép. Most meg görbe, hajlott ember. Előljár a feje, csipőtől lefelé úgy vonszolja magát.

Ő az ágy szélén üldögél, én széken, vele szemben. A kis helyen csaknem összeér a térdünk. Az ágy tulajdonképpen betölti a szobát. Egy karnyújtásnyira a radiátor, felette szárnyas ablak, sárga takarófüggönnyel. Kevés a levegő, perzselő a kánikula. Beszéd közben szemrebbenés nélkül mered rám. Jobb karomnál az asztal, azon a tévé. Mellette öreg citera. A régi jószág mosolyra készitet. Remélem, János

bácsi majd megszólaltatja, csak előbb kibeszéli magát. Szeret beszélni, hiszen legtöbbet magában beszélhet.

– Csak az a kár, hogy már nincs fogam.

Alaposan össze kell szednem magamat, hogy értsem, mit is mond. És hogy csapong az időben! De hiszen most az egész élete a fejében cikázik. S azon is el kell tűnődnöm, milyen nehéz megérteni annak az életét, akié családotól részeire törött, s olykor maga sem tudja, merre fusson, kire gondoljon, kire is emlékezik éppen. Meg akit a háború, a hatalom, a történelem is széttördelt.

– Majd négykor kimegyek a beszélgetőre.

Ha nem láttam volna az épületszárny árnyékos oldalán beszélgetőket, azt gondolhatnám: kimegy fogságából a beszélőre...

– Muszáj egy-egy kicsit sétálni is. Én is benne vagyok a hetvenen túliak tornacsoportjában – mondja nevetve, én meg a sorsáról, hogylétéről, családi életéről kérdezgetem.

– Engem anyám korán megházasított, még fiatal voltam, alig múltam tizennyolc éves. Rokonlányt vettem el. Aztán soha nem tudtam megállapítani, mi bajuk a gyerekeknek. Az asszony második unokatestvérem volt. Nem is jöttem volna haza a fogságból, Ausztriából, ha tudom, mi történt itthon. Az asszony összeszűrte a levelet valami tábori csendőrrel. Én egy osztrák gazdánál voltam, a gazda lánya nagyon megkedvelt, tanítónő volt, a szomszéd faluba járt tanítani, de vakációra otthon volt. Úgy dolgozott, úgy rakta a szénát, magasra, hogy jobban se kell. De aztán jött a levél, s mondom a gazdának, mennem kell, meghalt a feleségem...

Lassan-lassan kibomlik: János bácsi azért nem tudta megállapítani soha, hogy mi bajuk ővele, apjukkal gyereke-

inek, mert elvitték katonának, mert fogságba esett, elváltak, majd mindketten újra megházasodtak, külön futott az életük, aztán az erőszakos téeszésítéskor elvették a földjét, elűzték Inotára kohásznak, Budapestre éjjeli őrnek, a Rózsadombra gallyazónak... Kit erre, kit arra sodort az élet. Szülőföldje végül mégis hazahívta.

Mint apámat. De ővele jött az anyám is.

– Az édes lányom megcsalt. Ő nem jön be hozzám. Érden lakik. A nevelt lányom jár be hozzám már három éve, mióta itt vagyok. Meg is mosdat. Mikor egyedül maradtam a saját portámon, már nem tudtam rendesen ellátni magam. Itt jó, itt orvos is van. Jók a nővérek is. Másik nevelt lányom Pesten él, ő is hívott, de nem akartam és nem is akarok odamenni hozzá a kilencedik emeletre. Itt kimehetek az udvarra is. Legtöbbször fekszem, fájnak a forgóim, elkoptak. Hej, pedig valamikor hogy rúgtam a labdát!

Előkerül a fényképes igazolványa, 1948-ból. „Magyar Labdarugók Szövetsége”

– Ezt is meg-megnézegetem. Balösszekötő voltam a járási bajnokságban, itt játszottam a berzencei csapatban.

Stramm, fekete hajú, kisportolt férfi néz rám a képről.

– Kisgyerekként mennyit játszottam! Hu-hú, arra jobban emlékszem, mint a tegnapi napra. Volt itt legalább ötszáz gyerek, most meg se gyerek, se levante. Leventébe járunk, az is jó volt. Kisebbségek dedáztunk, gombóztunk, löködtük lukba a gombokat. Búgócsigáztunk. Látott maga búgócsigát? Én csinálni is tudtam, nyírfából. Megszárogattuk, bemetszettük, körös-körül belefaragtuk a madzag helyét. Úgy húztuk fel, hogy rátekertük az ostor madzagját, megpörgettük, aztán adj neki az ostorral. Pörgött, mint a fenyefránca!

Eláll a lélegzetem. Fenyefránca... Apám szavajárását hal-
lom. Eddig azt hittem, ez a szó csak az övé. Igaz, itthon va-
gyok, Somogyban.

– Bakancsszeget vertünk a csigába, hogy simábban pö-
röjön. Voltam én béres is. Tudtam csinálni nagy ostort is.
Tizennégy-tizenöt éves koromban Tusnádpusztán hajtot-
tam a szilajokat, négy szilajt. Mikor a 12-es vasekét beleen-
gedtem a földbe, az volt a jó szántás. De az ökröknek meg
se kottyant. Ha még egyszer 28-30 éves lehetnék! Gazdál-
kodnék. Lenne lovam, fogatom, ahogy volt is. Szilaj marhá-
im is lennének. Nem lehet itt fogat nélkül élni. Nem is ér-
tem, mi történik itt. Fogatok nélkül nem jutnak semmire,
aztán csak maradnak nagydarab földek parlagon. Alig van
munka, nem adnak munkát, mikor annyi a dolog. Csak ten-
gődnek sokan, munka nélkül. Mi lesz így velünk és a föld-
del? Az fáj legjobban, a munkátlanság. Nem is tudom, hogy
lehet így élni. De nem jön ide a képviselő, majd én meg-
mondanám neki, hogy nem jól van így. Pedig mit is mond
a nóta?

Dergez János kihúzza magát, fiatalosan, férfias hangon
dalol:

*Az én búzámat nem verheti el a jég,
mert én biztosítottam,
földjeimet eladtam,
az árát a lányokra elmulattam.*

– Régen nem lehetett dolog nélkül élni. Most meg se-
gélyre várnak, nincs így áldás a népen. Régen mindenki ka-
pott tüzifát is, egy hold földet. Itt van, munkáld meg! Hadi-
özvegyként anyám is kapott az első háború után egy

kateszterit. Dolgoztam az elején, már gyerekként, aztán dolgoztam hetventől nyugdíjasként is, még tizenöt évig. Kérem, én fizettem az SZTK-t, így aztán az emelgetésekkel együtt már valamivel több mint harmincezer forint a nyugdíjam. Akik meg nem fizettek SZTK-t, azoknak is van. De mennyinek! Mielőtt Pestről hazajöttem, pedig marasztaltak ott is – éjjeliőr voltam a parkírozó vállalatnál, a Dohány utcában –, hiába mentem el a nyugdíjintézetbe, hogy elismeressem a katonaéveimet és a fogságomat. Csak azt igazolták, hogy Inotán voltam. Hat évig.

– Mikor megjöttem Pestről, vettünk egy lovat. Na, kérem, nyugdíjasként műveltem a földet, de mennyit szántottam! A Viktor is csak vakarózik, amikor cselekedni kellene. Majd meglátják, elúszik így a föld, az is, ami még maradt. Láttam én a Rózsadombon a Cinege házát is, épp akkor épült, mikor gallyasztuk a fákat azokon a szép helyeken. Micsoda kilátás volt onnan! Láttam a Kádár házát is. Mi bódében főztünk, ott ebédeltünk, vittem a teát a többieknek. Azok meg azt mondták: – Látja az őrt, János bácsi? Aztán csend legyen, ne beszéljen ám! – Hát én se szóltam, meg azok se szóltak. Jó helyen laktak azok is, ezek is.

– Mikor kisbéres voltam, s aztán kiengedtük az istállóból vályura a marhákat, hát azok olyan műveltek voltak, hogy mindig odaálltak a helyükre. Mindig mind a helyére állt. És hogy mentek a többi után! Nekem meg oda-odakiáltottak: – János, most dalolj! Én meg daloltam:

*Jól megy dolga a kis béresnek,
sej, semmire sincs gondja.
A négy ökrét kipucolja,
a járomba fogja.*

*Hosszú ostor a kezében,
felül a szekérre,
onnan nézi merre jár
a kökényszemű fele...*

Meg úgy is daloltam, hogy:

*onnan nézi merre jár
a tátott szájú szeretője.*

– Hej, de gazdag voltam akkor! Mentem a négy ökröm után, dolgoztunk és daloltunk. Az volt ám az élet!

Most meg újra drágul az olaj.

Kimentem, lekaszáltam a rétet, különb volt, mint az aszfalt. Kaszáltunk és szántottunk is. A földek megvoltak művelve, gép nélkül is, most meg nincs gazdája semminek. Érti ezt maga? Nem dalolnak már az emberek.

A Lankóci pusztán már hónapos béres voltam, mikor a garicsi pusztáról behoztam egy embert cselédnek. Akkor minden ember megélt a földből. Most meg? Kié lesz, ami itt hever? Mi lesz így? Elenyészik velünk a föld is? Elszívják erejét a gázok? Nahát, akkor most citerázzunk még egy kicsit.

És az idős, fogatlan ember frissen, vidáman dalolva úgy pengeti-zengeti a húrokat, hogy megtelik zengéssel-remegéssel a kis szoba és örömmel a lelkem.

– Na, azt még nem mondtam el, hogy a komenisták elvettek mindenünket. Még azt a földet is, amit özvegyi joggon az édesanyám kapott. Levetkőztettek minket is, aztán mehettünk a pi... Na, akkor mentem el Inotára. Pedig nem is voltunk kulákok. Elhajtották az ököröket, kipakolták a házunkat.

– János, lépj be a téeszcsébe! – mondták. – Mért nem lépsz be?

– Nem lépek be, inkább elmegyek, földönfutó leszek. Fosszanak ki.

El se tudom mondani, hol jártam, hol nem jártam. De a kedvemet nem hagytam, de a büszkeségem nem adtam. Itt van a citerám meg az életem, ameddig vagyok, játszom. Meg a kulákokat is elvitték Hortobágyra. A szajrét megkaparintották, aztán megették, megitták a disznók. Lehettem volna jó paraszt, de nem hagyták, lehettem volna jó munkás is. Inotán két mérnök is mondta: János bácsi, ne menjen el, végezze el a hetedik, nyolcadik osztályt. Hat osztálylyal nem lehettem művezető. Azt akartak csinálni belőlem, művezetőt. Szerettek, bíztak bennem, jól dolgoztam abban a hőségben, a kemence előtt. Öntéskor ott alig lehetett megmaradni. Na, nem is maradtam, csak hat évig, inkább elmentem Pestre, éjjeliőrnek.

Ismét megzendülnek a citera húrjai.

*Rámás csizmát visel a babám,
szeret is az engem igazán...*

– Nagyon szép!

– Nincsenek rajta félhangok.

– Mégis teljes a zengés.

– A citerázás nem árt. A foci sem ártott. De a cigaretta árt. Én a kohóban hagytam abba. Puskás még él. Grosics, Buzánszky, Lóránt, Lantos. Azok tudtak focizni! Hát ennyit akartam mondani. Jól vagyok. A magam portáján jobb volna. De már oda is be kellene járnia a nevelt lányomnak, Margitnak. Eladtuk mindenünket. Itt nincs elég levegő. Le-

vegőtlén az egész épület. A pöcegödör szaga is forog, mint gatyában a fing. Ha ezt a két épületszárnyat összekötő folyosót nem így építették volna, akkor mozoghatna a levegő. Ha lábakon állna, ha megemelték volna az egészet! De jól van. Nekem most már jó lesz. Majd elalszom. Naponta megiszok egy sört. Mondtam az igazgatónak is: amíg leszek, már el leszek itt.

Az „Őszi Napfény” nagy családja

A hosszú-hosszú kánikula után, vagy inkább közben – hiszen az országos aszály július 15-e után is folytatódott –, aznap éjjel végre esett az eső. Megmosdóztak a fák a mosdósi Tüdő- és Szívkörház bámulatosan szép parkjában is. Reggel, a felfrissült lombokon millió és millió esőcsepp ragyogott.

– Nézd! – mutattam a sudár fenyőkre, lenge nyírfákra, méltóságos platánokra. – Ezek a derék fák és bokrok mint ha azért ragyogtatnák szépségüket a nap sugaraiban, hogy életszeretetre tanítsanak minket, árva emberi lelkeket.

– Őt nézd! – figyelmeztetett az útitársam.

Egy ember lépegetett előttünk a járókájára támaszkodva. Minden lépését megfontolta.

A természet csodálatának helyét az együttérzés foglalta el. Lelassítottuk lépteinket. Mintha a sudártermetű fák is visszafogták volna lélegzetüket. Néztük a rövidnadrágos férfi előregörnyedő vállát, néztük meztelen lábaszárát, hallgattuk járókája lassú koppanásait. Előbbre tette járókáját s utána lépett. Így ment a járdán végig.

– Sétálok – emelte fel a tekintetét köszönésünkre. – Minden reggel sétálok egy kicsit. Járnai tanulok újra.

– Milyen jó erős karja van! – szaladt ki a számon.

– Tavaly ilyenkor még dolgoztam. Életemben sok-sok házat felépítettem. Kőműves vagyok. Vagyis: voltam.

– Itt lakik az otthonban? Mi baj van a lábával?

– Nem tudom. Nem tudják maguk az orvosok sem.

– Látom ott a vágást... Műtötték?

Bólint.

– Miért került ide? És a gyerekei?...

– Meg a feleségem... Huszonöt évig éltünk együtt. Még is így lett. A lányom itt volt tegnap is, majdnem minden vasárnap meglátogat.

Az erősnek tűnő férfi szemét elöntik a könnyek. Megszédülnek a fák is. Szégyellik ragyogó cseppjeiket.

– A lányom boltos. Azt mondta, maradjak itt, az ő háza nem lesz átjáróház. Én építtettem azt is, ahogy a fiamét. De az meg sem látogat.

– A fia mivel foglalkozik?

– Nagyon szép munkát végez. Kupolákat bádogoz. Most Budán rézzel bebádogozott egy kupolát.

– Büszke a fiára – dünnyögöm. De a megújuló természet példáját követve ki hozhatná rendbe az elrontott múltat?

Kis tétovázás után mi is könnyörtelenül elhagyjuk Feri bácsit.

***

Varázsolhat az Isten és az ő sok jó kertésze akármilyen gyönyörű parkot a Völgység és a Zselic szépséges vidékére, építhetett egykor igen pazar kastélyt az őrgróf Pallavicini család, folyamatos tanulással megszerezhetette józan és pontos tudását a messze földön híres mosdósi Tüdő- és Szív-kórház igazgatója, Dr. Gyurkovits Kálmán professzor, címzetes egyetemi tanár, ahogy minden osztályos orvosa, lelkiismeretesen állhatnak helyükön a kórházi nővérek ugyanúgy, mint az idősek otthonának gondozói, szerethetik az idős emberek Katikát, Lukácsné Sebestyén Katalint, az otthon vezetőjét, ahogy édesanyjukat vagy édes lányukat szerették – az elrontott múltat, az egymás ellen elkövetett hibák sokaságát nem tehetik jóvá az Isten angyalai sem.

Hiszen ki az a Feri bácsi, akit elhagytunk az otthon bejáratához vezető gyalogúton? Egy kőműves. Egy ember a sok közül. És 2002 Magyarországon ki az a másik 74 ezer 338 átmeneti elhelyezett és tartós bentlakásos otthonlakó? A halálra szép csendes beletörődéssel vagy lázadozva várakozó ember. A halál előtt nincs mit csinálni?

Gyorsan és sokan öregsünk Magyarországon, gyorsan emelkednek a statisztikai adatok. Hazánk sok száz, sok ezer idősök otthonában kevés a hely, sokan várnak elhelyezésre.

Mennyi égre kiáltó keserű emlék tombol és hallgat a lelkekben! Ki győzné külön-külön meghallgatni mindegyiket? Az újságíró? A nővér? A plébános? A tiszteletes úr? Vagy a folyton hallgató Isten?

A zöld lombjaikban hallgatag fák mennyivel jobbak, mennyivel boldogabbaknak tűnnek a mérgezett emberek-nél! Csakhogy ők sem törődhettek például azzal, hogy a Pallavicini-család egyik leszármazottját, Györgyöt elvitték a németek Dachaubá, majd onnan hazatérve az oroszok hurcolták el Szibériába. Ott halt meg. Fivérét pedig, Pallavicini Antalt – Pálincás Györgyöt, a néphadsereg őrnagyát, mert Mindszenty József bíborost Budapestre kísérte a börtönből – 1957 decemberében kivégezték.

Miféle család vagyunk mi magyarok és nem magyarok! Ki tehetné jóvá kicsi és nagy bűneinket? Talán az ellenünk vétkezett és vétkező nagyhatalmak? Akiknek annyiszor szolgálói lettünk megosztottságunkban? Miféle anyák, apák, gyerekek, unokák vagyunk, hogy eláruljuk testvérünket, apánkat, anyánkat, nagyszülőnket pénzért, házért, hatalomért, túl drágán vett „nyugalmunkért”? Csak azért, hogy nekünk jobb legyen? Jobb lett? Ki térhet ki a lelkiismeret szava elől?

Miért gondoljuk, hogy amit nem tettünk meg felmenőinkért (vagy utódainkért), azt az államnak, a társadalomnak, az önkormányzatnak, az egyháznak, valamilyen vállalkozásban vagy alapítványi formában működő idősök otthonának meg kell tennie?

De miért siratják saját otthonukat a jó és szép mosdósi, pátyi vagy tiszadobi otthonban lakó Feri bácsik és Margit nénik? Milyen otthonukat siratják? A konfliktusokat sírják vissza? Azokat, akik elárulták őket? Vagy akiket ők árultak el szülői zsarnokoskodásukkal? Szerették volna megvenni fiaik, lányaik, unokáik szeretetét, hát időnap előtt szétosztották, utódaikra iratták minden vagyonukat, házukat is? És most nem tudják, hová legyenek?

És e fogyasztói társadalomban élvezetvallásból nap mint nap kitűnőre vizsgáló mai utódok, akiknek semmi sem elég? Jósoljuk meg, hogy majd nekik lesz rosszabb? Megjósolhatjuk.

Mit is tehetne itt jóvá akár Szent Sebestyén, akár Jézus Krisztus?

2001 januárjától 2002 januárjáig – egy év alatt! – 157 ezer 60 év feletti magyar halt meg. Egyedül a 75-79 évesek korcsoportjában meghalt 10 ezer 200 férfi és 11 ezer 700 nő. A halálozások száma ebben a korcsoportban a legmagasabb. Miért nem vagyunk türelmesebbek? Talán azért, mert nekünk, 3 millió 844 ezer foglalkoztatottnak, vagyis eltartónak, akik a 15-59 éves korosztályba tartozunk, meg kell keresnünk a 3 millió 103 ezer 244 öregségi és minden egyéb nyugdíjas kenyerét is, nemcsak a gyerekeinkét? Csodálkozunk, hogy ismét kevesen születtek és ismét sokan megöregedtek? Egy év alatt 35 ezerrel tovább csökkent a magyarok lélekszáma. Csodálkozunk, hogy túl gyorsan

akarunk meggazdagodni túl sokak kárára? Miközben el-
áraszt bennünket reklámjaival az amerikanizált fogyasztói
társadalom. A pártpolitikai szabadság és demokrácia nevé-
ben még soha nem volt ilyen nagy mértékű a nemzet meg-
osztottsága, erősödik az önzés, az élvezetvallás, további ré-
szeire hullik a közösségi tudat, 2001-ben 1000 házasságkö-
tésre 563 válás jut, kevesebb gyerek születik, több a cson-
ka család, szaporodik a szegénység, a betegség, az öregség,
a magány, az elsivárosodás, a „*bűn, öngyilkosság, lelki rest-
ség*” Sokasodik a segélyekből élők köre és száma.

***

Hamar megérzi azt az ember, hogy most pedig igazmon-
dó, tisztességes, lelkiismeretes, hozzáértő emberrel beszél.

Lukácsné Sebestyén Katalin, a mosdósi idősek otthoná-
nak vezetője olyan ember, akinek a fejében és a szívében ~~is~~
rend van. Rendes a háza, az „*Őszi Napfény*”, ahogy a por-
tája is, mindenütt. Tanáros stílusát, jó nevelőhöz méltó sze-
retetét és határozottságát a kaposvári Egészségügyi Főisko-
lán csiszolta évekig. Emberileg és szakmilag egyaránt jó
beosztottak veszik körül, segítik egymást az időskorúakért
végzett áldozatos munkájukban. Lukácsné miközben be-
mutatja az „*Őszi Napfényt*”, velünk tart Gábor Istvánné
mentálhigiénés csoportvezető és Tóth Jánosné főnővér is.

2002. július 1-től – 20 évre kötött szerződéssel – a Ma-
gyarországi Református Egyház működteti a Mosdósi Tüdő-
és Szívkörházat, de a tulajdonos, vagyis az intézmény
fenntartója változatlanul a Somogy Megyei Önkormányzat.
Magyarországon egyedülálló, hogy ez az idősek otthona
nem önálló otthonként, hanem a kórház részeként műkö-
dik. A változás az otthon lakóit és dolgozóit nem érinti, az
ellátás színvonalában ezen a területen is inkább javulás

várható. Azok az egyházak, amelyek idősek otthonait működtetnek, magasabb állami normatívát kapnak, mint az önkormányzatok. A magasabb támogatás indokolt. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy 2000-ben a legritkábban lakott Somogy megye 24 tartós bentlakásos és átmeneti ellátást nyújtó intézményében 2167 volt az ellátottak száma, s ebből itt akkor mindössze 36 ellátottról gondoskodott 1 egyházi szervezet. (Pest megye 18 egyházi szervezetében ugyanakkor 1218 embert láttak el.) Legalább ilyen fontos, hogy az országosan, sőt nemzetközileg is kiváló hírű, már 53 éves Mosdósi Tüdő- és Szívkórház – mellkasi betegségek szakkórháza – minden területén tovább erősödjön, a felnőtt és idős betegek javára ugyanúgy, ahogy a krónikus légúti betegségekben szenvedő gyerekek és felnőttek gyógyítása érdekében. És nem utolsó sorban az „Őszi Napfény” időseinek javára.

– A mi otthonunk 1998 óta működik, 66 férőhellyel, két egységben. Itt vannak, az első épület első emeletén az úgynevezett apartmanok – mondja az otthonvezető, miközben be-benyitunk egy-egy 16 négyzetméteres, szépen, jó ízléssel berendezett, többnyire a lakó egyéniségének megfelelően kialakított szobába. Mindenütt olyan rend és tisztaság van, amilyenél senki sem kívánhat jobbat és szebbet még a saját otthonában sem. A szobákból közvetlenül nyílik a fürdőszoba, zuhanytálcával, mosdókagylóval, WC-vel. Az emeleti közös konyha a lakók részére külön főzési lehetőséget biztosít, de a konyhát alig veszik igénybe, legfőképpen egy-egy lecsó-, tea-, vagy tojásfőzésre. A többség jónak és bőségesnek tartja az ételt.

– Nincs különösebb ok rá, hogy süssenek, főzzenek az asszonyok – mondja Lukácsné. – De az természetes do-

log, hogy mindig akad olyan lakó, akinek bármit főznek, mégis lehet kifogása.

– Elegem van a vajból meg a szalámiból! – jegyzi meg később Aranka néni a földszinten. – Mi, akik kemény fizikai munkához szoktunk egész életünkben, komolyabb ételeket ennénk. Ez gyenge, kórházi koszt.

– Szembe kell néznünk azzal is, hogy van, akinek semmi sem izlik. Így aztán a saját kis maradék pénzén ki-ki azt vásárol a boltban, ami jobban ízlik neki. Mi nem öntjük ki az ebédet, eltesszük az ételt hűtőbe, vacsorára.

A mosdósi otthonban átlagosan 37 ezer forint havi nyugdíjjal rendelkeznek a lakók. Tíz lakónak nincs annyi nyugdíja, hogy a térítési díjat – 30 ezer forintot – kifizesse. Három lakónak van 50-60-70 ezer forint nyugdíja.

Az emeleti lakószobák jelenleg 1 millió 300 ezer forintba kerülnek. Ezeket azok tudták megfizetni, akiknek volt megtakarított pénzük, vagy eladták a házukat, lakásukat, balatoni nyaralójukat. De ez nem azt jelenti, hogy a földszinti lakók nem tudták volna ugyanúgy megvásárolni a jobb, függetlenebb helyet. Ezeknek az embereknek is volt házuk, lakásuk, családjuk. De az apartmanok mennyisége adott, másrészt többen túl korán átírták a gyerekeik vagy unokáik nevére az ingatlanukat. Az ajándékozásokból gyakran származtak olyan konfliktusok, hogy a gyerekek végül kitették a szüleiket. Van olyan szülő a földszinten, aki maradhatott volna a helyén, saját házában, hiszen még ma is tevékeny, dolgozó életet él, de a sorozatos konfliktusok elől inkább otthonba költözött.

A földszint háromágyas szobáiban ugyanannyi a havi térítési díj, amennyi az apartmanokban és a kastély épületében lévő, fokozottabb felügyeletet, odaadóbb gondozást

igénylő, gyakran kerek kocsizhoz kötött, testileg és szellemileg leépültebb betegeknel: 30 ezer forint. 1998-ban 17.600 forint volt a havi térítési díj. 1999-ben 19.000, 2000-ben 23.000, 2001-ben 27.000... Ahogy a forint vásárlóértéke romlott, ahogy a nyugdíjak növekedtek. A térítési díjak kifizetése után a legtöbbnek alig marad 4-5 ezer forintja. S mert adni a legjobb, jól jön az a kis maradék pénz a ritkán látott gyerekeknek, unokáknak... Ha lehet, időben kell gondoskodni a magas temetési költség összespórolásáról is.

Itt, a földszinti háromágyas szobákban nincs egyszeri belépési díj. Ezeknek a minősége, tisztasága, szemrevaló rendezettsége, otthonossága semmivel sem rosszabb az emeleti apartmanokénál. Itt is mindegyik szobához tartozik fürdőszoba, zuhanytálcával és mosdókagylóval, WC-vel. Három ember beoszthatja a használatukat. Ezen a szinten is van közös ebédlő, itt van az orvos és a nővér szobája, Karvaly Ildikó főorvosasszony hetenként kétszer fogadja a betegeket. Vagy maguk a lakók jelentkeznek vizit-re, vagy az ápolók jelzik az orvosnak, hogy kit kellene alaposabban megvizsgálni.

– Amikor bejön hozzánk tájékozódni az új otthonát kereső idős ember – folytatja az otthonvezető –, töviről-hegyire kikérdezzük a sorsa, családi körülményei felől. Legtöbbször nyomban kiderül, az a legnagyobb bajuk, hogy kevésbé hallgatták meg őket. Szeretnek beszélni. De még az első találkozásakor sokan visszafogottak. Az igénylőlap beadása után a jelentkezőt meglátogatjuk a saját otthonában, megnézzük a környezetét, ha lehet elbeszélgetünk a családtagokkal is. Ha nincs ilyen, akkor csak a nénitől vagy a bácsitól tudakoljuk, hogy miért akar otthonba kerülni. Ha az idős ember még akkor sem nyílik meg igazán, mert nem

akar beszélni személyes gondjairól, akkor a beköltözés után kerül sor mélyebb ismerkedésre.

– Amerre csak járunk, látom, szeretettel fogadják magukat. Mindenkit név szerint ismernek?

– Ez természetes. Az összetartozás, a megszokás feloldja a kezdeti bizalmatlanságot. Amint eljön az ideje, leülünk és elbeszélgetünk. Az új lakó rendszerint saját maga jelentkezik, hogy meghallgatnánk-e. S szépen elmondja az életét.

– Megértik, hogy a beszélgetés elsősorban az ő érdekük?

– Igen. Az emeleti lakók az egyszeri hozzájárulás összegével halálukig megváltották a lakhelyüket. Ez azt jelenti, hogy ha ők megbetegszenek, ha folyamatos ápolásra szorulnak, a saját szobájukban ápoljuk őket, egészen addig, amíg nem szorulnak orvosi ellátásra, vagyis kórházra. Gyógyulás után visszakerülnek a helyükre, az újabb betegségig ismét itt ápoljuk őket.

Az apartmanokért fizetett egyszeri térítési díjat nem fizetik vissza. Ez nem örökölhető, erre senki nem tarthat igényt. Ha kiköltözik a lakó, erre is volt példa, akkor az egyszeri térítési díjat időarányosan visszakaphatja.

– Az elmúlt négy év során négyen költöztek ki az otthonunkból. Megtörtént, hogy otthon hozzápíttetek a házhoz, majd hazaköltözött a lakónk. Másik eset: volt olyan, aki igen leromlott állapotban került az otthonunkba: nem tudta használni a kezét. De felépült, szinte megfiatalodott, s két év múlva hazament. Volt hova mennie.

Mosdóson az ország más megyéiből is fogadnak idős lakókat. A felvételhez a megyei közgyűlés elnökének engedélye szükséges. Július 1-től az otthon neve: Magyarországi Református Egyház Tüdő- és Szívkórházának Időstthona.

Aki ide kerül, jó helyre jön, szép környezetbe érkezik, kényelmes helyen, szakképzett, gondoskodó emberek társaságban találja meg új otthonát. Az „Őszi Napfény” jól megközelíthető helyen van Kaposvár és Dombóvár között, félúton. A buszmegálló itt van a főkapunál, itt a posta, a virágüzlet, a bolt, a kocsmá – a férfiak oda is ki-kimennek -, nőknek fodrász is van a közelben. Az „Őszi Napfényben” könyvtár is van a lakók behozott könyveiből.

Mosdóson valóban minden megvan, amit az idős ember rövid távon elérhet. Nem kell kilométereket gyalogolni, a buszmegálló közelében lakik Brachna doktor, a mosdósiak háziorvosa, igény szerint ő is fogadja a lakókat. Itt jó ellátást, megbecsülést kapnak az idősek, jól érzik magukat. Aki tevékeny volt a saját otthonában, az itt is elfoglalhatja magát. A szép virágágyás is az asszonyok kezemunkáját dicséri. A férfiak gyümölcsfákat ültettek, gondoltak a jövőre is. Van olyan lakó, aki a takarításban segít, minden reggel felmossa a folyosót. Egy kis asszonyka kedvét leli a mosogatásban, segít a személyzetnek, hétvégeken az asszonyok örömmel sütnek közös süteményeket.

– De olyan is akad, mint mindenütt – ismeri el Lukácsné –, aki semmivel sem elégedett. Nem akar részt venni a közös programokban sem. Szoktam mondani: büszke vagyok rá, hogy ami otthon, a családban ünnep – például a Karácsony, az Újév, a Húsvét, az Anyák napja és minden, ami az ünnepekbe beletartozik –, azt itt is megünnepeljük.

És ahogy természetes, fényképeken meg is örökítik az ünnepeiket. A folyosókon tablók hirdetik, hogy milyen jól sikerült a táncosok, a versmondók, az irodalmi színpadok vagy a kaposvári Liszt Ferenc zeneiskola hangszeres szólis-

táinak műsora. Mindig komoly érdeklődést keltenek a képzőművészeti kiállítások. Erre vall az 1892-ben épült Pallavicini-kastély körgalériás előcsarnokában látható állandó képzőművészeti kiállítás.

Amint megérkezünk az otthon második egységébe s mielőtt itt is körülnéznénk az idősek szobáiban, Lukácsné Sebestyén Katalin azt is elmondja, hogy az ünnepek közül kiemelkedik a Karácsony és az Anyák napja. Ide két nappal korábban, 23-án jön a Jézuska. A szenteste megünnepléséhez hozzátartozik az együttlét: ebből az alkalomból az otthon vezetői, személyzete és lakói közös ünnepi vacsorát esznek. Itt így van együtt a nagy család. Anyák napjára személyre szóló meghívót kapnak az otthonlakók családtagjai is, beleértve az unokákat.

– Eljönnek?

– Jönnek. Nem azt mondom, hogy minden hozzátartozó eljön. Aki nem tud részt venni az ünnepünkön, az nem azért nem jön el, mert nem akar eljönni, hanem azért, mert távol lakik, más dolga van. De az ő üdvözlőket, jókívánásait is átadjuk az ünnepelt édesanyáknak. Mi így szoktunk tenni. Hogy ne fogja el a fájdalom azoknak a szívét, akiknek nem jött el a gyereke. Oldanunk kell a magányt, az elhagyatottságot, el kell kerülnünk a megszégyenülést.

Akik jó otthonvezetők akarnak lenni, azoknak érteniük kell az árva emberi lelkekhez, gondoltam, miközben átvágtunk a hatalmas parkon, a dús lombok alatt. A dolgozóknak van idejük, hogy odaüljenek az idősekhez, hogy beszélgessenek velük, mindig mindenkit figyelmesen meghallgassanak. Jó sétálni e gyönyörű helyen, pávákat bámulni, madarak dalát hallgatni, növényeket számolni, számócát és virágot szedni a nőknek, ahogy Anti bácsi teszi. El-

mélkedni e 12 hektáros parkban, üdítő érzés. De akinek folyton rohannia kell, az nem ér rá odafigyelni a természet és az ember nagyszerű együttműködésére, nem sétálhat kézenfogva az emberével. Magam is csak kis kitérőt engedtem meg magamnak e parkban, útközben arra fülelve, hogy mit is beszélnek a fák. Horváth Pista bácsira is emlékeznek, a gadácsi férfiemberre, akinek az élete vége itt boldog volt. Azelőtt távol lakott a falujától, egyedül, fenn a dűlőúton, mégis megmaradt vígkedélyű embernek. Jó ember volt, emlékezik rá Lukácsné. Nem volt a házában fürdőszoba, de amikor bejött az otthonba nyolcvanévesen s megmutatták neki a fürdőszobáját és fürdőkádját, azt kérdezte az ápolójától: – Nővérke, besegítene? – És attól kezdve minden áldott nap fürdött a jó öreg.

Meg azt is elmondták a madárdalos fák, hogy az évszakok közül a tavaszt, a nyarat és az őszet szeretik legjobban. De itt a tél is utánozhatatlan. Varázslatos, mikor hó lepi az örökzöld fenyőket, ahogy a lombjukat vesztett vastag és vékony ágakat, a parkot, a kastélyt, a házak tetejét. Mindent hólepel borít. A Tüdő- és Szívkörház betegei, a gyermekosztály, a pulmonológia, az allergológia, a bronchológia, a kardiológia, a tüdőgondozó, a belgyógyászat itt gyógyuló és tanuló kicsi, nagy és nagyobb gyerekei, akik a gyakran évekig tartó betegségük időszakában itt járnak bölcsődébe, óvodába és iskolába, szánkózhatnak, hógolyózhatnak, hancurozhatnak az uszoda gyógyító vizében, nagy labdákkal gyógytornászhatnak tágas tornateremben. Az életszeretnek itt sok-sok boldog képét gyűjthetik össze az emlékezetükbe – télen úgy, mint nyáron –, örök időkre megtanulhatják: a meghalásra nem szabad gondolni sem, csakis élni érdemes. Élni, lehetőleg egészségesen.

Ezért dolgozik Gyurkovits Kálmán gyermekgyógyász professzor híres csapata. Hogy az élet eleje lehetőleg ugyanolyan jó és szép legyen, amilyen az idősök életének legálább az utolsó szakasza.

***

De hogy az élet utolsó szakasza milyen megrendítő is tud lenni, azt néhány élesebbre állított kép segítségével próbálom érzékeltetni.

Tiszta nyári délelőtt a kastély teraszán: két fiatal, fehérköpenyes ápolónő hallgat két idős, sötét ruhás asszony társaságában. Előttük a két kerek kocsirájuk várakozik. Nézik a csodálatos délelőtti fényeket, a park életerőtől duzzadó fáit, a boldog zöldben tobzódó lombokat.

Kijöttek egy kicsit levegőzni.

Ki tudja, holnap is kijöhetnek-e.

Délutánonként a szép szökőkút árnyékos fáin alatt szoktak üldögélni.

Lábunk előtt egy elkorhadt, szétmállott lécdarab. Csak egy pillanatra fordítjuk arcunkat az ég felé. Az éjszakai viharban onnan fentről, a kastélyról eshetett le.

A több mint száz éves épület tetőzetét a nyolcvanas években újítták fel. Kastélyt könnyebb felújítani, mint egy idős, beteg embert.

– Összeroppant a csigolyám, nyolcvannegyedik évemben járok – mondja a néni. – Olyan a gerincem, mondta doktor, mint a daráló csipkés kereke. Folyton becsípi az idegszálamat. Nem tudok járni.

Most belépünk az „ápolási egységbe”. Itt négy vagy öt szobában – inkább teremben? – egyenként három idős ember fekszik az ágyakon. Feküsznek hangtalan ágyakon. Magas mennyezet, bőséges légköbméter. Tisztaság

van mindenütt. A színek kicsit megkoptak, fehérek. Kórházi vaságy-színek. Szürkésfehér hajak, vértelen arcok az ágyakon.

Óvakodom belépni. Egy idős, testes, barna arcú asszony áll az ajtóban.

– Piszzag van – mondja. – Nem szeretek a liberósok között lenni. De azért megvagyok. Kibírom. Legalább van helyem valahol. Én jobb állapotban vagyok, mint ők, kijárok még a boltba is. Ott segítsen az ember, amíg tud, ahol szükséges.

Minden szoba szellős. Szellőzik. Szellőztetnek.

Az előcsarnokban a Szent Teréz kápolna ajtaja nyitva maradt. De nem ott, hanem az ebédlőben szokott prédikálni a mosdósi pélbános. Letakarják az asztalt, kiteszik rá a szentségeket. Hinni próbálnak a vigasztaló Istenben.

Odamegyek a folyosó végén injekciókkal babráló nővérhez, Mátyás Csabánéhoz.

– Bírja?

– Muszáj.

– Nehéz idős emberekkel bánni?

– Az is változó. Egyikkel könnyebb, másikkal nehezebb.

– Mi kell ahhoz, hogy az ember jó nővér legyen?

– Szakértelem. Sok-sok megértés, türelem és kedvesség.

– Hallottam, hogy csak minimálbért kapnak.

– Így nem is lehet vonzó a mi pályánk. Ilyennek nem szabadna előfordulni egy magára valamit adó országban. De bízunk benne, hogy valóban felemelik a fizetésünket ötven százalékkal. Majd akkor egy kicsit könnyebb lesz.

Itt olyan idős emberek vannak, akik a másik épület földszinti szobáiból kerültek ide. Ágyban fekvők, kerekesebbek, köcsökhöz kötöttek, testileg vagy szellemileg leépültek. Akik-

re felügyelni kell, akiket folyton szemmel kellene tartani. Állandó jelenlétet igényelnek.

Az otthonvezető bevezet a tágas fürdőszobába is.

Középen nagy fürdőkád.

Hogyan tud fürödni egy beteg, nyolcvan, nyolcvanöt éves ember? A járóképtelen hogyan? És a kerekos kocsinhoz kötött asszony?

Segítséggel.

Furcsa szerkezet támaszkodik a fürdőkádra: ez kádka-pasztkodó, ez kádülőke. Erre a szerkezetre lehet támaszkodni, ebbe a szerkezetbe ültetik bele az embert. A kád három oldalról jól megközelíthető. A combnyaktörések megelőzésére vannak csúszásgátló rácsok és kis székek. Zuhanytálca is van. Akit már így sem lehet, úgy sem lehet..., azt betolják a zuhanyozó kerekos kocsin, levetkőztetik és lezuhanyozzák. Lehetetlen mindenkivel úgy törődni, ahogy kellene.

Kifejezhetetlen szomorúság.

És dicsőség — megfizethetetlen dicsőség! — a hősi munkát végző ápolóknak.

***

Úgy emlegetjük, hogy valamikor a saját otthonában, saját nagycsaládjában, saját ágyában halhatott meg az öregember. Volt olyan asszony a családban, akinek az volt az első dolga, hogy a férje megöregedett és megbetegedett apját és anyját gondozza. Ápolta őket, mint a gyerekeit.

Voltak elegendő ^{gyerekek} Anyámék ~~hét~~ voltak testvérek. Ott volt a házban a nagyanyám és a nagyapám, s voltak a gyerekek: Gábor, Anna, Jóska, András, Ferkó, ^{Bozsi} Bozsi és Mariska. Anyámat hívták Máriának. Mind meghaltak.

Anyám 18 éves korában ment férjhez apám falujába,

nagyszüleink házába. Apámék négyen voltak testvérek. Ott volt a nagyapám és a nagyanyám, s voltak a gyerekek: József, János, György és Mariska. Mariska néném most halt meg, szinte amikor leírtam e sorokat. Éva ápolta hűségesen, a lánya, legkedvesebb unokatestvérem. A másik kaposvári Mariska néném is meghalt, és elment már az idősebb fia is: Pityú nyitotta meg a mi nemzedékünk sorát; alig két évvel volt idősebb nálam. Öccse, a mokány Benke Jancsi éppen olyan, mint amilyen az apja volt, a kazánkovács. Jancsi bátyám 1945-ben belépett a kommunista pártba, nagyapám kitagadta. (Most hallom, hogy a kaposi Jancsinak szétrobbant az aortája. Valahogy úgy, mint az enyém 2002. augusztus 9-én. Ő is megmaradt, az én életemet is megmentették az orvosok. Hajszás élet robbantgatja szívünket. Folyton sistereg, szikrázik a “gyújtózsínór”...)

Anyámnak két fia van. Én meg a testvérem. Bátyám egy éves volt 1938-ban. Mindenki elment a mezőre: szántani, vetni, kapálni, aratni, anyám pedig otthon maradt a bátyámmal, hamarosan velem is. Főzött, mosott, takarított, végezte a ház körüli munkát. Velünk törődött. Megfőzte az ebédet, aztán ment a mezőre a többiek után, vitte nekik edényekben a frissen főtt ételt, vitte fejére tett és karjára vett kosárban. Leültek egy fa alá, egy kepe árnyékába. Kanalazták a levest, ették a paprikáskrumlit, mikor mi volt. Amint megebédeltek, anyám összeszedte az edényeket, aztán sietett haza a gyerekeihez. Hozzánk. Otthon folytatta a munkát, a többiek meg a mezőn dolgoztak egész estig. Mire hazaérték, anyám megfőzte a vacsorát, a disznóknak is megfőzte a krumplit és újra megetette az egész családot.

Anyám évtizedek múlva is mondogatta:

– Még a nagybátyád lábát is nekem kellett megmosnom!

Megjöttek a mezőről fáradtan, leültek a hokedlira, odatettem eléjük a lavort, én meg odahajoltam és mostam a lábukat. Sosem felejttem el a nagybátyád kaján nevetését, ahogy a Bibliát emlegette. Volt idő, mikor nyolcan voltunk a családban. Így voltunk együtt a háború utánig. Közben felépítettük a házunkat és külön mentünk, oda a szomszédba, nagyapádék háza elé.

Szegény nagyanyád aztán a hatvanas évek elején már nagyon beteg volt. Többször beteg volt a gyomrával már azelőtt is. Feküdt az ágyában, tartotta a tenyerét, én meg rá tettem a tányért. Úgy evett.

Mindenki elment a háztól, mi meg ott maradtunk nekik a szomszédban. Nekünk is sok dolgunk volt. De aztán nagyon sajnáltam őket, mikor egyedül arattak. Nagyapád akkor már közel volt a nyolcvanhoz, nagyanyád is jóval túl volt a hetvenen. Átjártam hozzájuk, haláláig gondoztam a nagyanyádat.

Nemsokára a nagyapád is elköltözött. Elment Korpádra a lányhoz, Mariskához. Ő gondozta a papát évekig. Ott halt meg, ott temették el.

Rozika át-átjön hozzám, mondom is neki: – Addig jó, angyalom, amíg a párod veled van. De már mindenki magára maradt.

Mancika két és fél évig volt az „*Őszi Napfény*”-ben. Folyton beteg volt. 86 évet élt.

– Mi ott vagyunk a haldokló ágyánál. Mikor Mancika haldokolt, éjjel kettőkor telefonált a munkatársnőm. Mondta, itt van Mancika mellett, fogja a kezét, vigasztalja. Vele volt az utolsó pillanatig. Tartotta benne a lelket. Ő adta neki azt az érzést, azt a pillantást, azt a mozdulatot, amivel vi-

gaszt nyújthatott a haldoklónak. Igyekezett hozzásegíteni a megbékéléshez. Mellette volt, amikor elindult utolsó útjára. Mi időben hívtuk Mancika fiát, láttuk a halálhoz vezető folyamatot. Nem tehetünk róla, hogy nem lehetett itt az édesanyja utolsó óráiban. Mi azon vagyunk, hogy ott legyünk a beteggel, hogy érezhesse: ha nem lehetnek itt a szerettei, mégsem magárahagyatva kell eltávoznia ebből a világból.

***

– Sok idős szülő mondja, hogy ők nem akarnak ráakaszkodni a gyerekeikre, nem lesznek teher a nyakukon. Sok helyet bejártak, elsősorban a képzeletükben keresik a helyüket, új otthonukat. Végeredményben a szeretetet, a biztonságot, a nyugalmat keresik. Azt mondogatják, majd ellátnak itt, majd ellátnak ott. Az élet végén szeretteik arcát, mosolyát, gondoskodó mozdulatait akarják látni és érezni nap mint nap. De ez csak azoknál az idős embereknél valósulhat meg, akik családban élnek. A mi lakóink többsége eladta a házát, nekik már nincs visszaútjuk, ők már nem tudnak hazamenni. Nekik mi vagyunk a „haza”, a „család”. Mi ezt nagyon jó érzéssel halljuk. De olyan lakónk is van, akinek még megvan a háza, az otthona, s hazajár szabadságra. Aztán amikor visszajön, azt mondja: *Katikám, én már úgy vágytam visszajönni, olyan jó, hogy újra itthon vagyok!*

Akik már nem tudták ellátni magukat a saját otthonukban, akikről nem tudtak vagy nem akartak gondoskodni a hozzátartozóik – fiaik, lányaik, unokáik és a szomszédaik sem –, többnyire elszánták magukat arra, hogy idegenben halnak meg. De a meghalás időpontja súlyos betegségek esetén is kiszámíthatatlan.

Elgondolkoztató, hogy a somogyi otthonok vezetőitől – valószínűsíthető, hogy nemcsak a somogyiaktól – a fenntartók, vagy más szervek nem kérnek külön adatokat arról, hogy a beköltözéstől a végső elköltözésig mennyi idő telt el. Ha durván akarunk fogalmazni, azt mondhatjuk: ilyen adatszolgáltatáshoz sem az otthonnak, sem a fenntartónak nem fűződik érdeke. Bizonyára mégis mindenki számol, haszonelvű társadalomban különösen.

Aki úgynevezett emelt szintű helyen – önálló, kényelmesebb, fürdőszobás lakrészben (szobában) – lakik, az nem súlyos beteg, az nem szorúl állandó ápolói, orvosi felügyeletre, az még ellátja önmagát, az (Somogy megyében) 1-3 millió forintért a halálig megvette, megveheti viszonylagos függetlenségét és szabadságát. Ez a szabadság legtöbbször nagyobb, mint amekkora a saját – vitatkozásoktól, haragvásoktól vagy egyedülléttől terhes – otthonában volt. Az ilyen lakót nem érdekli, hogy mekkora hasznot hagy maga után jötevéjére, az otthonra. A beköltözés és kölcsönös megállapodás után nem változtat ezen a helyzeten, ha a lakó tíz-tizenöt évig, vagy csak egy hónapig él.

Végső soron nem érzelmi, hanem – így is, úgy is – anyagi következménye van annak, hogy ki mennyi ideig foglalja a helyet.

„Ha gyorsabban halunk meg, nagyobb hasznunkat veszük, mert gyorsabban adjuk át a helyünket másnak” – mondta egy tárgyilagos otthonlakó.

De az örökségükre várakozó hozzátartozók is akkor járnak jobban, ha előbb jutnak hozzá az örökségükhöz.

Bár az örökösök is számolnak, mindebből talán mégsem az következik, amit Madách Imre *Az ember tragédiájában* így fejezett ki: „Szomszédimat, igaz / Agyonverém már

mind, de hasztalan, / Mindig kerülnek újak; s oly kevés / A fókafaj. – Ha Isten vagy, tegyed, / Könyörgök, hogy kevesb ember legyen, / S több foka. –”

***

– A mi mosdósi otthonunkban is vannak nézeteltérések, ezek is hozzátartoznak a közösségi élethez – folytatja az otthonvezető. – De a konfliktusokat legtöbbször meg is oldják maguk közt az emberek. Arra is volt példa, hogy nem tudtak igazságot tenni, nem tudták maguk közt lezárni a vitát. Ilyen esetben odamegyünk a szobájukba, leülünk velük beszélgetni. Én azt szoktam mondani, ne záruljon gyűlölködéssel se a napjuk, se az életük.

„Ne menjen le a te napod haraggal!”

Egy kórházi osztályról hazamehet az ember haraggal, elmondhatja a családjának, hogy nem mosolyogtak rám, de kit érdekel, ha te mosolyogsz rám, szívem!

A mi lakóink itt élnek tíz-húsz évig, innen nem akarnak elmenni, rájuk naponta kell mosolyogni, ők naponta elvárják, hogy megadjuk nekik a tiszteletet, hogy megbecsüljük őket, hogy tiszteletben tartjuk emberi méltóságukat. Ebben nagy szerepe van minden munkatársamnak, annak a szemléletnek, amit magukévá tettek, amit magatartásukkal az ellátásban, a mindannapi együttélésben gyakorolnak. Ez a mi otthonunk akkor is szép nagy család, ha nem klaszrikus értelemben az. A mi időseinknek mi vagyunk a „haza”, mi vagyunk a „család”.

Egy asszony Margita-pusztáról

– Kilencvennégyben meghalt a lányom, kilencvenötben meghalt a férjem, kilencvenhatban meghalt a fiam, kilencvenhétben meghalt az anyám...

Hallgatok és hallgatok. Hogyan bírt ki annyi fájdalmat ez az asszony?

– Megbénultam. Agyinfarktot kaptam. Ott maradtam a házban egyedül, Antalszálláson. Az ott van Baranyában, Bőszénfa fölött. Kórház után háromlábú bottal vánszorogtam. Egyedül nem tudtam ellátni a dolgaim. Lányunokámat ötödik osztályos korától fogva mi neveltük. Ő járogatott oda hozzám, Bőszénfáról. De aztán jöttek a nézeteltérések. Azt mondogatta az anyósa, miért nem adtam állami gondozásba az unokámat, miért gondolom, hogy neki kötelessége volna gondoskodni rólam. Azért gondoltam, mert ő járt be hozzám a kórházba, ő meg a férje volt hozzám a legjobb. Ők vettek pártfogásukba. Aztán egyszer azt mondta az unokám anyósa megint: ne vesződjön velem az én unokám, majd ő gondoskodik rólam, a nyugdíjamért ő majd velem lesz. Igen ám, de az összes nyugdíjamat oda kellett volna adnom neki. Szépen kaptam nyugdíjat már akkor, 38 ezer forintot. Azt mondta, nem kell kimennem érte még a kapuba sem, majd ő felveszi a pénzt. Mondom, azt én szeretném felvenni. A nyugdíjam felét oda'dom, mindennek a felét kifizetem. Az nem volt jó. Én sem egyzetem bele azért sem, mert tudtam, hogy milyen. Olyan, hogy ha van, van, ha nincs, nincs. A, mondom, ha nem marad gyógyszerre sem, nem megyek én az unokámhoz pénzt kérni. Nekem olyan gyógyszert írtak fel, amit

már a halálomig szednem kell. Ő meg azt mondta, jól van, akkor nem gondoskodik rólam. Én meg azt feleltem, akkor nem megyek oda. Pedig az unokámék akkor már megvették a házukat Bőszénfán. Nem mondom, ott van három kis dédunokám is, nem láthatom azokat sem.

Próbáltam még összeszedni egy kis pénzt. Elmentem akkor a sógornőmhöz. De eljött értem a lányom, ő Boldogasszonyfán lakott. Azt mondta, menjek oda hozzájuk, sosem felejttem el. Azért jött, mert mégiscsak én vagyok az anyja... Elmentem. De nem volt ám jó, mert nekik se adtam oda minden pénzemet. Nyugdíjam felét mindig betettem a takarékbba. Azt mondta nekem a körzeti orvos: Aranka, lehet, hogy maga még meg fog gyógyulni! Hát ha majd el tudom látni magamat, akkor legyen egy kis pénzem. Nem maradhattam pénz nélkül. Tizenötezer forintot adtam minden hónapban a lányomnak, amellett rendszeren vásároltam is a konyhára. Hol ezt, hol azt. Semmi sem tetszett nekik. Jöttek egymás után a problémák, aztán elmentem, otthagytam őket. Nem bírtam tovább. Templomba is jártam, az se tetszett a vőnek. Elmondott minden szentfázéknak. Visszamentem a sógornőmhöz. Azok nem is akarták a pénzt elfogadni. Már idősek voltak akkor is, a sógornőm 74, a sógorom 75 éves. Azt mondták, csak maradjak. Mondtam, veszek egy kis házat. Ott, Kadarkúton is raktam be a takarékbba a kis pénzemet. Aztán ott Bőszénfán, ahogy megyünk be a faluba, próbáltam venni egy kis telket. Kis ház volt rajta, egy olyasféle szobával, amiben a szerszámokat tartották. Igen, sufnival. Gondoltam, ez nekem megfelel. Megvettem. Közben folyton jártam a körzeti orvoshoz, mert kétszáz-kétszázhusz volt a vérnyomásom. Azt mondta az orvos, választanom kell: vagy egy otthonba menni,

vagy oda, ahol gondoskodnak rólam. Mondom, intézze el, mert én senkinek a nyakára nem megyek. Próbáltam olyat is, hogy odahívjam hozzám az unokámnak az öccsét. De nem lehetett azokat pénzzel győzni. Többe került volna a lé, mint a hús. Mondta nekem a simonfai körzeti orvos, ekkor és ekkor menjek el hozzá a személyimmel meg a nyugdíszelvénnel, ő elintézi a dolgomat. Azt kérdezte, hova akarok menni. Én nem tudom, mondtam, én nem jártam sehol, mindig dolgoztam. Azt mondta, ő úgy gondolta, hogy a mosdósi otthon nekem jó lesz.

Így történt. Én nem is mondhatom, hogy rossz itt, itt a főnökökkel meg a nővérekkel nincs semmi probléma. Csak a lakókkal. Némelyikkel. Sokfélék vagyunk, ez már így van. Dehogy, nem a szobatársakra gondolok, ezek jók, jól megvagyunk együtt. Családban is vannak problémák. Hiába tesz meg a Katika mindent, ha mi egymással nem tudunk összeférni. Jó itten, nem lehet mondani egy rossz szót sem. Csak a koszt, az nem jó. A, hát a kórházból kapjuk, betegeknek való. Én nem azt mondom, hogy minden nap hús legyen, mert mi nehéz fizikai munkához szoktunk, de legyen azon a kaján egy kis zsír, egy kis sajt, valami. Nem kapunk meleg vacsorát. Egyformát kapunk. Az a rengeteg szalámi, vacsorára, reggelire... Meg az kis vaj, az a kis sajt. Teával, kakaóval, tejjel vagy kávéval. Két zsemlet is kapunk. Nem igaz, hogy a szalámi nem drágább. Én is megvettem otthon, olykor-olykor. Csinálhatnának egy paprikáskrumplit. Hát ez az egy hiba van itt. Akik tanultak, ugye, azoknak jó az a kis szelet pirítós kenyér is. Mi munkásemberek nem ehhez voltunk szokva. Más semmi... Mert nekünk itt kimosnak, takarítanak, orvosi ellátást kapunk, fürdetnek, szép helyünk van, mindent megkapunk.

Augusztus 4-én lesz két éve, hogy itt vagyok. Látja, igaza lett a körzeti orvosnak, a lábam is rendbe jött egy kicsit.

Még csak azt akarom elmondani, hogy az én apám már 45-ben meghalt. Anyám özvegyen nevelt fel bennünket. Van egy öcsém, a Gyula, 29-es, 65-ben meghalt. Vagyok én, Aranka, 32-ben születtem. Van egy húgom, Ilona, 34-ben született. Van egy öcsém, a Jóska, 38-ban született. A másik öcsém, Laci, 40-ben született. Hatodik a Mária, ő 43-ban született. Szegényesen éltünk, de jól. Nagyon sokat kellett dolgozni. Elhasználódtunk. Parasztok voltunk, lovaink voltak, teheneink, sok disznónk. Margita-pusztán laktunk, Boldogasszonyfa és Szentlászló között.

A „Sziget” angol kisasszonya

Mint lombokon a nap, Eta néni sűrű szövésű ráncain ma is átsüt régi szépsége. Jó hallgatni őt, az angol kisasszonyoknál végzett vörsi tanítónőt. Kellemes emberi hangjából az értelem fénye, eredendő és tanult intelligenciája sugárzik.

– Kilencvenkilenc szeptemberében kerültem ide. Meghalt a férjem, meghalt az édesapám és az édesanyám. A lányom is szociális intézetbe került, súlyos betegséggel, Tabra. Én olyan kapcsolatba kerültem egy autóval, hogy a nagyatádi kórházban öt hónapig feküdtem. Összevarrogatták a térdem, aztán járókával indultam haza, ahol egyszál magamat találtam. Már akkor hetvenkilenc éves voltam. Jött a gondolat, hogy itt vagyok egyedül, és az sincs, aki egy pohár vizet adna. Itt a nagy lakás – mit csináljak benne? Az óvodából kaptam volna ebédet, de azt is elgondoltam, hogy nekem ezután mindenért mindenkinek hálásnak kell lennem. Kilátástalan állapot. Beszélgettem a tabi szociális otthon igazgatójával, hogy én is szívesen odamennék a lányomhoz. Ő azt mondta, nem jó, hogy a szülő a gyerekével együtt legyen, tapasztalatból tudja, hanem van a megyében egy rendes hely, mostanában nyitották meg, nagyon szép a környezete is. Földicsérte nekem Mosdóst. Tudomásul vettem. De azt kérdeztem: hol van még hasonló jó hely? Még négyet megneveztek, köztük Babócsát. Küszködtem magammal. Egy élet munkájával teremtettünk otthont magunknak. Diáknak is olyan voltam, hogy mindig megfontoltan cselekedtem. Végigéltem a Horthy-korszakot, aztán jött a másik ilyen-olyan-amolyan rendszer, jött a Rákosi-korszak, meg a többi, mire ideértem. *Bennem is élt az általá-*

nos előítélet a szociális otthonokkal kapcsolatban, az ugyanis, hogy ez szegényház, és aki ide kerül, az végérvényesen leszámolhat az étellel. De hiába van nekem szép otthonom, ha én abban már nem tudok élni, ha nekem arról kell gondoskodnom, hogy rólam gondoskodjanak. Bizonyos idő elteltével írtam mind a négy választott helyre. Ketten válaszoltak. Patalomból jött egy nyomtatvány, hogy nem tudnak önálló szobát biztosítani, mert még a közösre is előjegyzés van, várakozni kell. Jött a mosdósi levél is, egy kézzel írott levél, ami már az első pillantásra szimpatikus volt. A megszólítás így hangzott: *Kedves Eta néni...* Előzetesen megírtam Mosdósra, hogy mi történt velem, mennyi idős vagyok, mennyi a nyugdíjam, harmincöt évi katedra után akkor 43 ezer forint ellátási díjat kaptam. Na, mindegy. Nagyon megörültem a levélnek, s rögtön felhívtam Katikát. Sose láttuk azelőtt egymást. De az én lányom is Katika, így hát csupa szimpátia jött össze. A telefonbeszélgetés vége az volt, hogy szeretettel várjuk. Huhú, mondom – szeretettel? És eljöttem. Ez a szoba üres volt, mert aki be akart költözni, valamiért meggondolta magát. Első lakó vagyok ebben a szobában.

Kis kerekasztal mellett, egy-egy kényelmes fotelban üldögélve beszélgetünk. Balra mellettem Eta néni hazuról hozott könyvei a polcon, szemben kilátni a csendes fákra és a függöny mögül fényesen bekandikáló napra. A szemközti sarokban magas zöld növény, balra heverő, felette néhány fénykép, melyek közül a végzős diáklányokat ábrázoló kép különösebb figyelmet érdemel. A tablókép 1939-ből való, Budapesten készült az angol kisasszonyok Santa Maria intézetében. Ő – pillantok Eta néni-re, meg arra a tizennyolc éves, színes civilruhás nőre, akinek a képe

utólag van odatűzve a keretbe – valóban nagyon szép. Ma is szép. Hogy milyen változatos alakot tud ölteni az emberi szépség!

– Szerintem ez a legjobb szoba. Délnyugati fekvésű. Délelőtt viszonylag hűvös, de a délutáni napot imádom, nem tudom nélkülözni. Nyáron, ha nincs ilyen borzasztó kánikula, kellemes, télen pedig kiválóan fűthető szoba ez. De nekem a napsugár! Ha ennyi picurka napsugár van, az nekem már van. Nem tudok fény nélkül élni. Hazulról hoztam szobám fontosabb kellékeit, anélkül nem is élhetek. Azt akartam, hogy itt legyen velem a múltam néhány szent darabja. A könyvtáram felét kiválogattam és elhoztam ide. Nem volt könnyű lezárni egy egész életet. Eldönteni, hogy eddig tartott a múlt, az nincs tovább, új életet kell kezdeni, amíg nem késő. Mondom, akkor már hetvenkilenc éves voltam. Húszban születtem. Nyolcvankét éves vagyok.

A szülőfalumba kerültem vissza pedagógusnak. Az én édesanyám ott volt földműves, mint az édesapám, parasztok voltak. Édesapám 19-ben rendőr lett, ő az első világháborúban végig közlegény volt, majd a rendőrtoborzás után az egész családom Pestre került. Azt is láttam az életben, hogy ha valaki kiemelkedik a többiek közül, arra irigykedve néznek az emberek, s ezer hibádat előbb megbocsájtják, mint egyetlen jótulajdonságodat, ahogy az író mondta. Az én életem 1943-ig Pesten telt, kitűnő lett a bizonyítványom a gimnáziumban, az apátplébános úr protekciójával felvettek az angol kisasszonyokhoz, emlékszem, magyar irodalomból és énekből kellett felvételi vizsgát tenni. Hogy mi volt az az ének? Elénekeljem?

*Ezer esztendeje annak,
hogy a magyarok itt laknak.
Most akarják, most akarják kiirtani,
de az Isten, a jó Isten nem engedi.*

*Ne félj pajtás a haláltól,
az ellenség golyójától.
Harcban halni a hazáért dicső halál,
gyáva az kit, gyáva az kit itthon talál.*

Karénekes voltam, a Zeneakadémián is sokat szerepeltünk. Szép idők voltak. Egyenruhában sorfalat álltunk a belvárosban, én a Pacelli bíborost közlelről láttam, mikor megérkezett az eucharisztikus kongresszusra, Horthy őfőméltósága fogadta. Horthy Mikósnét is láttam, amikor vendégségbe jött az angol kisasszonyokhoz. Na, elég az hozzá, hogy ezek a dolgok negyvenöt után sok nehézséget okoztak. Folyton azt kellett hallani, hogy akik apácáknál vagy papoknál végeztek, azok ki lesznek ebrudalva. De nem lett semmi sem, mert havi hetven forintért nem nagyon mentek el Csajágaröcsögére tanítónak.

De ne is beszéljünk most Csajágaröcsögéről, a szülőfalumról. A sors kegyelméblől szülőfalumban tanítottam először, ahova a képesítő vizsga után szüretelni mentem öreganyámhoz. A tanító éppen meghalt, az iskola újjáépítésekor egy gerenda fejbekólintotta, ott maradt a 120 gyerek egy tanítóra, a felsősöknek nem lett gazdája. Huszonöt esztendőt töltöttem katedrán. De aztán végül annyi megalázás és annyi bántás ért, hogy viszonylag könnyen elbúcsúztam. Aki utánam jött, annyi gáncsot vetett, annyit intrikált ellenem, hogy apám és anyám halála után végül nagyon fájt már ott az egész életem. Lehet, hogy ez a viszonyulás az én túlzott

érzékenységeből adódott, de a nemtelen támadások hozzásegítettek ahhoz, hogy honvágyam nincs. A házam még megvan.

A koporsómra gyűjtött készpénzemet az otthonom berendezési tárgyainak eladásából pótoltam és így az intézmény által biztosított lehetőséggel két részletben rendeztem a szoba árát.

Ismét telefonáltam Katikának, elmondtam neki a helyzetemet, ő meg azt kérdezte: kiírhatom a nevét? Írja ki. Na, így történt itt az én honfoglalásom, szeptember 9-én, kilenvenkilencben.

Én azzal az elhatározással jöttem ide, hogy teljesen megváltozik az életem. Korábban minden percem szüntelen alkalmazkodás volt. Amit megtettem a magyaroknak, azt megtettem a sváboknak és a horvátoknak is. Mindenkinek a kedvére akartam tenni, mindig a lelkiismeretem vezérelt. Azt mondtam akkor, nekem ebből elegendem van. Ezentúl új világ kezdődődik, az új környezetben én meg fogok újulni. Úgy fogok itt élni, ahogy nekem tetszik, az írott és íratlan szabályok szerint. Megvettem hát a szabadságomat és függetlenségemet ebben az otthonban, ebben a szobában.

Azt mondtam, nyolcvan éves koromra szabad leszek. Nem akarom többet, hogy szeressenek, csak hagyjanak békében. Hagyjanak engem a könyveimmel élni, ellátásomat megfizetem, nem vagyok megtűrt rokon. Így élek ezen a *Szigeten*. Úgy érzem, mégis sikerült az életem. De ne gondolja, hogy teljesen magamnak való vagyok. Most Cronin könyvét olvasom. Itt is sikerült találnom olyan embert, akivel megértjük egymást. Történetesen ő az egyik asztaltársam. Nagyon szeretek beszélgetni vele. Szerény. Bizonyos fokig ő is visszavonult, mint én, és ő is szeret olvasni.

A jó kórház és a jó otthon visszasugárzik a családokra is

BESZÉLGETÉS DR. GYURKOVITS KÁLMÁN PROFESSZORRAL,
A MOSDÓSI TÜDŐ- ÉS SZÍVKÓRHÁZ IGAZGATÓJÁVAL

– *Professzor úr, az Önök jóhírű Tüdő- és Szívkórháza egyedülálló helyzetben van nemcsak Magyarországon, hanem határainkon túl is. Ön mióta igazgatja ezt a kórházat? S hogyan fér össze tevékenységükkel az idősek otthona? Ön bizonyára jó ismerője az idős emberek életének, noha közismert, hogy orvosi feladatit elsősorban gyermekgyógyászként látja el. Ráadásul 2002. július 1-je óta, vagyis két hete új helyzetbe kerültek azzal, hogy kórházukat a Magyarországi Református egyház működteti. Várható-e olyan változás, amely a kórház részként működő idősek otthonát veszélyeztetné?*

– Tíz éve vagyok itt a kórházban, annak is jövő tavasszal lesz tíz éve, hogy a kórház igazgatója vagyok. Az idősek otthonát pár évvel ezelőtt, vagyis később fogadtuk be. Ez egyrészt az ágylétszám leépítésének következménye volt. De az egész infrastruktúra, a telek és a kórház adottsága folytán jóval több beteg ellátására lett volna optimális, mint amennyi ágylétszám a leépítés után kialakult. Az idősek otthonának a befogadása tartalmi szempontból is kívánatosnak látszott. Ha abból indulok ki, hogy ez a kórház elsősorban a krónikus betegségekben szenvedő gyermekek tartós ápolási helye volt, ahol sok gyermeket tudtunk fogadni, akkor jó, ha sok idősnek is helye van itt. Jó hatással vannak

egymásra. Egy olyan kórházban, ahol krónikus betegellátás a fő profil, ott az idős ember, akár már nyilvánvaló betegséggel – eggyel vagy többel, vagy még betegség nélkül – a kórház közelében szívesebben van. Külföldön is jó példa, hogy idősek otthona szoros párhuzamban, minél közvetlenebb kapcsolatban legyen az egészségüggyel, beleértve ebbe a kiszolgáltatást és a felügyeletet is. Mi egyik részlegünként az idősek otthonát úgy szerveztük meg, olyan betegeket fogadtunk, ami kimerítené az ápolási osztályt is. Például sok mozgássérült, cukorbetegségben és vese-elégtelenségben szenvedő betegünk van, és ez mégis úgy működik, mint idősek otthona, ahol az emberek megkapják a teljes ápolói szolgáltatást és szakorvosi felügyeletet. Hogy illeszkedik ez az új fenntartóhoz? Azt gondolom, hogy a betegközpontú kórházban a szellemiség nagyon is tükrözi azt, amit mi nagy általánosságban, vagyis Európában szívesen vallunk keresztény szellemiségnek. Mert mindig első a rászorultak segítése. Ez a szellemiség – vallási hovatartozás nélkül – eddig is érvényesült ebben a kórházban. Ezért volt jobb hírnünk az átlagnál, mert betegközpontúak voltunk, s ennek még az igen szép környezetünk is jót tett és jót tesz. Kicsit a szanatóriumi jelleget őriztük meg, ami a hotelszolgáltatásban is valamivel több, mint más kórházban. Ha ez a betegközpontú gondoskodás maholnap hivatalból is egy olyan belső etikai kódexet tartalmaz, ahol a fenntartónak is ez a legfontosabb és nem a profitcentrikus gondolkodás, vagy nem a ráfordítás haszonelemzésű új egészségügyi szemlélete, akkor biztosítva lesz az, hogy a megye vagy a régió idetartozó betegei és rászorultjai ezután is magkapják azt a színvonalas ellátást, amit eddig megkaptak, vagy még egy kicsit annál is jobbat.

– *Mennyi a mosdósi kórház dolgozóinak létszáma?*

– Július 1-én 408 dolgozónk kapta meg a továbbfoglalkoztatási szándéknyilatkozatot. Ebből 22-en nem írták alá a nyilatkozatot, ők elmentek vagy elmennek, de ebből a 22-ből két hét alatt több mint 10-et pótolunk, főleg a nővér kategóriában. Ápolójaink száma jelenleg 336. Körülbelül 10 betegre jut egy orvos, ez valamivel jobb az országos átlagnál.

– *Örült az eddigi fenntartó, a megyei önkormányzat, hogy átadhatta a kórházat a Magyarországi Református Egyháznak?*

– Az önkormányzat hozzáállása az intézetünkhöz mindig is jó volt, mert a hírünk is jó. A lakosság és az önkormányzati közgyűlés tagjainak többsége – elbizakodottság nélkül mondhatom – Mosdós-párti. Amikor az önkormányzat megismerte ezt a megoldást, aminek a legfőbb célja az, hogy megtartsuk az értékeket és az értékek mentén fejlesszük kórházunkat, akkor én úgy gondolom, hogy az önkormányzat is örült. Másfél év alatt több olyan egyeztető tárgyalás és szavazás volt, ahol fenntartás nélkül, száz százalékos igen szavazattal fogadták el ezt az új megoldást. Benne van a megállapodásban, hogy ha a fenntartó változik is, a működtetés és a működés hagyományosan történik.

– *Hogyan lehetne szebbé tenni az idősek életét itt Somogyban is, ahol gyakran mondogatják: öregség – betegség.*

– Igaz, hogy gyermekgyógyász vagyok elsősorban, tapasztalataimat főként gyerekek gyógyításával szereztem,

de az a szemlélet, amit a gyermekgyógyászok talán jobban ismernek, hogy korszpecifikus gyógyítást és nem szerv-, szervrendszer specifikus egészségügyet kell csinálnunk, jobban meghonosítanunk a gyakorlatban, célravezetőbb lehet a betegségek megelőzése szempontjából különösen. Más az újszülött és más a serdülő, másképp is állunk hozzá. Ez a korszpecifikus, globális szemlélet az egész emberre van tekintettel. Ez a holisztikus egészségügyi szemlélet önmagában más, mint a nagyon szigorú értelemben vett, természettudományos alapokon alkalmazott-biológiaként végzett gyógyítómunka. Ami természetesen kötelező módszer, de a beteggel való foglalkozásban sokkal többet kell adnunk. Ez a sokkal több röviden úgy fejezhető ki, hogy az embert testi-lelki egységnek tekintjük, hiszen az egészség megőrzését szolgáljuk. A testi-lelki egészség nemcsak jókedv, nemcsak fájdalomnélküliség, nemcsak bajnélküliség, hanem olyan egység, amiben benne van a jó és a rossz, az elviselhető és annak fordítottja. Hány olyan állapotot láttunk, hogy valaki vagy vele született módon, vagy szerzetten beteg, és a betegségéből adódó teher az embert mégis pozitívan hozza ki a bajából. Egy belső, addig lappangó tartalékát, készségét, tehetségét az bontakoztatja ki, hogy valahol egy negativuma is van. És most térek rá konkrétan a kérdésre. Ha az időseket nem úgy kezelem, hogy ez már az a korosztály, amelyik fizikailag kevesebbet tud tenni, ez már a mai korról nehezen tud lépést tartani – gondolok a technika és a tudomány fejlődésére –, hanem a kor specifikus előnyeit jobban hangsúlyozzuk, akkor az idősek sok-sok tapasztalatát és bölcsességét jobban hasznosíthatjuk. Akkor az idősek jobban látják, jobban érzik, hogy rájuk szükség van a családban, szükség van a közösségben, a tár-

sadalomban. Az ilyen igen kívánatos társadalmi magatartás az egészségi állapotukat is jobbra fordíthatná. Ebből a szempontból egy-egy ilyen idősek otthona csak egy műhely lehet, ahol az idősek átélhetik, tapasztalhatják, hogy teljes embernek tekintik, megbecsülik őket. Remélnünk kell, hogy az igazán jó otthonok visszasugároznak a társadalomra, a társadalom rétegeire és a családokra is.

– Már az egész ország ismeri, vagy ismerni véli a nővérek igen kritikus helyzetét. Az időskorúak otthonait járva máshol is tapasztaltam az ápolószemélyzet leterheltségét. Ez az állapot a gondozottak, az idősek és betegek kárára van. Ugyanebből következően még rosszabb a helyzet a lelkigondozás területén. Nincsenek rendesen megfizetve a diplomás ápolók, kevés a Hospice tanfolyamot végzett mentálhigiénés nővér. A sokirányú elfoglaltság miatt alig jut idő beszélgetésre, az idős ember meghallgatására. Azt hallottam egy lelkésztől, hogy az a jó lelkigondozó, aki tud hallgatni. Várható-e javulás a reformátusoktól?

– Mosdós katolikus papja, a plébános úr még két segítségével is alig győzi a pasztorációt. Van neki hét faluja. Az, hogy ő naponta megjelenjen még az idősek otthonában is, s az ebédlőben minden vasárnap misét mondjon, messze meghaladja a kapacitását. Látjuk, hogy mekkora szükség van többre. Nemcsak a mi igényünk, hogy legyen jelen lelkész az életünkben, hanem ez az elképzelése természetesen a zsinatnak, a fenntartónknak, legfőbb gazdánkknak is. De ennyi beteget, ennyi rászorultat nem kettő, több pap sem tudna ellátni. Ezért inkább a betegekkel foglalkozók mentalitásán kellene javítani. A jobb hozzáállást kellene

megtanítani. Azt, hogy hogyan lehet a türelmet fokozni, hogyan lehet az intoleranciát letörni, hogyan lehet még nagyobb szeretettel a lelkére hatni azoknak, akikkel el kell fogadtatni és meg kell szeretetni azt a környezetet, amelyben élnek. Az már önmagában előny, hogy itt lesz az idősök és betegek között egy lelkész, állandóan és elérhetően. Ha ő megtalálja a legkritikusabb pontokat, hogy most kivel kell foglalkozni, a haldoklóval-e, vagy a látszólag egészséges emberrel, akkor a lelkész jelenléte önmagában fejlődést jelent. Ilyen tekintetben is jó tapasztalatokat szereztem a Bethesda gyermekkórházban, tudom tehát, hogy a lelkészi szolgálat látványos javulást fog okozni. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy az egyháztól a lakosság egy része vagy már elszokott, vagy nem is úgy nevelkedett. A mindennapi emberi életben mindig van gyarlóság is. Ezért arra külön felhívnom a figyelmet, hogy az egyháznak a jelenléte csak akkor lesz teljesen makulátlan, csak akkor felelhet meg a küldetésének, ha nem valláscentrikus lesz, hanem embercentrikus. Nem szabad összetéveszteni a vallást, a vallási hierarchiát és az egyházit. Egy vallást lehet rosszul is gyakorolni. A református egyháznak e földön való járása, praktikusabb személete jobban illik az egészségügyhöz, mint a katolikus egyház sokkal rugalmatlanabb hozzáállása. Mondom ezt annak tudatában, hogy én magam is katolikus vagyok. Ebből a szempontból is nagyon jó példa a református egyház egyetlen kórháza, ahol az orvosigazgató is katolikus. Négy év alatt a Bethesda sokat fejlődött, pedig lepusztult állapotban volt. A mi kórházunk jobb állapotban indul neki a változó helyzetnek. És jó nekünk minden olyan dolgozó, aki használható, függetlenül attól, hogy hova teszi magában a saját vallásosságát, akár

aktívan gyakorolja, akár nem, akár megvallja, akár nem vallja meg a saját vallását. Annak helye van és helye lesz nálunk, aki jól végzi a munkáját. Első a szakértelem. A jó légkört belső etikai fegyelemmel teremthetjük meg, a fenntartó iránt tanúsított ellenérdekeltség vagy ellenszenv nélkül. Ma is elfogadhatatlan magatartás például az, hogy a portás káromkodjon a beteggel. Egyházi fenntartó esetén különösen elfogadhatatlan.

– *A bruttó ötven százalékos bérnövekedés javíthatja-e a munka minőségét?*

– Meggyőződésem, hogy önmagában ettől minőségi javulás nem várható. Aki az egészségügyi klinikai munkában a szolgálatát elhivatottsággal végzi, az akkor is úgy végzi, ahogy eddig végezte. De a munkabírásnak is van határa. Lassan a testi elfáradás és türelmetlenség jelei mutatkoznak, ez sajnos érződik betegen és orvoson, az orvos és a beteg, a nővér és a beteg viszonyán. Ezen javíthat és feltétlen javítani is fog az ötven százalékos bérkeret növelés, amiből differenciáltan, érdem szerint kell a több pénzt elosztani. Gondoljanak bele, hogy az utóbbi két-három évben a minimálbér többeknél megduplázódott. Húszezer forint alatti bérünk is volt még pár évvel ezelőtt, most pedig ötvenezer a minimum. A minimálbérnek további emelése és egy új bértábla remélem azt fogja eredményezni, hogy a minősített munka – például a minősített adminisztrátor, az asszisztens, a speciális asszisztens, fölfele az orvosokig –, jobban meg lesz becsülve. Az ötven százalékos béremelés már az életszínvonalban is érezhető lesz, különösen azoknál, akik fizetésből élnek. Sajnos az egészségügynek nagy

rákfenéje az elmúlt évtizedeken belül, hogy egy nagyon szűk réteg nem a fizetéséből él. Ezért ezt a kérdést nagyon nehezen lehetett kezelni. És aki nem abból él, akinek nem a fizetés jelentette a megélhetési alapját, az az ötven százalékra is rálegyinthet. Ez elég baj. De én úgy gondolom, hogy első lépésben ezt a béremelést nagyon meg kell becsülni. És ebben az intézetben feltétlenül meg is fogjuk becsülni.

– *Professzor úr, szívből köszönöm a beszélgetést. Már csak azt kérdezem meg: hogyan lehet megkönnyíteni az élet végét? Ön hogyan adja át a meggyőződését másoknak?*

– Kollégának, betegnek, ápoltnak én úgy próbálnám átadni a meggyőződésemet, hogy a természet nagy egységét és e nagy egységben a folytonosságot hangoztatnám. Fel-emelő dolog ehhez a csodálatos természethez tartozni. Pozitív dolog, hogy amit mi az élettől kapunk, a szenvedést is, plussz még a szabad akaratot, amivel tehetünk jót is, rosszat is, mert csak az ember különbözik azoktól a büntelen növényektől és állatoktól, amiket magunk körül látunk, nos ezt a szabad akaratot kell az életben figyelembe venni. A rosszat is el kell viselni és a jót jól kell használni az életért, különösen az emberi életért. A természettudomány ma valóban lehozza az Istent ide a földre a molekulákban. Potenciálisan olyan végtelen a lehetőségek birodalma, hogy megmagyarázni sem tudjuk. Nem kell egekben csápolni a rendkívüliért, csodára várva, mert a csodák itt vannak körülöttünk és bennünk. Mindezekkel foglalkozni és ezen belül taglalni az élet értelmét, az élet-halál kérdését, a család szerepét, tudatában lenni annak, hogy része vagyunk a

nagyszerű egésznek, ez már önmagában gyógyír a nyűgökre. Tények, tapasztalatok sokasága bizonyítja: azok nyernek újabb kincseket az élettől, akik a befejező szakaszban ott tudnak és ott akarnak lenni szeretteik mellett. Az is nyer, aki a Hospice-szolgálat alanya, meg az is, aki ebben csak segédkezik. Sok olyan emberrel találkoztam, akik emelkedett erkölcsi hangulatban mondták el a haldokló mellett szerzett élményeiket. Lehet, hogy az csak csönd volt. És kézfogás. És ezt az én dolgozóim tudják. Itt nem teher azt tenni, amit tenni kell.

Kevés a gyerek, sok az öreg: elfogyunk

Szaporíthatnám a szót, vizsgálhatnám tovább az idősök otthonait Somogyban, vagy más megyéinkben, újra meg újra megállapíthatnám: mint oly sokan, tájékozatlan voltam én is, nem láttam az előítéleteimtől, hogy a mai otthonok többsége már nem szeretetotthon, nem szegényház, hanem üzleti alapon létrehozott intézmény, amelyben a testnek csakugyan sok jó kényelme megadatik. A lélek azonban legtöbbször itt is egyedül van, itt sincs otthon e világban. Többnyire valóban kényelmesebb és főként biztonságosabb az otthonokban az élet, mint amilyen az idős, egyedül élő embernek a saját otthonában volt. Nővérek folyamatos felügyelete mellett nem kell rettegnie a betegnek, hogy nem ér oda az orvos időben. Hogy a legtöbb idős ember mégsem találja a helyét, annak oka nemcsak abban van, hogy a magányos emberi lélek folyton elveszett párját siratja, hanem abban is, hogy az öreg kezekből, mint a kampósbot, kihullott minden kapaszkodó, az Isten-hit ugyanúgy, ahogy szétesett a valamikori nagycsalád. Prédára ment a lelkekben a közösségi társadalom megújulásának reménye is. Maradt a Pénz és a Pénz uralma. Nem vér folyik, csak pénz csörög. S a korszak hatalmas urai végeredményben zavartalanul riogathatják a félénk népeket, hogy vér fog folyni, tehát fegyverkezni kell, ide a pénzt, mert a terroristák – lássátok és halljátok, a példa mindennapi! – készen állnak az emberiség elpusztítására... Eközben a megrettent idősök számára kiheverhetetlen csapás,

földrengéssel egyenértékű katasztrófa, hogy a havi térítési díj kifizetése után (sokaknak) nem marad egy fillérje sem. A kiszolgáltatottaknak micsoda megszegényítése folyik! Ezeknek a szegényeknek a legtöbbje egész életében hozzászokott a küzdelmes takarékoskodáshoz, de vénségére még mélyebb verembe lehet taszítani az embert. Állandó-sul hát a kudarc, maga az élet szenved vereséget. Állandó-sul a mindennapi fájdalom – a léleké jobban, mint a testé. Hogyan lehetséges, hogy a társadalom a leggyöngébbeket és legkiszolgáltatottabbakat sújtja legjobban és legigazságtalanabban? A világrend erkölcstelensége, a szegények kiszolgáltatottsága, a fogyasztói társadalom életidegensége, erkölcstelensége, hamissága, minősíthetetlen mocska nem kiméli az otthonok lakóit sem. Ők aztán ráérnek! El kell hát viselniük – saját lelkük terhére – az undort is, amivel a „sugárzó szellem” nap mint nap piszkítja őket. Az unalom ellen elfoglaltságot kínáló kényelmes eszköz előtt, a televízió hatalma előtt alig lehet kitérni.

Az időskorúak legkínzóbb érzése a tehetetlenség, a kívülrekedtség, sokakat gyötör a fölöslegesség-tudat. A várt-va-várt rendszerváltás országos méretű csalódást hozott előszörban a fizikai dolgozók, különösen a gyári munkások és a szétvert téészek tagjai körében, illetve e körök nyugdíjba vonultjai körében. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján tömegessé vált a munkanélküliség, az aktív keresők aránya minden korcsoportban drasztikusan csökkent. A munkalehetőségek csökkenése legnagyobb mértékben és mindenek előtt az időseket, az éppen nyugdíjba menekülőket, a már nyugdíjas korúakat sújtották legjobban. Túl korán és gyorsan megöregedtek sokan, megugrott a kényyszerűségből leszázalékoltak, a rokkantossítottak, az elő-

nyugdíjazottak száma. 1996-ban a hatvan éves és idősebb férfiaknak mindössze 4,1 százalékát foglalkoztatták. Ez csak 31.688 fő volt.

Az idősek otthonainak mai lakói tegnap, tegnapelőtt – két-három-öt éve – még a saját otthonában lakott, a 60 éves és annál idősebb férfiak több mint háromnegyede házas volt. A nők többsége, 54 százaléka 1996-ban özvegyen élt. E korcsoport 90 százalékának egyetlen házassága volt. Az időseknél nem vált szokássá a válás. A többséget valóban csak a halál választotta el a párjától. S azután aki itt maradt egyedül, a továbbiakban egy nyugdíjból kényszerült éledélni. A családi segítség és szociális juttatás szinte elhanyagolható mértékű. Fontos szerepet játszott a megélhetésben a kiskert, a telek, a mezőgazdasági és kistermelésből származó jövedelem. Csakhogy aztán az egyedül maradt idős és többnyire beteg embernek lassan jártányi ereje sem maradt, otthonba kellett vonulnia. E boldog-boldogtalan rezervátumokban természetesen illendő jó képet vágni mindahhoz, ami körülveszi az embert. Hiszen valóban nem lehet másokkal összezárva folyton a bajt meg a bajt mesélgetni, ha nem akarják előbb-utóbb mélyen megvetni egymást a szobatársak. A türelmesebbek és bölcsőbbek felismerték, hogy nem lesz jobb és szebb az élet búnak engedett, ősz fejektől! Hát ezért kell, ha csak lehet – tudja sok pozitív gondolkodású idős ember – derűs lelkiállással szembenézni a halállal is.

De lehozhatjuk az otthonokba akár a mennyországot, olyan jóságos angyalokkal, amilyenek a kedves és fáradhatatlan nővérek, az sem lehet már igazán jó az idős, fáradt, beteg, csalódott, elfásult lelkeknek.

A testi-lelki bajokat mégis inkább itt, az otthonokban lehet elviselhetőbbé tenni.

Ki is tehetné jóvá a rosszkedvet, a jóvátehetlenül elrontott családi múltat? A folyamatos veszekedéseket, megszegyentítő gyűlölködéseket. Mégis, hova vágyakozzon az ember, ha nem a múltba, mikor a jövő szinte kézzelfogható közelségbe került s az idős ember számára azonossá válik a halállal. És ki segíthet szembenézni a halállal, a magára maradt gyöngye embernek? „Hol a párod, ejesett?” – hallottam egy nénitől. S miközben cipőjét kereste az ágy alá hajolva, halott férje nevét emlegette.

Hiszen nincs meg a párja, valóban nincs vele, akit szeretett, szeret és szerethetne. Hogy itt van a kommunisták és a papok ígérte mennyország? Itt van? De nincs itt a fia, lánya, unokája. Csakhogy gonosznak nevezte őt az édes gyereke, érthetetlen, hogyan eshetett meg övele ekkora csúfság. Nem érti, miért könnyebb gyűlölni őt, az öreget, aki egész életében adott és adott, mégis eltették az útból, bedugták „ebbe a kényelmes elfekvőbe”. „A nővérek, a vezetőik mind nagyon jók, tiszteletre, sőt szeretetre méltóak. De Isten bocsássa meg, mégis idegenek.”

Akár bevallja, akár nem, a többség nyíltan vagy titokban hazavágyik a saját, gyakran jóval szegényesebb otthonába. De már nincs meg a lakás, a ház, a kert, az otthon. Mégis nehéz elfogadni, sőt megszeretni ezt a helyzetet olyan természetesen, ahogy kellene. A belátás, az elfogadás sokat javíthatna a helyzeten, feloldhatná komor hangulatát, állandósult rosszkedvét, de hetven-nyolcvan évesen nem könnyű változni, alkalmazkodni. Kutathatjuk a külső és belső okokat, árnyalhatjuk a sokrétű és igen egyszerű igazságot, hogy miért is lettek ezek az idős emberek számkivetettek, a megalázásoknak és szétszóratásoknak milyen csapásai

érték a magyar népet az elmúlt négy-öt évtizedben, miért vették el tőlük a házukat, földjüket, jószágaikat az urak, s miért nem tudták kivárni öregeik halálát az édes, de túl gátlátalan gyerekek, miféle nemzeteket legyűrő érdekek kényszerítették rá a túlzott iparosítást Magyarországra s űzték el földjéről és terelték városi lakótelepekre a parasztokat. Felborult a világ, felborultak az erkölcsök, igen változatos alakot öltöttek a kicsi és nagy szemforgatások. A vesztes háborúknak ugyanúgy elsősorban a szegény magyar nép lett a kárvallottja, ahogy a vesztes forradalmaknak és szabadságharcoknak meg a győztes ellenforradalmaknak. S békében is, amikor folyton alacsony bérért kellett húzni az igát, amikor lehetett volna élni az elképzelt boldog életet – lehetne élni? –, a szórakozás, a fogyasztás, a hedonizmus és az eféle magatartással járó, kabarékon gyarapodott műveletlenség mintáit követve tömegesen válnak, bomlanak családok, magukra maradnak otthonba adandó idősek és gyerekek. Törődjön velük az állam, a társadalom! Nem kell, hogy bombák hulljanak az égből, elvégzi iszonyú pusztításait az értetlenség, az alkohol, a bűn, a kölcsönös gyűlölet, az öngyilkosság, a válásokkal együttjáró gazdasági ellehetetlenülés, a gyerekszeretet hiánya. A „könnyebb, boldogabb”, végeredményben felelőtlenebb élet hajszolóra előbb-utóbb visszahull minden vétek? Nagyobb baj az, hogy a rossz példák különösen ragadósak, nemzedékről nemzedékre szállnak s pusztító férgökként rágják életünket, emésztk jövendőnket. Ha házasodnak egyáltalán a fiatalok, az „éretlenek”, gyakran tíz-tizenöt éves késéssel teszik. Jó üzletté válik a családalapítás? Ad a kormány, ha késve is, amennyit még nem adott? Üresen állnak a megfizethetetlen lakások? És micsoda palotái épülnek a bol-

dogságnak-boldogtalanságnak! De a szaporodásból kimaradt évek, évtizedek alatt – ha még nem nagyon vak – az egyensúlyát veszített nemzet megpillanthatja jövőjét a gödör fenekén. Vádolhatjuk elkövetett bűnei miatt a múltat s múltak hatalmi rendszereit és gengsztereit, ha milliók és a magukra valamit adó költők is úgy érzik, hogy e világ túl sanda zsvajából nem éltető sugár, nem hit, nem *emelkedő nemzet*, hanem érthetetlen, lesújtó sötétség támad.

Az otthonokban feltűnően sok a nő. Az országos átlagnál is jóval több az idős asszony, mint a férfi. A kilencvenes évek közepén Magyarországon 1000 férfira 1550 nő jutott a hatvan éves és annál idősebb korosztályban. A 80-84 éves korcsoportban legalább két nő jutott minden férfira, olvashatjuk Kapitány Gabriellától, *Az időskorúak helyzete a kilencvenes években Magyarországon* című KSH-kiadványban. Az elöregedési folyamat az első népszámlálás óta (1870) folyamatosan emelkedik, „*de csak a legutóbbi négyöt évtizedben értékelhető kifejezetten negatív tendenciaként*”. A két háborús veszteség ellenére az ország népessége 1910 és 1960 között 30 százalékkal emelkedett, ugyanakkor a termékenységi mutatók folyamatosan és erőteljesen romlottak. „*Míg 1910-ben még több mint négyszer annyi gyermekkorú élt hazánkban, mint amennyi időskorú, addig 1960-ban a 15 éven aluliak száma már nem érte el az időskorúak számának kétszerését.*”

A legutóbbi évtizedek negatív tendenciáit a hatvanas-hetvenes évek népesedéspolitikai intézkedései csupán átmenetileg lassították, ugyanakkor a halálozási arány folyamatosan emelkedett. A népesség fogyása a nyolcvanas években következett be és azóta megállíthatatlannak tű-

nik. A magyar népesség jelentősen előrepszik. Az időskorúak hányada az 1960-as 14 százalékról 1990-re 19 százalékra nőtt, a gyermekkorúaké viszont ugyanakkor egynevedről csaknem egyötödre esett vissza.

A KSH 2001-es adatai szerint 2001 januárjában 10 millió 198 ezren, 1990-ben 10 millió 375 ezren voltunk. Tíz év alatt 177 ezerrel lettünk kevesebben. 1980-ban 10 millió 709 ezren voltunk. Húsz év alatt 611 ezerrel csökkent Magyarország lakossága.

Igaza van Fekete Gyulának, aki a demográfiai vitákban három Don-kanyarnyi magyar elvesztéséről szólt.

***

„Mi lesz a magyarsággal?” – jajdult fel Fülep Lajos zengővárkonyi lelkész az első világháború után, a világválság első évében. „A halálozások száma ijesztően nő a születésekeivel szemben... Nem helyi probléma ez ma már... Mérlegünk naponta veszteséggel zárul számbeli, anyagi, erkölcsi tekintetben.”

Kiss Géza kákicsi lelkész az 1937-ben megjelent *Ormányság* című könyvében a német birodalmi előretörés és nemzetpusztító egykézés ellen dörgött:

“Nyíljanak meg a szemeink, lássuk meg, hogy halálra ítélt nép vagyunk... Határozott programmal mentsük meg a magyart és hódítsuk vissza számára ezt az országot, amely földben, anyagi és szellemi hatalomban és vezetésben... kicsúszik kezéből. Van-e idő? Holnap meghalunk, ha ma nem cselekszünk... ha itt elveszítem a csatát, Drávától föl Budáig olyan szilárd nemzetiségi tömb épül ki, amely megpecsételi a Dunántúl sorsát. De a Dunántúl elvesztése után Magyarország sincs többé. A majd 250 évre visszanyúló magyarírtó elgondolások végzetes gyümölcsei ma kezdenek ér-

ni. Kiváló és évszázadokra előrelátó volt a haditerv, ami ellen – ha elkésve, ha az utolsó órában is, de meg kell tennünk a védekező hadmozdulatot. Ha valahol, itt nem a nagybirtokelmélet vitáiról van szó, hanem arról, hogy meghalunk, ha vakon és gyáván engedünk nagy magyar területeket szemünk láttára kihullani kezüinkből. Mi, a kisemizett magyarság vér szerinti utódai a sír szélén újra világá kiáltjuk ennek a népnek...jajszavát:... a virágzó magyar terület idegenek uzsoraterületévé züllik... idegen impérium... egycsapásra eltörli a vidék magyar jellegét.”

Kiss Géza ugyanúgy a nemzet felelősségtudatát akarta felébreszteni, ahogy Fülep Lajos. A zengővárkonyi lelkész cikksorozata a magyarság pusztulásáról a Pesti Naplóban jelent meg 1929-ben. Ráirányítja a figyelmet az egyke okaira, egyebek között a birtok mgosztásától való irtózatéra, melynek következtében egész falvakat vesznek meg, különösen a németek. Így „a magyar nép lába alól elmegy a föld, a földről elmegy a magyarság – mi marad a magyar nemzetnek?” Az egykés világ alapja – írta Fülep – „...az önzés, hitetlenség, minden szent dolgoknak, eszménynek, szándéknak megcsúfolása, a kényelemben, fényűzésben, gondtalanságban élni akarás, nem törődés semmi egyébvel e világon, vagy egyenesen üldözése a másfajta, a szellemi és erkölcsi fejlődést szolgáló törekvésnek: az egykés világ közömbös a közügyek, a nemzet, általában a magyarság...íránt... türelmetlen a lelkiismeret és az erkölcsi eszmélet legcsekélyebb megmozdulásaival szemben.”

Az „...egyke és sivár bűn, öngyilkosság, lelki restség... (József Attila) a huszas-harmincas évek óta nemcsak az Ormányságban végezte el nemzetpusztító hadműveleteit. Az igazi tragédiát azonban nem az elnémetesedés, hanem az

elcigányodosódás okozza. Mennyi lehet a magyarság lélekszáma a világon? 15 milliót szoktunk emlegetni, de nem vagyunk többen összesen 12 milliónál. És milyen a magyar népesség etnikai összetétele! A tízmillióból nyolcszázezer a cigány ember. Az Ormánság félezer négyzetkilóméterén ma csak annyi ember él – 18 500 – amennyi két évszázaddal korábban. De itt a lélekszám fele cigány.

Ez önmagában nem baj. Csakhogy a földek ugyanúgy nincsenek megművelve, ahogy az emberek. Van viszont dologtalanság, munkanélküliség, van segély, van alanyi jogon családi pótlék. És van kocsma, van bűnözés, van súlylyedés.

Miről szólnak hát az országos statisztikai adatok, amikor például azt írják, hogy a magyarok lélekszáma 2001-ben 35 000-rel csökkent? Vagy miről szól az élveszületések száma? Ez a szám 2001-ben 97 000. S ennek 30,3 százaléka házasságon kívül született gyermek.

Milyenek a házasságon kívül nevelkedett gyerekek? Milyen fiatalokká, milyen felnőttekké válnak? Önzők lesznek, haszonlesők, gyengék, hazudósak, munkakerülők, drogosok, torzak? Önzőbbek a mai rossz családok gyerekeinél? Hogyan éreznek és gondolkodnak apjukról, akit talán nem is láttak, vagy anyjukról? Elemi családi, közösségi élmények híján ebben a gátlástalanul elszabadult keverék világban, ebben az ázsiai amerikanizálódó fogyasztói társadalomban felnövekedve szegényen is a hedonisták útját járják? Vagy jobb-e az, ha azt mondja apjának a felnőtt gyerek, nem megy vele a telekre, mert nem ér rá. Ahelyett anyjával templomba megy, s gyónik is, áldozik is, meg a telek is kell neki minél előbb.

A gyerekek kapzsiságát és nemtörődömségét e kései ma-

gyar vadkapitalizmus gátlástalanul szabadjára engedi. Gyakorlatilag nem jut megfelelő törvényes védelemhez a szülő, aki a gyerekei javára lemond a vagyonáról, hiába állapotodnak meg meghatározott évjáradékban, a gyerekek nem hajlandók folyósítani a megállapodás összegét, inkább munkanélkül maradnak.

Kérdezzük-e ezek után, hogyan gondoskodnak majd megöregedett apjukról a csonka családban felnövekvők, akiket különélő anyjuk nem csak sértettsége okán uszít a másik ellen, hanem a lakás megszerzésének szándéka vezérli cselekedeteit? Az sem lehetetlen, hogy a türelmetlen örökösök, a viták elfajulását elkerülendő, hidegvérrel megölik apjukat, majd elássák a kertben, ahogy azt a hírekben szereplő apagyilkos tette?

Az orvostudomány meg az orvosok jóvoltából, és az anyagi lét javulása következtében növekszik az idősek száma és átlagéletkora. Hát ha még a fegyverkezési kiadások milliárdjait a csöndesen dolgozó kutatók és gyógyítók használhatnák fel az egészségügy rendbe tételére! Vagy ha legalább megfékezhetnénk a dühöngő műveletlenséget! Rengeteg a beteg, rengeteget dolgoznak a lelkiismeretes orvosok. Kevesebb gyerek születik, csökken a keresőképeselek száma, csökken a társadalom eltartóképessége. Rossz az elosztás, kiáltóan rossz, több pénz kellene az emberhez méltó életkörülmények megteremtéséhez. Az önkormányzatok nem tudnak elegendő pénzt költeni megfelelő idősek otthonainak építésére. A magánvállalkozásként, üzleti alapon épített otthonok igen drágák, a szegények nem tudják megfizetni a minőségi férőhelyeket, a szociális elképzelés itt is csorbát szenved, visszájára fordul. Gazdagok jutnak

sokak pénzén jobb helyekhez, s nem zavarja őket, hogy nem jutnak be az égi mennyországba, ha itt van a földi. A szeretetszolgálat vezetője is elégedetlen.

***

Kodolányi János leírta, hogyan pusztított Dél-Baranyában az egyke és gróf Zichy János mondta ki, hogy *hiábavaló minden külső revízió belső revízió nélkül... „Az Isten szent szerelmére, lássák be végre – idézi Fülep a grófot –, hogy nem lehet talpra állítani ezt a leamputált nemzetet, ha minden évben mi magunk engedünk belőle leamputálni húsz-ezer embert... Húszezer magyar évente – nyolc-tíz magyar falu évente!... Tessék csak elképzelni, milyen országos fölháborodás volna, ha – mondjuk – egy újabb Trianon ma, de nemcsak ma, hanem minden évben húsz magyar falut hasítana le a mi magyar hazánkról... „*

1929-ben évente húszezer ember a magyar fogyás listáján? Hol van az már!

Fekete Gyula 1983-ban a Tokaji Írótabor vitáján a teljes népesség fogyásával kapcsolatban elmondta, *„már nincs olyan belátható jövőnk, amikor ez a minusz pluszra válthat”* Az 1979-ben készített demográfiai előrejelzés szerint *„gyorsuló ütemben fogyunk, az előre jelzett évi fogyás 2015-ben már 54.000, és ettől kezdve minden évben egy Veszprém nagyságú város eltűnik a magyar térképről”*

Ha csak nagyobb életképességükkel, szaporodási kedvükkel és családszeretetükkel a cigányok nem segítenek...

*„Kialakult nálunk a... kannibálszemlélet – írta Fekete Gyula Véreim magyar kannibálok című kötetében—: **zabáljuk fel a gyerekeinket, annyival is jobban élünk! Ez a lényege. Például: nem az a baj, ha fogyunk, hanem az, hogy nem egyenletesen fogyunk. Vagy egy másik példa e kannibál-***

szemlélet fő tételeiből: a minőség a cél, nem baj, ha 9 millióra fogyunk, végeredményben nem az a fontos, hányan vagyunk, hanem az emberi minőség a lényeg”

1981. november 14-én Varga Domokos az Élet és Irodalom Népesedési gondok című vitaindítójában figyelmezteti a magyarokat. „Évszázados távlatokban azt sem zárhatjuk ki eleve az eshetőségek közül, hogy mi magunk jutunk el egyszer a fokozatosan asszimilálандók helyzetébe, ahogy a határokon túli magyarságot ez a sors részben már el is érte.”

Kevesbedik a gyerek, sokasodik az öreg. „Veszünk, enyészünk, olvadunk” – írta Arany János Az utolsó magyar című töredékében, s a bajok elsőrendű okát így látta: „A nyáj, a csorda összetart. / Csak a magyar húz szanaszét, / Amennyi törzs, megannyi nép!” Nemcsak kevesebben vagyunk, az 1870-es első népszámlálás óta nemcsak az öregek száma növekszik folyamatosan, veszedelmesen romlik emberi minőségünk is. Már napjainkban – s nem évszadok múlva, ahogy Varga Domokos még optimistán remélte – így jutunk el „a fokozatosan asszimilálандók helyzetébe” Nemcsak úgy, ahogy a határokon túli magyarság, hanem úgy is, mint Szent István hűséges örökösei: akkor is befogadunk és dédelgetünk mi minden nációt, minden idegent, ha a saját hazánkban is folyamatosan a fejünkre szarnak. S “Nem rúg vissza, csak búsan átkoz...” a magyar. Szégyellheti is magát, ebsorsot érdemel az ilyen alja nép!

***

Jakabffy László tanár úrtól hallottam, hogy a biharmegyei Érszalacs községhez tartozó Ottomány falu iskolája felvette Szentjóni Szabó László nevét. A tanulók büszkék lehetnek falujuk szülöttére. Nagy viszont a baj, ugyanis az első osztályba mindössze hét gyermek jár, és ebből öt cigány.

– Mi lesz, ha majd az ottományi cigányság – egyébként teljesen jogosan, mint 100 éve a románok – az anyanyelvi oktatást fogják igényelni?

Érszalacs község elöljárósága 1998 augusztusában lármafát állított a falu határában – folytatta Jakabffy László, akivel 2002 nyarán a nagycsaládosok pécsi kongresszusán beszélgettem.

A lármafával a község és az Érmellék magyarságának figyelmét arra akarták felhívni, hogy ma már nem külső veszedelem fenyegeti a magyar társadalmat, hanem egy igen súlyos belső veszély. Ez az igen alattomos kór vezetett az öregedő társadalomhoz, a magyarság pusztulásához, amely kifejeződik a családalapítás és utódvállalás hiányában, a mértéktelen szeszfogyasztásban és az öngyilkosságban.

Mióta Érszalacson felállították a lármafát, az öngyilkosságok száma csökkent. A korábbi négyel-ötten szemben 2001-ben „csak” két öngyilkosság volt, az idén még egy sem...

A Kossuth rádióból Jakabffy László is hallott az anonim szülési lehetőség bevezetéséről, mint intézményről. A magyar kormány a csecsemőgyilkosságok megfékezése érdekében jogilag óhajtja szabályozni mindazon anyák és csecsemők helyzetét, akinek gondozását szülőanyjuk különböző okok miatt nem tudja vállalni.

A rádióműsorban hosszasan taglalták az ily módon terhesnek nevezhető anya magányosságát. Aki szégyenli, és ezért titkolja terhességét... Nem tudja senkivel megbeszélni gondját... Környezetétől akarja eltitkolni, hogy gyermeket vár... Az érvényben levő törvények szerint a szülőanyát és gyermekét nem fogadják be a szülőotthonok. Az ilyen anyákon segíteni akaró alapítvány közölte a telefonszámát

is. A törvénytervezet értelmében a gyermekét nem vállaló anya szülés után névtelenül elhagyhatja a szülőotthont.

Dicséretes kezdeményezés.

De ne csak törvénycikkelyekkel próbáljunk hiányosságaink ellen küzdeni. A harmadik évezredben igazán ne legyen szégyen a gyermekszülés. Még akkor sem, ha az anya nem vállalja gyermeke felnevelését.

Sok gyermektelen házaspár örülne, ha minél hamarabb, sok-sok utánajárás nélkül adoptálhatna gyermeket.

A második világháború után a németseg felismerte, hogy nem bírja másképp kiheverni a második világháború okozta nemi aránytalanságot és az azt követő népességcsökkenést, csak akkor, ha a nők egyedül is vállalják az anyaságot. És vállalták. És a németek újra megerősödtek, újra nagyok lettek.

(Közbevetőleg: a németek olyan nagyok lettek – hallhattuk szintén a Kossuth rádióból –, hogy manapság 2 millió idős német ember házigondozását elsősorban kelet-európai vendégmunkások segítségével oldják meg. Ők havi 200 ezer forintot és teljes ellátást adnak annak a magyar nőnek, aki tisztességesen elvégzi az otthongondozás szükséges feladatait. Közeli ismerősöm havi nettó 100 ezer forintot, teljes ellátást és sok szép ajándékot kap Bécsben, ahonnan havonta egyszer hazajön 3-4 nap szabadságra. Legkedvesebb magyar nótája régi dal, így kezdődik: *Leszek a cselédje...*)

Hogy a háború után a német nők egyedül is vállalták az anyaságot? Igaz, hogy a gyermeknek szüksége van mindkét szülőjére, de még mindig többet ér egy nagyszülőkkal családi harmóniában, anyával nevelődő gyermek, mint ha nem lenne.

Tudjuk-e, hány magyar nagymama korú nő vágyódik unokára? Hány idős házaspárnak aranyoznák be az életét az unokák?

Sosem felejtem el annak a pocakját maga előtt toló kismamának a huncut és didalmas mosolyát, aki mert szakítani a megrögzött családi és társadalmi előítéletekkel – mondta Jakabffy László, aki maga is nagypapa korú férfiú.

Valóban több lármafa kellene. Többet kellene lármáznunk a magyar létünket veszélyeztető kórokozók elhatalmasodása ellen. Szakítani kellene előítéleteinkkel. Ne legyen szégyen a gyermekvállalás, ne legyen sajnálatra méltó a nagy család.

Merjünk utódokat vállalni, ahogy azt őseink tették. Kihevertük a tatárjárást, a törökdúlást, megannyi járvány és háború okozta veszteségünket. Ezer évig megmaradtunk. Most fogunk összerogyni?

***

„Az ember számára az a legrosszabb halál – írta Hemingway –, hogy elveszíti, ami középpontja volt az életének, és ami azzá teszi, ami. Nyugdíjba vonulás: a nyelv legvisszataszítóbb szava. Akár úgy választja az ember, akár a sors kényszeríti rá, visszavonulni és feladni addigi elfoglaltságait – azokat az elfoglaltságokat, amelyek azzá tesznek bennünket, ami vagyunk –, egyet jelent a sírba szállással.”

Hemingway amikor úgy érezte, nem tud tovább írni, véget vetett az életének. A munka az ember önmegvalósítása, az élet elsőrendű értelme, az élet folytatásának természetes lehetősége. Simone de Beauvoir *Az öregség* című remek könyvében idéz egy munkást, aki azt mondta: *„Szeretnék 100 esztendőig koromig dolgozni. Amikor az ember megöregszik, a munka tölti be a semmit. Volt idő, amikor alig*

*vártam, hogy pihenhessek, most meg boldog vagyok, ha dolgozhatom, mert a munka tölti be az ürességet.” Illyés Gyula is azt vallotta: „Az életnek a tevékenység ad értelmet.” Az a legnagyobb probléma, nyilatkozta az író: *hogyan maradjanak benn a társadalomban az idős emberek, akik a nyugdíjazásuk miatt kénytelenek voltak átadni a helyüket másoknak.**

Hogyan őrizhetnék meg az idősek mindhalálig az élet értelmét, akkor is, ha abba kell hagyni a mindennapi munkát?

Anyám is napról napra az élet értelmét kereste, azért dolgozott a kertjében utolsó pillanatáig, ereje fogytáig. Sok vevő el-csodálkozott a házán, háza tisztaságán. Hogyan tudta ilyen csodálatos rendben hagyni maga után?! Ő ültette azt a két hatalmas, sárgán virágzó krizantémbokrot is, jobbra és balra a bejárati lépcsőhöz. Mi haszna rózsáinak, krizantémjainak? Felmérhetetlen a hasznuk. Kéznel van a virág. Vihetjük a csokrokat szétszórt családuink szaporodó sírjaira.

Milyen jó, hogy anyám hazamehetett, az otthonában halhatott meg!

Az idősek bármivel is foglalják el magukat, tevékenynek kell maradniuk. Minél tovább.

„Az öregemberek sorsa kevésbé volna kétségbeejtő, ha a költségvetésben rájuk fordított összegek nem lennének olyan nevetségesen elégtelenek” – írja eléggé nem dicsérhető könyvében, Az öregségben Simone de Beauvoir. „A nyugdíjas, aki nem ihat egy pohár bort barátai társaságában, akinek nincsen saját otthona, sem egy kis kertje, amelyet művelhessen, pénze, amelyen megvehesse az újságját, nem annyira a fölös szabad idő miatt szenved, mint inkább

*azért, mert nincs módja ezt a szabad időt hasznosítani –
egyszóval a lesüllyedése miatt”*

Ha ez igaz, vagy igaz volt a hatvanas évek Franciaországában, mennyire igaz nálunk, Magyarországon, ma is, amikor a multik haszna annyira előbbre való mindennél, hogy még a munkanélküliek és a nyugdíjasok gondjának-bajának orvoslását is tőlük várja a kormány.

Nem kell ahhoz gerontológusnak lenni, hogy belássuk: az idős emberek – elsősorban a szegények, a szakképzetlenek, a magasabb iskolákat nem végzettek – munkátlan-ságra vannak ítélve, s ez a helyzet sietteti testi-lelki hanyatlásukat. Habár Magyarországon is túlzásnak hangzik az öregek társadalmát „elfekvő”-nek minősíteni, itt is van e túlzásban némi igazság.

*Öregnek és szegénynek lenni még a bölcs számára sem el-
viselhető,* írta klasszikus filozófusokra utalva Beauvoir, s hozzátette: *„Nincs még egy olyan téma, amelyben ilyen nyil-
tan mutatkozna meg öröklött kultúrának orcátlansága”* Magyarországon is „akadnak” öregek, akik inkább választják a halált, annyira elviselhetetlennek érzik helyzetüket.

1999-ben hazánkban összesen 3328-an követtek el öngyilkosságot, 2000-ben 3269-en vetettek véget önkezüikkel az életüknek. Háromszor annyi férfi végzett magával, mint ahány nő. Legtöbb öngyilkosságot, 462-őt a 45-49 éves korosztályban követtek el. Témánk szempontjából az idős korcsoportok kívánnak nagyobb figyelmet. A 70-74 évesek közül 2000-ben aránytalanul sokan, 233-an ölték meg magukat. A férfi öngyilkosok száma kétszerese a nőkének. A nyolcvan év felettek korcsoportjában az öngyilkosok száma 263, vagyis növekvő. (Itt az egyedüllét, betegség, fölös-legesség-tudat, kilátástalanság, a fiatalabbaknál az elme- és

idegbajon kívül családi viszály, szerelmi bánat, alkoholizmus, bűncselekmények elkövetése szerepel a fontosabb okok között.) A férfi és nő öngyilkosok aránya a legidősebbek korcsoportjában csaknem kiegyenlítődik.

Gergely Mihály *Röpirat az öngyilkosságról* című, tabukat döntögető könyvében, 1979-ben felfigyelt rá, hogy a magyar öngyilkosságok száma évtizedekre visszatekintve 3000 felett állandósodott, biztosítva számunkra a szégyenletes világelső helyet. Gergely Mihály két-három évtizeddel korábbi tapasztalatai ma is igazak: *„az öngyilkosságot elkövetők és megkísérlők többségének nagyon alacsony szintű az önismerete, műveltsége csekély, felszínes, s ez a tény mindannyiuknál szerepet játszott abban, hogy nem voltak képesek eligazodni az öngyilkossághoz elvezető összeütközések sorozatában, a végső lökést megadó konfliktusban.”*

Az öngyilkosságok elkövetésének módja szerint ma is az akasztás, a zsinogelés áll az első helyen. Régi, ostoba, különösen megszégyenítő, megvetésre méltó módszer...

Kincsesbányaként kellene élnünk

DR. PROFESSZOR IVÁN LÁSZLÓRÓL ÉS AZ IDŐSEKRŐL

Az érdeklődő figyelem állandósult. Nem a test, a lélek izzott enyhe bódulatban, de betegségnek nyoma sem volt. Hanem a szellem finom kis spiccességét nem is tagadta volna senki. Tetszett az előadás.

A Semmelweis Egyetem Nagyvárad téri, zsúfolásig megtelt dísztermében és előterében összesen körülbelül kettőezeröttszáz, vagy egy kicsit annál is több kíváncsi lélek csüngött a professzor szavain, mondatain, gondolatain. Sugárzó személyiségén.

Több mint öt év óta sok jó gondolat hatja át a tömeget a Batthyány Strattman László Idősek Akadémiáján. A tömeget? Nem, hanem a kereső, valahova húzó lelkeket, az egyedüli példányokat. Valamennyien átélték, hogy mit is jelent tartozni valakihez, valamihez. Az összetartozás kiegyensúlyozottabb életet, megnyugvást, közös örömet okozott, arra a három órányi időre mindenképpen, amit együtt töltöttek el.

– Ez valóban felemelő! – villant össze egy-egy tekintet az előadó gondolatköreinek hallatán.

– Gondolják el – hiszen látják – és ne felejtsek el soha, hogy *én* – nyomta meg a hangsúlyt Iván László, hogy sugárzó személyiségével öntudatra ébressze hallgatóit –, tehát *én*, aki másfél méterrel belelógok a világmindenségbe...

A hangsúlyozott „*én*” itt azt jelentette: vedd magadra ezt az *én*-t! Azonosulj! Gondolkodj! De úgy, hogy *te magad légy*. Fogadd el magadat, békélj meg, békélj meg a másik

emberrrel is, értsd meg, habár nem egészen úgy gondolkodik, mint ahogy te. A kölcsönös megértés és megtartás segíthet rajtunk, magányos, egyedül álló, társakra vágyakozó emberi lelkeken.

– Igazán csak az tudja, hogy mennyi értéket halmozott fel idős diákjaiban a professzor, aki eleitől fogva hallgatja az előadásait – súgta a szomszédom. – De magát most látom itt először – tette hozzá, miközben az előadó éppen megköszönte a közszolgálati televízió jelenlétét, egész évi munkáját.

Dr. Prof. Iván László 2003-ban hetven éves. Annak a fáradhatatlan embernek, aki az életét tette fel az időskorúak ügyére, egészségi állapotuk megőrzését és javítását célzó program megszervezésére, vajon megköszöni-e valaki a munkáját Magyarországon?

A magam részéről úgy próbálok köszönetet mondani neki, hogy felkerestem munkahelyén, a Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Karán, a Kútvölgyi Klinikai Tömb hatodik emeleti kis szobájában, és amit pályájáról, az idősekért végzett munkájáról megtudtam tőle, s könyveiből is – a *Ne féljünk az öregedéstől* és a *Gerontológia a gyógyszerárban* című köteteiből –, igyekszem azt hitelesen továbbadni.

***

– Benne volt a levegőben már 56-ban, hogy az idősekkel kapcsolatos kérdésekre jobb válaszokat kell találni Magyarországon is. Az európai szervezetekben már akkor beszéltek róla, hogy az élethosszig tartó tanulásnak a jövőben milyen fontos egészségmegőrző feladata lesz.

Iván László 1958-59-ben kezdett komolyabban foglal-

kozni az idősödés problémájával. 1957-ben került a Budapesti Orvostudományi Egyetem Balassa utcai Neurológiai és Pszichiátriai Klinikájára, ahova Nyírő Gyula, a klinika akkori igazgatója hívta meg.

– Ötödévesként két tárgyból szigorlatoztam Nyírő Gyulánál, a „székely jóistennél”. Magas, csodálatos ember volt. Egész életemben emlékezni fogok az ő sugárzó példájára, kitűnő mesteremre.

A vizsgaeredmények ünnepélyes kihirdetésekor Nyírő professzor azt mondta tanítványának az egyetem nyilvánossága előtt:

– Fölveszlek munkatársamnak.

A tanítvány büszkén kihúzta magát, s azt felelte:

– Professzor úr, köszönöm ezt az óriási megtisztelést, de én a pszichiátriához csak amatőrként szeretnék érteni.

A mester megdöbbenése is óriási volt. De ő is kihúzta magát, s azt felelte:

– Nem baj. A klinika kapuja előtted bármikor nyitva áll.

S aztán a sors már a következő májusban azt akarta, hogy azon a „nyitott kapun” mesteréhez menjen a tanítványa. Mintha ürügyre is szükség lett volna, magával vitte unokatestvére kilenc éves kislányát; elesett a gyerek, beütötte a fejét, ájulások rosszulletek gyötörték. A „székely jóisten” ott állt igazgatói szobája ajtajában, s rámutatott a látogatójára:

– Jössz, Laci?

A tanítvány bólintott, Nyírő professzor pedig odaszólt a titkárnőjének:

– Irénke, Iván Laci szeptembertől nálam dolgozik.

Nyírő Gyula aztán beosztotta tanítványát egy tapasztalt

tanársegédhez, akihez a szemészeti klinikára kellett átjárnia konziliumokra.

Iván László már kezdetben, majd később ideggyógyász szakorvosként felfigyelt rá, hogy a szürke hályog miatt megoperált idős embeknél zavartságok, nyugtalanságok, deliririumok robbantak ki a műtétek után. Nem tudták megmagyarázni a szokatlan jelenségek okát.

Akkoriban még tíz-tizenként napig feküdni kellett a betegnek, még nem léteztek a mai műszemlencsék, amiket a szürke hályog eltávolítása után ma már olyan csodálatosan helyeznek el, hogy a látását visszanyert beteg a műtét után azonnal távozhat.

Az ötvenes évek végén a szemműtétek után fény- és zajmentes helyen 10-12 napig feküdtek tehát a betegek. A fiatal ideggyógyász a szakirodalomban is választ keresett kérdéseire és tapasztalataira, arra ugyanis, hogy a sötétségben tartott idősök miért válnak olyan zavartakká. S így jutott el a szenzoros depriváció jelenségéig. Ezekkel a jelenségekkel Nyugaton már akkor komolyan foglalkoztak, s a vizsgálatok azt jelezték, hogy ha bizonyos ingereket megvonnak az emberektől – például a látás, a hallás, vagy a mozgás területén – akkor az agy ezekkel nem tud mit kezdeni, felborul az egyensúly és nem kívánt reakciók lépnek fel.

Említésre érdemes az is, hogy Iván László megtalálta Zsákó József pszichiáter leírását 1934-ből, ugyanerről a problémáról. A magyar pszichiáter több mint hetven beteg esetét írta le, olyanokét, akiknél szürke hályog miatt szemlencse eltávolítás történt. A kutatóorvos nyugtalanaságot, sőt elmezavart állapított meg a betegein.

Iván László gondolkodása tehát az ötvenes évek végén fordult az idős emberek problémái felé.

– Milyen befolyást gyakorol az idősödésre, mint minőségi állapotra a szenzoros beáramlás? Másképpen fogalmazva: a gyakorivá váló ingerszegénységnek milyen következménye, hatása van az idős ember egészségi állapotára?

Ezek voltak akkor az ő kérdései.

Lényegében ugyanennek a kérdéscsoportnak a másik részét is megvizsgálta Iván László, még a klinikán.

Lelkiismeretes orvos nem hunyhatta be a szemét az előtt, ami körülvette, amiben a betegeivel élt. Zárt ajtó, rácsos ablak, lefelé lógó kilincs... Ezek volt a kötelező állapot rögtön látható jelei Magyarországon s lényegében az egész világon. A zárt osztály mindenütt zárt osztály volt.

– Feltűnt számomra – emlékezik –, hogy mennyi súlyos belső probléma alakult ki az elmeosztály zártsága miatt! Külön voltak a nők és külön a férfiak. A hermetikusan elzárt világok irgalmatlan beltenyészete jött létre, aránylag túl sok öngyilkossággal. Akkor azt gondoltam, milyen igaza van Nyírő Gyulának, aki többször hivatkozott Oláh Gusztávra. Ő azt mondta: – Látják, ugye, hogy mennyire a cella teszi szükségessé a cellát. A zártság teszi szükségessé a zártságot...

S az ifjú doktor azt gondolta: – Ezen én változtatni fogok!

Prof. Dr. Iván László akkor már háromszoros szakorvos volt. A pszichiáter szakorvosi diplomáját 1961-ben, a neurológusit 1963-ban szerezte meg. A WHO-nak készített szakmai életrajza hét teljes oldalt tölt meg, nem is lehet itt részletesen felsorolni, hogy kicsoda is ő, milyen sok területen látott és lát el orvosi – különösen gerontológusi és geriatér szakorvosi – feladatokat. 1969 óta igazságügyi

elmeszakorvos, 1980 óta az orvostudomány kandidátusa, 1995-ben kapta meg (PHD) doktori oklevelét. Volt klinikai orvos, tanársegéd, adjunktus, osztályvezető klinikai adjunktus, tudományos főmunkatárs a gerontológiai központban, 1993-tól egyetemi tanár, intézeti igazgató, folytat klinikai gyógyító és tudományos tevékenységet, részvétele mindenkor meghatározó az egyetemen kívüli egészségügyi, egészségpolitikai munkában is, akár az Idősügyi Tanács Tagjaként, akár idősegeszségügyi miniszteri biztosként dolgozott.

***

1969-et írtunk, amikor kialakította az első – Magyarországon és Európában is első – nyitott ajtós elmeosztályt. (Ez nem volt azonos a Benedek István által vidéken kialakított „aranykettőccel”) A nyitott rendszerrel az első évben lecsökkentették az átlagos ápolási napok számát 60-70-ről 30-31 napra. A módszer következményeként tizedére csökkentek az öngyilkosságok.

Akkoriban már javában foglalkozott a szenzoros beáramlás problémájával és az idősök izolálódásával. Részenben testi fogyatékosá válásuk folytán – a látás, hallás és mozgás beszűkülésével –, másrészt szociális magukra hagyottságáról szerzett tapasztalataival megalapíthatta az első akutfelvételes geronto-pszichiátriai osztályt. Ez 1974-ben történt.

Már ez is történelem.

Osztályán belül bevezette a foglalkoztatást, melynek lényege: kis csoportokat ültetett össze a folyosón. A betegek kézimunkáztak, rajzolgattak, beszélgettek, társasjátékoztak. Vagyis: emberibben éltek. És Iván László aztán megcsinálta az első koedukációs osztályt. Egy kórteremnyi férfi és

egy kórteremnyi nő találkozott az ebédlőben, közös foglalkozásokon.

Már ez is történelem.

***

És az is része a történelemnek, hogy a szenzoros depriváció témakörében – hosszabb évek tapasztalatait leszűrve – először Iván László írt tudományos disszertációt, 1978-ban, *Az időskori szociális izoláció jelentőségéről* címmel. A teljesebb igazság felismerése a zártság tudatos elkerülésére ösztönözte a kutatót.

– Az emberi szenzoros deprivációnak az értelmezésével és befolyásolásának problémáival való foglalkozás vezetett oda, hogy lépésről lépésre kialakítottam a rendszerszemléletű idősödés normál és kóros folyamatainak értelmezését. S ezzel eljutottam ahhoz a ma már magától értetődő igazsághoz, hogy nincs két egyformán idősödő ember. Minél inkább idősödünk, annál jobban különbözünk egymástól. Részben a velünk hozott, genetikailag kódolt programok különböző ütemben fogynak az idősödés során, másrészt az életutak is alapvetően eltérnek egymástól. Ebben a holisztikus szemléletben benne van az is, hogy a megtermékenyüléstől kezdve esélyek és kockázatok arányának megfelelően marad fenn és boldogul az egyén, vagy borúl fel az egyensúlya. Másképpen fogalmazva: az örökítő anyagok által meghatározott alapprogramokkal való sáfárkodás dönti el, hogy az esélyek és kockázatok milyen aránya fog érvényesülni az életünk során.

Az első életharmadban meghatározó a szocializáció, vagyis az, hogy a tanulással megszerzett ismereteinkkel, végeredményben magunkkal, mihez tudunk kezdeni e világon. Eközben alakítva alakítjuk az IQ-val mérhető intelli-

genciánkat, eszességi tudásunkat, ugyanakkor az életút sajátos folyamatában az EQ-val mérhető tapasztalati, érzelmi intellektusunk is alakul.

Az idő csodálatos kincsesbányát érlel, az idősödés kincsesbányája mindenkié lesz, amennyiben jól használjuk a felhalmazott kincseket. Ha jól tudjuk összekapcsolni a nemzedékek közötti munkamegosztásból származó ismereteket és a tapasztalati élményekből származó bölcsességeket, akkor lesz a társadalom haladóvá, akkor lesz a rendszer hatékony, kreatív. Ezért fontos, hogy a nemzedékek ne egymás ellen, hanem egymásba kapcsolódva, egymást erősítve-segítve éljenek, működjenek. Legjobb óráinkban, tetteinkben és emberi vágyainkban valamennyien arra törekszünk, hogy ne hiányozzék világunkból a madáchi „összehangzó értelem”

* * *

Nagyon sok olyan új jelensége van a XX.-XXI. századnak, amelyek klasszikus fogalmakkal nem fejezhető ki. Iván László ezért, a jelentés további árnyalásáért vezette be a „társas-társadalmi” fogalmát, ahogy a „humán-geroökológia” elnevezést. Több nemzedék együttélésének vizsgálata, a dolog pontos nevén nevezésének szükséglete hívta életre ezt a fogalmat is. Kutatóként már több mint harminc éve hasonlította össze – biológiai, gazdasági és környezeti szempontból – Csengőd, Lajosmizse és Kiskunfélegyháza lakóinak életét, arra a kérdésre keresve a választ, hogy az adott feltételek együttesen hogyan hatnak az öregedésre. Az idő azóta megerősítette az akkor és ott szerzett tapasztalatokat, azt, hogy az alulterheltségnek lényegében ugyanolyan kóros állapot a következménye, amilyen a túlterheltségnek.

Ma már nemcsak azt mondjuk, amit 20 éve deklarált az ENSZ, hogy „*Életet az éveknek*”, és nemcsak a WHO által megfogalmazott eszméhez tartjuk magunkat, nevezetesen ahhoz, hogy az „*egészségesebb ember hosszabb életet él*”, továbbá nemcsak az egészségmegőrzés színvonaláról beszélünk, hanem az „*életúton keresztül fenntartható egészségről*”.

Nemes cél, hogy a fenntartható egészség kellékeit, feltételeit személyre szabottan kell nézni és támogatni. A „fűnyíró elvű” megközelítések bizonyos értelemben valóban fontosak, kijelölhetnek horizontokat, támaszkodási pontokat, hogy megfelelő kormányprogramokat és finanszírozási csomagokat lehessen készíteni. De ezek csak felületi dolgok, felületi kezelések lehetnek, ha nem válnak személyre szabottakká. Kinek jut a jóból, a segítségből, vagyis az egészségből, kinek nem jut. A társadalom, a politika, a szakma, az intézmények felelőssége nem hanyagolható el. Ugyanígy nem hanyagolható el az egyéni felelősség sem. Mindenki felelős a saját egészségéért is. Meg kell tanítani az embereket érték-kapacitásuk kihasználására. A tanulás holtig tartó folyamat. Hívjuk hát össze a jobb egészségre legjobban rászorult idős embereket.

Iván László fejében valahogy így született meg a Batthyány Strattman László Idősek Akadémiája. A névadó Batthyány Strattman Lászlót a „szegények orvosaként emlegetik”. Iván László példaképének tekinti őt és a legszociálisabb, legemberibb embernek nevezi.

– Ő nem „szociálisan érzékeny” volt, hanem tette, amit tennie kellett. Nem azt kellene már mondanunk, hogy mi ilyen meg olyan érzékenyek vagyunk szociálisan, hiszen a

gyilkos is érzékeny. Például érzékeny arra, hogy minél több pénzt szerezzen, minél gazdagabb legyen. Minél több pénzre van szüksége ahhoz, hogy minél több pénze legyen! Öncélja elérése érdekében „természetesen” gyilkol, nem riad vissza életek kioltásától sem. Hát ne szociális érzékenységről beszéljünk, hanem tegyük a dolgunkat. Ne felejtjük el, hogy az ember zoon politikon és homo societas, társas-társadalmi lény.

Már több mint öt éve valahogy így teljesedett ki Iván László emberi törekvése. Akkor azt gondolta, hogy mindazt, amit tudunk, amivel könnyebbé tehetjük kortársaink életét, el is kell juttatni az emberekhez. Azóta szeretné kialakítani a Batthyány Strattman László Idősek Akadémiája filiáit, öt régióban, az egész Kárpát-medence magyarságára kiterjesztve.

***

Az idősek akadémia létrehozásának gondolata mélyen gyökerezik az időben és térben. Valamikor, a budapesti akadémia létrehozása előtt több mint tíz évvel, Iván László minden héten elutazott Szombathelyre, ahol előadást tartott az ottani nyugdíjasklub tagjainak. Olykor ma is elutazik a „forráshoz”

Az idősek akadémiajának másik forrása a gerontológiai központban van. Mindig, mikor a doktor úr megírta a zárójelentést, fontosnak érezte, hogy tanácsokat adjon a távozó betegeknél.

Huszonöt évig dolgozott a Pszichiátriai Klinikán, húsz évig pedig – az egyetemen belül – a gerontológiai intézményben.

Azt mondta a betegeinek, jöjjenek be, s eleinte húsz-huszonöt embernek tartott egy-egy egészségmegőrző elő-

adást. A csoportos terápiát tulajdonképpen a kényszer diktálta.

– A gerontológiai központban már a második előadásom alkalmával nem fértek be a terembe. Körülbelül százan belül voltak, a többiek ott álltak az ajtó előtt, az utcán, egészen a pékségig nyúlt a várakozók sora.

Úgy vártak az emberek a jó szóra, mint a jó kenyérre. Iván László akkor megkérte az egyetem vezetését, hogy a Nagyvárad téri terembe tehesék át a helyüket.

– Én nem harcolok, én nem barikáder vagyok. Hanem azt szeretném, hogy mindenki érezze akadémiánk kisugárzását, közös csodánk emberi melegét.

***

Az idősödéssel kinél-kinél más-más mértékben jár együtt az elszigetelődés. Ha elveszti párját az „asszony vagy az ember”, ha megözvegyül a férj vagy a feleség, vagy bármilyen okból egyedül maradunk, a magányossá váló emberi lelket nagy fájdalmaknak teszi ki a sorsa. A magány nem azonos az egyedülléttel, a magányosság oldható. Valahova, valakihez tartozni kell. A magányosság oldása az idős ember számára létszükséglet. Valakit tisztelni kell, valakit szeretni akar az ember, valakire vagy valamilyen ügyre fel akarunk nézni, hogy ismét embernek érezhessük magunkat. Elmék vagyunk, nem vadak. Az emberszeretetnek és az istenszeretetnek ugyanaz a forrása. Vissza kell adni az embernek az önértekelő biztonságérzetét. Úgy kell eljuttatni az emberekhez az ismereteket, hogy az követhető élmény és felemelő hajtóerő legyen.

A televízió hatalmas erő, nem csak rosszra, jóra is fogható. Szerte az országban, az egész Kárpát-medencében sokan látták és hallották Iván László előadásait. Meghívták őt

Székelyudvarhelyre is, ahol megállapodtak Szász Jenővel, Székelyudvarhely polgármesterével és Finta Józseffel, a székelyföldi nyugdíjasklub vezetőjével, hogy ott is megalapítják a Batthyány Strattman László Idősek Akadémiáját. Dunaszerdahelyen, Szlovákiában is meg fogják csinálni, a Ferencesek segítségével szeretnék majd megszervezni Beregszászban is. Tárgyalt a professzor úr az újvidékiekkel is.

***

Mit is akar a tanító?

– Kincsesbányaként akarunk élni. Az időskor kincsesbányáját ma még nem használjuk ki semmilyen szempontból. Pedig nekünk mindenképpen el kell jutnunk oda, ahova Konrád Lorenz figyelmeztetése alapján eljuthatunk. Nem törődhetünk bele, hogy eljött az „érzelmek fagyhalála”. A nemzedékek között elmélyült szakadéknak szűkülnie kell a XXI. században. E szakadék felett át kell jutnunk egymáshoz. Nem kritizálnunk kell az utánunk jövőket vagy az előttünk járókat, hanem megérteni, megszeretni és megtartani. A legfontosabb dolog a kisugárzás. A lélek sugározni képes a jót, fényre vágyik, befogadja a fényt. A lélek nem szereti a sötétséget, szenved tőle. Legfontosabb a kisugárzás, az, hogy az érzésvilágunkba, gondolkodásunkba, magatartásunkba beépüljön a jóság, ahogy a komputervírus beépül a számítógépbe. Észrevétlen. De a szeretet sugara nem rombol, hanem épít, fejleszt, megerősít. Általa jobbá válnak az emberek. S ha önmagunkkal jóban leszünk, ha szeretjük magunkat, mint felebarátunkat, tapasztalni fogjuk: a szeretet nem fogy el soha, a szeretet végtelenül osztható. Ha jól bánok magammal, ha megértem és megbecsülöm magam, akkor a másik emberrel is jól bánok, akkor megértem és megbecsülöm őt is. Ha önmagam-

mal elégedetlen vagyok, ha nem tudok megbírkózni magammal, akkor nem tudok segíteni a másik embernek sem. Hinnünk kell az emberben. Az ember természeténél és eredeténél fogva jó. Éppen ez, a jósága teszi képessé a boldogságra. Még biológiailag is van boldogságállapot. Pszichológiai kutatások kimutatták, hogy a boldog emberek közös jellemzőkkel rendelkeznek. Boldogok a békességesek, akik békében vannak önmagukkal, és a legjobb értelemben szeretik önmagukat, mint felebarátjukat. A boldog emberek bizakodóak, ellenőrzik saját vágyaikat, ismerik saját képességeiket és lehetőségeiket, a korai szocializáció eredményeként nyitottabbak az átlagnál. A vizsgálatok azt mutatták, hogy a materializált értékek közül a pénz, a vagyon, a gazdagság nem függ össze meghatározóan az öregkori boldogsággal.

De a népességünk soha nem látott módon megosztottá vált. Érdekviszonyok és politikai jelszavak szabdalták nemzetünket. A pusztító csömör érdektelenségbe és önpusztító közönybe fordítja az életerőt. Egyszerre fogyó és előregedő néppé vált a magyar. Tragikus, hogy a természeténél fogva jó emberi tulajdonságok már kritikus helyzetben is csak eshetőségek – kultúra, gazdaság, politika éppúgy manőverezés csupán, mint az egészség, a jólét, a minőség és a szolidaritás. A mindennapi élet egyéni és közösségi minősége bomlott fel, az egymáshoz való viszonyunk, a közösséghez, intézményességhez, értékrendhez, erkölcsiséghez, végeredményben a világhoz való viszonyunk konfliktusa bontakozik ki.

Nemzedékek nőnek fel lelketlenítő, lélekölő szólamok hatása alatt. Fiatalok tömegei erősítik egymásban a min-

dennapi pesszimizmust, gépiesített robotszövegek játszanak rá az egykedvűség igen taszító és elkedvetlenítő világfájdalmaira, a rombolásig fajuló negatív indulatokra. Alattomosan ivódik belénk – a fertőzhetőkbé, az arra hajlamosokba, a védtelenekbe, a kulturálatlanokba! – a kiábrándultság és céltalanság. Már-már határtalan, rendkívül pusztító, igénytelenítő a fogyasztói uniformizálás. E dolgok mögött úgy húzódik meg a hideg, céltudatos manipulálás, mint nagyhatalmak mögött a tömegpusztító fegyverek. A hajszoltság után jöhet és jön is a mákony. Az egyén mérgezése és átnevelése folyamatos. (Jó és rossz értelemben egyaránt.) Az örömszerzés torzult formái és módszerei ön- és közveszélyesek, gondoljunk csak a szenvedélybetegségekbe menekülő áldozatokra, drogfogyasztókra, alkoholistákra, öngyilkosokra.

***

A technokratikus magatartásválaszokat – hatalomban és napi együttélésben egyaránt – haszonmagyarázatok és menekülések jellemzik. Az idősek boldogságának esélyeit megteremteni a technokraták számára pusztán gazdasági kérdés. Ezt meg ezt tenni az idősekért hasznos-e vagy sem – így gondolkodnak ők, vagyis menekülnek a problémák elől, a mélyebb válaszokat megkerülik. Jellemző az idős nemzedék kirekesztése és magárahagyása. A fejük felett hozott döntések gyakran magukban hordozzák a megkülönböztetést és az álgondoskodást.

– A hatvanas években, amikor először kerültem ki Nyugatra – mondja Iván professzor –, Párizsban egy konferencián azt kérdezték tőlem: – Mi az igazi különbség a vasfüggöny mögötti és nyugati élet között? – Minden szóra vigyázni kellett... Hiszen ki még csak kimentem, de hogy mi-

re megyek vissza, azt végképp nem tudhattam. Azt feleltem tehát: — Képzeljétek el magatokat úgy, hogy festeni szeretnétek. Akár tálentummal, akár csak műkedvelő módon, kedvtelésből. Egyik alkalommal kaptok egy palettát 75 koronggal, a másik alkalommal pedig csak két koronggal. Ahhoz nagyon tehetségesnek kell lenni, hogy két színből is művészi alkotást hozzatok létre! De az is vitathatatlan, hogy a mindennapok embere a 75 festékkoronggal jobban tud alkotni, a saját személyiségének megfelelő színeket sokkal könnyebben kiválaszthatja, kikeverheti. Én valahogy így jutottam el a zártság minden ravasz formájának elvetéséhez.

Tudjuk: a zártság zártságot erősít, cella teszi szükségesé a cellát. Minél inkább zárok, annál inkább zárni kell.

Lehet, hogy évekkel ezelőtt azt mondtam: az osztályharc meg fog szünni, a makroszociális harc át fog tevődni a mikroszociális szférába és a mindennapi élet kis csoportjait, a családi, baráti kapcsolatokat fogja zúzni, mosni szakadatlan. Valóban úgy tűnik, legalábbis Európában, hogy a nagy diktatúrák mintha leáldozóban lennének. De a multinacionális diktatúrák gátlástalanul behatolnak az emberek tudatába, lelkületébe, magatartásába. Hogyan viselkedjenek történetesen az idős emberek, akik ki vannak téve ilyen hatásoknak? Egyedül a műveltség által felvértezett lelkiező védheti meg az embert a személyiségének megsemmisítésétől. A kultúrák háborújában kultúrák elpusztítása a cél.

***

— Sok évtizedes tapasztalatom az idősek klubjaiban és az idősek otthonaiban is az, hogy a legnyomasztóbb állapot az inaktivitás és az ugynevezett hospitalizálódás. Vagyis az, hogy a zárt szerkezeten belül az egésznek részévé válik

az egyén, ahogy a gépnek része a csavar. Az egyéniség ilyen körülmények között nem tud megnyilatkozni. Nincs megfelelő hívóinger, nincs támasz és módszer sem.

A zárt rendszer mintha átalakuló állapotba kerülne. Kintről és bentről is áramlanak azok az új hatások, amelyeket az intézetek vezetői, szociálpolitikusok, helyi önkormányzatok szakemberei mindinkább felismernek: az idősök világa nem válhat karanténok, rezervátumok, lerakatok sokaságává. Közösségi vágyakkal, jó programokkal kell beoltani az embereket. A programcsinálásnak már mindenütt megvannak a szakemberei, akik a gondozottakkal együtt csinálják a programokat. Fontos, hogy minden otthonban működjön az önkormányzati rendszer, hogy mindenütt megtalálják a fiatalokkal való együttműködés formáit, amilyen például az „*Iskolák az idősekért – idősek az iskolákért*” programsorozat. Mutassák be egymásnak kölcsönösen, például kiállításokon, hogy mit tud az egyik és mit a másik fél. Azt a gazdagságot, amit az idősek az otthonokban létrehoznak, meg kell mutatni a fiataloknak.

Az idősek ugyanúgy, mint a fiatalok, sokkal többet tudnak és tesznek annál, mint amit megmutathatnak egymásnak és a világnak. Úgy van, ahogy a professzor mondja: – Hiányoznak az idősügy kisbírói. Azok, akik kidobolják az eseményeket.

– Micsoda óriási élményem volt Kisbózsván, gyerekkoromban a kisbíró! Jött a Gyufa bácsi, megverte mellén a dob: tak-tak-tak-tak. Közhírré tétetik...

Egyetlen húzással gyújtotta meg bakancsán a gyufát. Kijöttek a kapuba az emberek, s aztán ahova hívták őket, mentek szívesen.

Falutól városig miért ne lehetnének kisbírói, közvetítői, újságírói az idősök mindennapi életének? Legyenek kapuőrei és hírvivői is, ahogy a mentálhigiénében dukál.

Iván László Amerikában is megnézte, hogy vajon abban az otromba nagy rendszerben érvényesülnek-e azok az értékek, amelyeket hirdetnek.

– Azt tapasztaltam, hogy minden anomália ellenére érvényesülnek. Például megnéztem egy nagy kórházrendszer önkéntesekkel való gazdálkodását. Kíváncsi voltam rá, hogyan kapcsolják be az önkénteseket a segítő szolgálatba.

Ott álltam az intézetvezető főnövér mellett, láttam, hogy amit csinál, az nem bemutató, hanem a programjuk része. Fogadta az önkéntes civilszerveződések képviselőit és összekapcsolta őket a segítő szolgálat hivatalos önkormányzati képviselőivel. Például: elbeszélgetett a kiválasztott frissnyugdíjasokkal, megtudakolta, mi indítja őket arra, hogy önkéntes segítők legyenek, s hogy milyen tapasztalatokkal, ismeretekkel rendelkeznek. A főnövér tájékoztatta a jelentkezőket, hogy milyen szolgáltatásokban vehetnek részt, milyen egyenruhát, milyen kitűzött kapnak, hogy portaszolgálatban vagy kísérőként dolgozhatnak-e, vagy milyen ápolásban láthatnak el feladatokat. Mindenki számára fontos volt, hogy az önkéntesnek is rangja legyen, ezért hozták nyomban méltó helyzetbe. Közélről láttam Amerikában, hogy milyen természetes dolog a szolidaritás és a másság tisztelete.

Nagy szavak helyett a mindennapi életben végre nálunk is kerüljenek helyükre az értékek. Tettekre van szükségünk, itt és most, ebben a szitációban kell biztosítani a jó

megoldásokat. Természetesen vigyáznunk kell, nehogy zsebtolvajok kerüljenek be a szolgálatokba.

***

Anyámra gondoltam, meg arra, hogy a sok jelentkező munkanélküli közül kit is fogadtunk volna be gondozóként a házába. Bizalommal. Nyitottan. Hogy ne legyen tovább egyedül. Hogy ne csak a nagy Gondviselőre bízzuk őt, a legdrágábbat. Hogy otthon tarthassuk, otthon gondozhassuk. Igen, professzor úr! Hogy a zártság ne szűljön zártságot. Hogy mi magunk vessük el a nyitott társadalom magvait.

***

Az ellátás kérdéseiről Ausztriában és az Európa Unió több országában vizsgálatok, alapos felmérések történtek az elmúlt években. A válaszok alapján egyértelmű, hogy az otthoni ellátás minden szempontból előnyösebb az intézményes megoldásoknál. Először: a fenntartható egészség szempontjából kevesebb kockázattal jár a megszokott környezetben maradni, mint kiszakadni abból. Másodszor: a hangulati élet otthon jobb, mint máshol, kisebb a depressziósok száma, a lelkiműködések otthon zavartalanabbak. Harmadszor: gazdaságilag is sokkal előnyösebb az otthon-gondozás, az intézményes megoldásoknál otthon sokkal kevesebbe kerül az ellátás.

De az alacsony kereset miatt a család mégsem tudja megfizetni az otthonápolás magasabb költségeit, marad tehát egyelőre az intézményes megoldás, nem elég férőhelyen. A férőhelyek kis száma miatt a várakozás gyakran olyan súlyos, stresszes állapotot idéz elő, ami azután nehezen gyógyítható.

A magyar gazdasági-társadalmi-kulturális helyzetben ré-

gíonként is igen nagyok a különbségek családok között. Nálunk vannak olyan ellátatlan területek, ahol nem lehet megoldani az idős emberek otthontartását. Nem mondhatjuk, hogy az otthongondozás megold mindent. Differenciáltan, minden részletre kiterjedően lehet és kell megoldani az idős emberek ügyét. Ahol az otthongondozás megoldható, ott el kell érní, hogy a külső segítség oda menjen. De ahol ez a cél nem biztosítható, differenciált ellátórendszerre kell támaszkodni, így például idősök nappali gondozóházára, klubra, átmeneti intézményes megoldásra vagy tartós elhelyezésre.

***

A magyar népesség halálóki adatai szerint 2001-ben a 132.000 ember közül szívbetegeégben meghalt 37.500; rosszindulatú daganat következtében 33.500; agyér-betegeégben 18.700; májbetegeégben 6400, balesetben 6200; öngyilkosságban 3100; érlemeszedésben, hörghurutban, tüdőtágulatban és asztmában egyútt 3100.

A magyarok mentális egeégsege – különösen a problémafelismerése, problémakezegege és feloldása – rossz. Magas az öngyilkosok száma, a férfióngyilkosok mennyisége kétszerese a nőkének.

Az idősök egytizede három vagy több tartós betegeégben szenved.

Reumatikus betegeégben szenvedők 60 százaléka idős ember, az idősök 90 százaléka hiányos fogazattal él.

A nyugdíjazás előtt álló 50-59 éves népesség 44 százaléka neurotikus.

A 60 éven felüliek 32 százalékanak nincs barátja, minden második hatvan éven felüli nem él egyútt házasa- vagy élettársával.

Az idősek 20 százaléka lakik – minden ötödik! – kis lakásban, 35 százaléka egyedül, 30 százaléka egy másik időssel él együtt. Komfort nélküli lakásban él a 70 éven felüliek 60 százaléka.

A fogyó-öregedő népeség egyötöde dohányzik, a 60 éven túliak közül kétszer annyian fogyasztanak alkoholt, mint amennyien dohányoznak.

Az egyedül élők száma Magyarországon 906 000. Ez a szám 2021-re meghaladhatja az 1 milliót. A családok száma rohamosan csökken.

***

A WHO 2025-re a 65 éves és idősebbek számát a fejlődő világban 571 millióra teszi. Ez a szám kétszerese a fejlett nemzetek időseinek (285 millió).

A magyar férfiak születéskor várható élettartama 66-67 év, a nőké 75-76 év, 13-14 évvel kevesebb a nyugatiakénál.

***

A korrall előrehaladva gyakorivá válik a hallás és látás-csökkenés, az érzékeszervek eltompulnak, téveszmerendszerek alakulhatnak ki, s ezek súlyos lelkibetegségekhez vezethetnek.

A magány kevésbé alakul ki az önmagukkal elégedettebb, önmagukkal „kibékült”, derűs, belső nyugalommal szemlélődő időseknél.

Magyarország népességének testi és lelki egészségi állapota, gazdasági színvonala, biztonsági helyzete az elmúlt évtizedek során nagyon lemaradt az Európai Unió tagországainak szintjéhez képest. Ezt tudomásul kell vennünk. Szerencsére az EU-ban nincs kötelezően egységes szociálpolitika, hanem minden országnak a maga nemzeti sajátos-

ságai szerint kell megoldania a feladatokat. Nekünk több szempontból fejlesztenünk kell az intézményes ellátást. Először: Az állami-önkormányzati rendszert azoknak kell fejlesztenünk, akiknek az anyagi lehetőségei azt engedik csak meg, hogy a nyugdíjak bizonyos kis részével és az állami „leosztott fejpénzekkel” meg az önkormányzatoknál hagyott pénzekkel közvetlen ellátást nyújtó otthonokat működtessünk, minél családiasabb körülmények között. Véget kell vetni a tömegszállásoknak, amelyek többnyire kastélyépületekben alakultak ki.

– Olyan családias otthonokat kellene kialakítani – mondja Iván professzor –, amilyeneket például Leuvenben láttam, ahol az ellátórendszert közvetlenül a klinikai rendszerhez telepítették. Ezen belül is kétféle megoldást hoztak létre. Az egyik egy pavilonszerű megoldás, amelybe 4-6 ember költözhetett úgy, hogy ők maguk választották ki a helyüket. Közös konyha, közös mosókonyha, közös szórakozóhely, a szobák pedig méhkaptárhoz hasonlóan nyílnak a társalgóra. A saját kis szobán belül külön előszoba és fürdőszoba van. A telepen külön blokkba költöztek azok a fiatalok, akik kifejezetten az idősek igényeinek megfelelő szolgáltatásokat kínálnak. Van egy olyan vendégblokk is, ahol a távoli hozzátartozók 1-2 napot eltölthetnek a hozzátartozójuk közelében, nagyon jutányos áron. Ezt a rendszert Nyugaton Androméda rendszernek nevezték el. Magyarországon is ilyen irányba kellene fejlesztenünk az idősek ellátórendszerét.

A másik irány a saját vállalkozási rendszer, amelyik aztán differenciálhatja, hogy milyen anyagi feltételek mellett oldja meg a feladatát. De nagy-nagy ellenőrzöttséggel végezhesék el ezt a munkát mind szakmailag, mind maga-

tartásilag. És a feltételeken belül a garanciákra is komolyan oda kellene figyelni.

A harmadik lehetőség az idősellátás rotációs rendszere, amelyről már a hetvenes években tanulmányt írtam továbbképző szakmai folyóiratban. Ebben a rendszerben az idős embernek mindig optimális helyen kell az ellátást biztosítani. Ameddig az ellátását meg tudja oldani, addig olyan feltételeket kell teremteni az adott helyen, hogy valóban ő maga oldhassa meg a feladatokat. Vagyis: ne építsenek a várostól, a településtől távoli idősek otthonát. (Ahogy azt például Berzencén tették, ahol faluvégi laktanyát alakítottak át idősek otthonává, nem törődve azzal, hogy a lakók többsége nem tud begyalogolni a község távoli boltjába. Nem jó, legfeljebb szükségmegoldás az, hogy bevásárolnak nekik... A jó megoldás az, amelyik közel van a biztonsági rendszerhez, ahogy Zalaapátiban vagy Szentgotthárdon.)

***

Az Európai Unióhoz csatlakozva elindul az alapítványok korszaka Magyarországon. De azoké az alapítványoké, amelyek rendelkeznek tőkével. A karitás alapítványok a feladatoknak csekély részét tudják elvégezni.

Van annak már negyedszázada is, hogy Iván Lászlót megkereste egy komoly folyóirat komoly újságírója. A professzor, aki akkor még nem is volt professzor, interjút adott a rangos riporternak a magyarországi szociális hálóról. Amint elkészült az interjú, a riportert azt is megkérdezte, mi legyen a címe. Kérem szépen, legyen a következő, hangzott a válasz kapásból: *Szociális háló Magyarországon*. Alcím: *Meg sem szótték máris lyukas*.

Ez a cím ma is érvényes – teszi hozzá Iván professzor.

A lyukakat kellene megszüntetni. De előbb meg kellene

szőni a hálót úgy, hogy életlehetőséget biztosítson, elérhető legyen.

Roszzul viselkedik az a kormány, amelyik tettek helyett megelégszik szavakkal. A professzornak és a hozzá hasonlóknak az dolga, hogy megtanítsák a hallgatókat, a népet. Hogy felébresszék a szunnyadó igényeket. Azt is meg kellene tanulni, hogy nem hallgatni, hanem szólni, cselekedni, követelni kell.

Én sem szeretem az „esélyegyenlőséget” Az valóban olyan, mint a „szociális érzékenység” Túl sok demagógia tombolt a nevükben. Aki felül van, annak több esélye van, mint annak, aki alul van. A gazdagnak több esélye van, mint a szegénynek. Az okosnak is több esélye van, mint a butának. De már ne hihesse senki – demokráciában különösen –, hogy akinek hatalma van, annak mindene van. Esélyközelségre van szükség és a gazdálkodási feltételek jó elosztására. Eközben ki kell fejlődniük nem a militáns civil szervezeteknek, hanem a tényleg önszerveződő civil szervezeteknek, akiknek egy felső hálózati koordinációban kell kapcsolatot találniuk a kormánnyal, az európai nemzetközi szervezetekkel, az Európa Parlamenttel és azok bizottságaival is. Ez olyan pártok feletti ügy, amelyet mindig pártok és kormányok hajtanak végre, a nemzet felemelkedése érdekében.

A gondolkodásmódunknak kell úgy átalakulnia, hogy értsük, akarjuk és tegyük is: minél több legyen az olyan civil szervezet, amely *ott* helyben oldja meg a feladatokat. Például: senki sem tudja jobban a vrácsikiaknál – ha van értelmiség Vrácsikon! –, hogy mire van szükség Vrácsikon. (Vagy Kenyában.) Az önkormányzatoknak legyenek segítségére a civil szervezetek. De az önkormányzatok igényeljék is, fogadják be a civilek tevékenységét.

Iván László évekkel ezelőtt javasolta: – Hozzunk létre idősügyi tanácsadó testületeket falvakban, városokban, megyékben, régiókban egyaránt. Építsük fel őket az egész társadalmat behálózó szervezetté.

Egyik országos civil szervezet, anélkül, hogy szólt volna Iván Lászlónak (vagy valakinek, aki kezében tartotta a dolgot), szervezni kezdte az idősügyi tanácsokat. Jöttek a zavarok, hogy itt meg itt idősügyi tanácsokat hoztak létre. Hiába mondta a professzor, hogy ezt a nevet ne használják, mert zavarok keletkeznek. Idősügyi tanácsadó testületeket hozzanak létre! Nem értették a dolgot.

A tanácsadó testületek a lelkiismeretükkel, helyismeretükkel, civilkurázsijukkal, nem utolsó sorban anyagi lehetőségeikkel dolgoznak az idősek érdekében!

***

– Az idősek otthonaiban szerzett tapasztalataim lényege, anyagi oldalról az, hogy a többség az örökösök mohósága miatt veszette el az otthonát. Az embereknél éppen fordítva történnek az ilyen dolgok, mint a madaraknál. Amint a kis madarak megtollasodnak, a szülők kilövik fiókáikat a fészekből. Repüljete, szabadok vagytok, szálljatok a saját szárnyatokon! Az ember gyereke viszont gyakran akkor löki ki fészekéből apját és anyját, vagy egyiket vagy másikat, ha az egyik szülő társ nélkül, támasz nélkül maradt, s az öregnek már jártányi ereje sincs. A vagyonszétosztást és a kizsákmányozást szinte mindig megelőzi a szeretetlenség, a gyűlölködés, az idegek felőrlése. Mígnem „bebizonyosodik”, hogy az öreg „gonosz”, nem lehet vele békésen együtt élni, tehát mennie kell, oda, ahol menedéket kap. Az otthonok sok idős lakója azután tehetetlenül fuldoklik, mint akitől elszívták a levegőt. Nem szeretnek be-

szélni az életükről, megpróbálják elfelejteni a történeteket, az otthonukat. Fájdalmas szomjúság, szörnyű tehetlenség gyötri az ilyeneket halálig. Azok járnak jól, azoknak könnyebb, akik feledni tudják a múltat, a sok-sok rosszat, s szabad akaratukból választják és vállalják otthonuknak az időskorúak otthonát, családjuknak a szobatársukat, a nővéreket, az igazgatót, az új közösség tagjait. Idős korában az ember rendkívül nehezen tud változtatni a hozzáállásán, magatartásán, lelkületén. A tudatán.

***

– Az öregek biztonságának csökkenésével megrokkann a közösségek és társadalmak ereje, vitalitása, önbecsülése és kreativitása. Ennek egyenes következménye a személyiség deformálódása. A családban elromlott-elrontott jó viszonyt senki nem tudja helyrehozni, csak maga a család, kölcsönös megértéssel, tettekkel. Ahol még nem késő. A civil szerveződések és humanitárius szolgálatok csupán enyhíteni tudják a gondokat. Több tartós, bentlakásos férőhelyre van szükség. Nem hátrálhat meg feladatai elől az állam, nem háríthatják el kötelességüket az önkormányzatok sem. A vallási szervezetek sok-sok jó törekvése gyakran ütközik szervezett ellenállásba. A hiteváltozó emberiség szorongó létbizonytalanságában az egyházak és szervezeteik nehezen küzdenek meg a „testre szabott üdvök” befolyásával. Az idős emberek gyakran megrettennek, visszahúzódnak, védekezésbe vonulnak, olykor agresszióval felelnek más felekezetek más szertartásaira. Minthogy az idősek száma az egész világon növekszik, a gerontológusok legfontosabb célja: megnövelni a betegségektől mentes életszakaszt. Ebből következően kínálkozhat lehetőség a család terheinek csökkentésére, hiszen addig nincs nagyobb baj,

amíg nem dől ágynak, nem fekvőbeteg az idős ember. Már az is eredmény, ha a gondozandó számára minél később kell megtalálni az intézményes megoldást. S ahol nem szakadtak még el a családi kötelékek, a megnyugvás érdekében – a halált megelőző szakaszban – haza kellene vinni az idős beteget, hogy a saját otthonában halhasson meg. Nem a haldoklónak kell megbékélnie elsősorban – bár ezt szokás mondani –, hanem az élőknek. Érezhesse az utód, hogy „végeredményben” ő megtette, amit az utolsó pillanatban még megtehetett. Fogta a haldokló kezét.

A gondozási szolgálatokba beépültek a profitorientált és nonprofit vállalkozások is. A nagyobb társadalmi igazságtalanságok és feszültségek elkerülése érdekében a gyakorlatban tisztázni kellene e vállalkozások minőségének és az állami normatívának a viszonyát is. Talán nem lesz mindig pénzhajszka, hanem valódi, humanista verseny bontakozik ki az idősekért, s az egyik otthon jobb szolgáltatást nyújt a másiknál. Eljutunk majd oda is, hogy megfelelő személyiségjegyek alapján kerülnek össze szobatársak, az ellátásban kialakul az igényes, szakszerű európai magatartás.

***

A jogbiztonság fenntartása érdekében az idősothon szoros kapcsolatban legyen a kinti civil szervezetekkel, ahogy a családdal, a testületi emberek látogassák az otthonokat. A „kapuőrök”, akik az idősek ombudszmani hálózatát, jogbiztonsági szervezetét létrehozzák és működtetik – azt, amit az Idősügyi Kartában az Idősügyi Tanács megfogalmazott –, úgy tűnik, az új kormány befogadta és az egész társadalom ügyeként értelmezi. Tartalmi kérdés legyen és ne formalitás, hogy az Idősügyi Tanács elnöke a miniszterelnök. Érthető ugyan, hogy a szűkös gazdasági helyzetbe

került országban az állami intézmények gyanakodva néznek a pénzt kérő emberre, amire azt lehet mondani: jobban osszák el a pénzt! (Például: szép az, hogy a Batthyány Strattman László Idősek Akadémiájának évváró rendezvényén ajándékokat kapnak azok, akik az év során sokat tettek az idősekért. Azt is szépnek nevezhetjük, hogy az ajándékokat Iván László a saját pénzéből vette és adta át. De nem szép az, hogy nincs valamekkora hivatalos – állami, kormányzati, intézményes – összeg az ilyen fontos ügyre. Hiszen nem privát ügy a magyarok idősügye!)

– Az önzetlenség, a szeretetteljes adakozás nem vár hálat, a szeretet nem fogy el, megtalálja azt, akiben új lángra gyújtja ezt a magatartást. Ez végigmegy a lelkeken. Ki gondolta volna harminc éve, hogy ezt is megérjük. Baráti körben beszélgettünk akkor, búval bélelt társaságban. Úgy éreztük, vége a világnak, befagyott minden. Én azt mondtam: figyeljétek meg, a mélyben ott zajlik a mozaik-forradalom. Ha jól megnéztek egy képet, meglátjátok, hogyan lehet a szentséget átrendezni. Ez olyasmi, amilyen a Braunféle molekuláris mozgás. Zárt rendszerben a molekulák hő gerjesztéssel átadják egymásnak kinetikus energiájukat. A mozaik-forradalom is így zajlik a mélyben. Figyeljétek meg, kialakulnak a hajszálrepedések, amelyek aztán tovább nőnek, míg minden rossz szentség megkérdőjeleződik. Ki gondolta volna tehát, hogy ilyen nagy repedések keletkeznek egy rendíthetetlennek tűnő birodalom falán!

Nem egységes, hanem heterogén nemzet a magyar, de egységessé válhat. Amióta bejöttünk ide a Kárpátok karéjába, gyakran kíváncsotunk egekbe és gyakran süllyedtünk pokolra. Nem alakulhattak ki olyan finomított társadalmi normák, amelyek meggátolták volna az agresszió legdrasz-

tikusabb formáit, a gyilkosságokat és öngyilkosságokat. Magányos népként küzdöttünk végig ezer évet. Az is csoda, hogy megmaradtunk. Présben éltünk, de az a prés termelte ki Magyarország sok-sok tehetséges fiát. Szabad és független életre vágytunk. De vigyáznunk kell! Ugyanez a prés fog megszűnni az Európai Unióhoz csatlakozva. Most, a következő évtizedben fog eldőlni, hogy lesz-e annyi erőnk, amivel megőrizhetjük és fejleszthetjük is tehetségünket, amely megtarthat bennünket nemzeti mivoltunkban, önazonosságunkban, kulturánkban. A nagyobb szabadság olyan változásokat fog hozni, amelyeknek a hatását nem lehet előre kiszámítani. A zárt rendszer megszűnik, s mint a rab, kijövünk a fényre sötét cellánkból. Sokan fogunk hunyorogni, az is lehet, hogy a fénytől sokan megvakulnak.

A 2003-ás esztendő nagy próbaévünk lesz. Évszázadok óta készülődtünk erre a történelmi sorsfordulóra, s nem is tagadjuk, hogy a végső lépéshez „ambivalens érzelmekkel gyűjtöttük össze erőinket” Tény, hogy ezer éve, államalapító Szent István királyunk óta most történhet meg először, hogy szabad akaratunkból fogunk dönteni, mert ismét tartoznunk kell valakihez, valahová.

Ahogy a Magyar Szociálpolitikai Társaság 2002-es hírlevelének beköszöntőjében írtam: történelmünk vérzivatarai után békés alkotó munkára vágyunk, felebaráti megértéssel együttműködve olyan magasrendű ügyekben, melyek pártok és kormányok feletti közügyeink, de mindenkor pártok és kormányok révén valósíthatók meg. El kell jutnunk ahhoz a felnőtt, felelős polgári (szabad emberi!) gondolkodáshoz és magatartáshoz – méghozzá nem a beláthatatlan távoli jövőben –, hogy ki-kí a saját sorsaként élje és gondolja át a magyar sorsot. Világosan kell látnunk, hogy

kimerült és zilált népünk – az összefogás ereje nélkül – minden bizonyított értéke, tehetsége mellett is nehezen tud megfelelni egy teljesen másképpen berendezkedett és fejlődő Európai Uniónak.

De bízunk kell magunkban, tehetséges népünkben.

***

Most ismét a Batthyány Strattman László Idősek Akadémiájának hallgatóira és fiatalos, hitet és erőt sugárzó előadójára gondolok. Együtt látom őket abban a nagy teremben, ahogy együtt látom őket az egész Kárpát-medencében, a közszolgálati televízió *Évgyűrűk* című műsora jóvoltából. Örülök, hogy együtt erősebben sugároznak.

Természetes dolog, hogy sok évtizedes munka után az idős emberek különösen megérdemelnék Isten áldását, a *jókedvet és bőséget*, amiért annyit fohászunk nemzeti imánkban. Hogyne érdemelnék meg az idősök az egészséges, boldog és békés öregkort! Nem természetes dolog, hogy tömegesen ennek inkább az ellenkezője történik velük, különösen azokkal, akik bármilyen okból kirekesztődnek a társadalomból, a mindennapi munkából. Jókedv és bőség helyett rosszkedv és szegénység sújtja a magyart, az öregek és betegek többségének sorsa továbbra is balsors.

Normális körülmények között az idős emberek is szívósan ragaszkodnak az élethez, nem apad el boldogságszükségletük forrása. Vannak a társadalomban olyan intézmények, szervezetek, közösségek, mozgalmak és egyének, amelyek és akik az idősök egészséges, harmonikus és boldog öregkorát segítik előkészíteni és folyamatosan fenntartani.

2002. december 26.

Tartalom

Előszó: PROF. DR. IVÁN LÁSZLÓ	5
Édesanyám utolsó ajándéka . .	9
„Itt nem vagyunk a magunk szabadjai”	33
Az a jó otthon	63
A „Végső parkoló”-ban . .	95
Dergez János zengése	117
Az „Őszi Napfény” nagy családja	125
Egy asszony Margita-pusztáról	145
A „Sziget” angol kisasszonya	149
A jó kórház és jó otthon visszasugárzik a családokra is BESZÉLGETÉS DR. GYURKOVITS KÁLMÁN PROFESSZORRAL	154
Kevés a gyerek, sok az öreg: elfogyunk	163
Kincsesbányaként kellene élnünk DR. PROFESSZOR IVÁN LÁSZLÓRÓL ÉS AZ IDŐSEKRŐL	181

A szerző műveiből

Csordítok nyírvizet, versek, 1978

Változás, versek, 1982

Előttem kiterítve, életrajzi regény, 1991

A kihalt játszótér, versek, 1993

Gyalogos riportok, 1995

Sértők és sérültek, regény, 2000

Halálig szomjazom, versek, 2001

Szélvízvölgye, mese felnőtteknek, 2001

A Hét Krajcár könyvei

1993

Móricz Zsigmond: *Hét krajcár*, elbeszélések, reprint

Tamási Lajos: *Hazatérés*, válogatott versek

Benke László: *A kihalt játszótér*, válogatott versek

Varga Domokos: *Kutyafülűek*, novellák –

V. Domokos György: *És így tovább...*, szociográfia

(apa és fia munkája egy kötetben)

1994

Szabó Pál: *Tiszta búza*, válogatott novellák

Kuczka Péter: *Út a folyóhoz*, válogatott versek

1995

Benke László: *Gyalogos riportok*

Gergely Mihály: *Mi, gyalogrendűek*, korkép hetven jegyzetben

Molnár Zoltán: *Veszélyek és meggondolások*, válogatott novellák

1996

Vérrel virágzó 1956, negyven magyar költő versei,

szerkesztette: Benke László

Dékány Kálmán: *Árnyékgyár*, regény

Szeberényi Lehel: *Levelem küldöm inkák országából*, útirajz

Komoróczy Emőke: *Arccal a földön a huszadik század*, tanulmányok

1997

Varga Domokos: *Tisztelt családom, -od, -ja*, pedagógiai esszé

Dékány Kálmán: *A szerelem tornácán*, elbeszélések

Dékány Kálmán: *Diákvér, Az úrilány lovagja*, két kisregény

Somogyi Imre: *Kert-Magyarország felé*, szociográfia

Karácsony Sándor: *A cinikus Mikszáth, esszé*
Ünnepünk – műsorokra, köszöntőkre készülők könyve,
szerkesztette: Varga Domokos

1998

Kuczka Péter: *Határvidék, tanulmányok*

Harc és játszma: a Nagy Lajos Társaság antológiája,
szerkesztette: Szerdahelyi István

Szabadság és halál 1848-49. Szem- és fültanúk híradásai,
szerkesztette: Varga Domokos

Piros és fekete, válogatott versek a reformkortól napjainkig,
szerkesztette: Benke László

Gergely Mihály: *Bruegel varázslatai, esszé*

Dezséry András: *Szabadítsatok meg az emlékeimtől, emlékirat*

Világvégi palota, versek, szerkesztette:

Erdélyi Erzsébet és Nobel Iván

Varga Domokos: *Ritkaszép magyar népmesék*

Molnár Géza: *Hózápor Budán,* válogatott novellák

Kuczka Péter: *Az utolsó kenet,* válogatott novellák

Bárány Tamás: *Kis magyar irodalomtörténet,* válogatott paródiák

Dékány Kálmán: *Toronykiáltás, Edzésben,* két kisregény

Derzsi Sándor emlékkönyv, szerkesztette:

Derzsi Ottó és Varga Domokos

Tóth Endre: *Gyermekkorom krónikája, emlékezések*

1999

Anyanyelv, világnyelv - Bábel? – tanulmányok,
szerkesztette: Gergely Mihály

Varga Domokos: *Ritkaszép magyar népmesék 2. kiadás*

Ünnepünk – műsorokra, köszöntőkre készülők könyve,
2. átdolgozott kiadás, szerkesztette: Varga Domokos

Ákody Zsuzsanna: *Földanyácska gyermekei, regény*

Dékány Kálmán: *A szív vására*, novellák és színmű
Katkó István: *Tabló babérlevelekből*, portrék
Kopré József: *Móricz Zsigmond „mindenese” voltam*, emlékirat
Varga Domokos: *Nem születünk szülőknek*, pedagógiai esszék
Kuczka Péter: *Seregek Ura*, versek
Kuczka Péter: *A torony*, vers
Dékány Kálmán: *Nőkön innen és túl*, regény
Magvető – *A magyar irodalom élő könyve*,
szerkesztette: Móricz Zsigmond

2000

Varga Domokos: *Édesanyám sok szép szava*, regény
Bárany Tamás: *Zsibvásár*, versek prózában, félpercesek
Kadosa Árpád: *A Károly-laktanyától a Don-kanyarig*, emlékirat
Hendi Péter: *Rekviem egy jogászért*, novellák, színművek
Kádár Ferenc: *Levette kezét rólunk a Teremtő*, versek
Benke László: *Sértők és sérültek*, regény

2001

Varga Domokos: *Íróiskola* – Tollforgatás mesterfokon, esszék
Gergely Mihály: *Ébredj, emberiség!* röpirat hetven kiáltásban
Gergely Mihály: *Vége a MŰVÉSZETnek? Avagy: miért csiszolták a kőbaltákat?* – esszék
Csontos Gábor: *A boldogság korlátai*, elbeszélések
Siklós László: *Részeg halak*, regény
Benke László: *Halálig szomjazom*, versek – *Szélvízvölgye*, mese
Szalay Károly: *Fancsaliságok*, publicisztika
Molnár Géza: *Trombi, a kiselefiánt*, mese
Nagy Mihály Tibor: *Szomjazó madár*, versek

2002

Ünnepünk – műsorokra, köszöntőkre készülők könyve,
szerkesztette: Varga Domokos, 3. kiadás

Varga Domokos válogatott művei:

Víg játék – végjáték, búcsúkötet

Kutyafülűek, novellák

Ritkaszép magyar népmesék

Európa születése, esszé

Herman Ottó, regény

Fiúkfalva, regény

Bárány Tamás: *Államcsíny Paránában*, satírikus regény

Győrffy László: *Pásztázó, magányerőből*, publicisztika

Bistey András: *A képviselő vidékre megy*, novellák

Illés Lajos: *Az Új Írás hőskora*, Irodalmi történetek, emlékezések

A Hét Krajcár 2003-ra tervezett kötetei:

Benke László: *És hirtelen leszáll az este,*

Alcím: *Öregek menedéke*, szociográfia

Bokor Levente: *Aranylázálom*, válogatott versek

Szalay Károly: *Fintorgások*, publicisztika

Molnár Géza: *Lángoktól ölelve*, regény

Bárány Tamás: *Rákóczi zászlai*, regény

Gergely Mihály: *A Kozmosz 15. törvénye*, fantasztikus regény

Csongor Rózsa: *A fekete hárászkendő*, novellák

Szöke Kálmán: *Szavak a némasághoz*, válogatott versek

Újra és újra elgondolkoztam, mi is ez az írás? Dráma? Tragédia? Valamiféle Igazság-esszé? Vádirat? Megbékélő áhítat-ima? A tudásalapú társadalom kemény tételeinek érzékenyülő és szelíd ellenfénye? Vagy a mindent elárasztó techno-élet újfajta méregtelenítő természetgyógyász tankönyve? Sorsvideózás? Szociálpolitikai röpirat a mai magyar valóságról, nemzedékek bajjívásairól? Vagy csendes, de szívbemarkoló requiem volt-nemzedékek ravatalánál? Útmutató embernek, családnak, közösségnek, társadalomnak és politikáknak, „szociálisan érzékeny” avitt mondókák hierarchiájának?

Mindez lehet, de mégis kikívánkozik belőlem, hogy *Benke László* írása ÜZENET LÉLEKTŐL LÉLEKIG, ÖREGEKRŐL ÉS FIATALOKRŐL, a JÖVENDŐ IDŐSÖDŐINEK, istenhívőknek és hitetleneknek, szegényeknek és gazdagoknak, várakozóknak és elköszönőknek, kicsiknek és nagyoknak, multiknak és globalistáknak, hazaszeretőknak és világpolgároknak, egyszóval élőknek és holtaknak.

És mindezekén túl, maradandó emlékmű az önzetlen szeretetnek, megértésnek, szívet-lelket simogató emberségnek, mert „*az asszonytól született ember rövid életű, háborúságokkal bővelkedő, – mint a virág kinyílik és elhervad és nem állandó*” (Jób könyve).

Prof. Dr. Iván László

ISBN 963825084-4

9 799638 250840

Ára: 1180 Ft